

SÉD 51.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP
X. évfolyam, 2024. 4. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2024. 4. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János, Gopcsa Katalin

Grászli Bernadett, Perlaki Claudia

Vondervisztné Kapor Ágnes

E szám szerkesztője:

Géczy János

Szerkesztőségi titkár:

Horváth Brigitta

Olvasószerkesztő:

Sövényházi János

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Felelős kiadó:

a Pannon Egyetem

rektora

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú

Város Önkormányzata

támogatásából

Folyóiratunk elektronikus formában

elérhető az alábbi címen:

https://epa.oszk.hu/03500/03506

SZÁMUNK SZERZŐI

Ambruzs Zsolt *ötvös-ékszerész*

Barki Márton *művészettörténész*

Boross István *főlevéltáros*

C. Szalai Ágnes *ny. szerkesztő*

Cserna Endre *kulturális újságíró*

Dallos Zsuzsa *újságíró*

Dohnál Szonja *művészettörténész,*

galériavezető

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Fehér László *képzőművész*

Fürj Katalin *drámapedagógus, középiskolai*

tanár

Györgydeák Máté *grafikus*

Hancz Karolina *alkalmazott, egyetemi*

hallgató

Hankó András *újságíró*

Hegyeshalmi László *képzőművész*

Kanyár Erika *középiskolai tanár, közíró*

Király Viktor *középiskolai tanár*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Krámer György *koreográfus, táncos*

Lovizer Lilla *latin–magyar–történelem*

szakos középiskolai tanár

Molnár Erzsébet *előadóművész*

Nyakas-Fehér Fatime *műfordító*

Nyakas Krisztián *zenész*

Órsi Ágnes *újságíró*

Pilipkó Erzsébet *muzeológus*

Praznovszky Mihály *irodalomtörténész*

Rostetter Szilveszter *orgonaművész*

Schleicher Vera *muzeológus*

Schreiber Márta *könyvtáros*

Somody Zsuzsa *szerkesztő-riporter*

Somogyvári Lajos *neveléstörténész*

Tóth Károly *művészettörténész*

Vondervisztné Kapor Ágnes *középiskolai*

tanár, szerkesztő

Wehner Tibor *művészettörténész*

2 Boross István

Armálisok a vármegyéből

Bauer Marcell: *Veszprém vármegyei címereslevelek.*

Adománylevelek hat évszázadból. Heraldika Kiadó – Magyar

Nemzeti Levéltár Veszprém Vármegyei Levéltára, 2023.

3 Schreiber Márta

A mi könyvhetünk

Veszprémi Ünnepi Könyvhét. 2024. június 20–22.

5 Farkasné Molnár Csilla

Kinematográfusok, ha találkoznak

Magyar Mozgóképfesztivál – MOZ.GO. A Nemzeti Filmintézet és

a VEB2023 EKF szervezésében Veszprém, Balatonalmádiban

és Balatonfüreden. 2024. június 12–15.

7 Király Viktor

Nyers anyag

Nyersanyag. Magyar filmdráma. Rendező: Boross Martin. *Magyar*

Mozgóképfesztivál – MOZ.GO. Balatonfüred, 2024. június 12.

8 Dallos Zsuzsa

Érzelmes dokumentumfilmek az almádi strandon

A nemzet aranyai (június 13.), *Nikola Tesla – A fény gyermeke* (jú-

níus 14.). *Magyar Mozgóképfesztivál – MOZ.GO.* Balatonalmádi,

Wesselényi strand.

9 Pilipkó Erzsébet

Gasztroprogram a Lohonyai vendéglőben: a tányéron

magyaros kolbászos lecsó és „osztrákos” baracklekváros

smarni, az elképzelt filmvásznon a kóser konyha ételei

10 Somody Zsuzsanna

Kaláka-élmény

A Kárpátoktól a Karib-tengerig. Dokumentumfilm. Gyártó: 56films

a Nemzeti Filmintézet támogatásával. Magyarországi premier:

Magyar Mozgóképfesztivál, Hangvilla, 2024. június 14.

11 Fürj Katalin

A táncosokat nem lövik le... ugye?

Disco Boys. Koreográfia: Fehér Ferenc. Táncosok: Fehér Ferenc,

Pál Zoltán. Szakmai konzultáns: Lőrinc Kati. Fény: Kovácsovics

Dávid. A Tánc Fesztiválja – XXVI. Nemzetközi Kortárs Fesztivál.

Hangvilla, 2024. május 30.

13 Vondervisztné Kapor Ágnes

Abszurd univerzum

Les Arrière-Mondes. A Compagnie Mossoux-Bonté előadása. A Tánc

Fesztiválja – XXVI. Nemzetközi Kortárs Fesztivál. Hangvilla, 2024.

május 31.

16 Krámer György

Táncoló festmények

Műfaj határok nélkül – műfajhatárok nélkül

Táncoló festmények 1. – A. Tóth Sándor. Kabóca Bábszínház,

2024. június 22.

17 Kovács Attila

Mókus a Tűztoronynál

Szirtes Edina Mókus szólókoncertje a Tűztorony-kertben.

2024. június 15.

17 Barki Márton

Nosztalgikus élmények

Balaton + retró kiállítás. Liszt Intézet, Stuttgart.

2024. június 6. – július 19.

18 Hegyeshalmi László

Bübüabécé

Györgydeák György kiállítása a Kabóca Bábszínházban.

2024. június 22.

A borítón:

Les Arrière-Mondes.

A Compagnie

Mossoux-Bonté előadása

séd könyvek

• Csuhay István:

Szobornék városa. Tizennégy veszprémi

szobor a múlt század második feléből

• Strenner József–Gáspár Gábor:

Veszprémi fák és bokrok

• Gopcsa Katalin:

Veszprémből nézvést

• Palágyi Sylvia:

A teljesség szimbóluma

• Géczy János–Stirling János szerk.:

Régi magyar kertek

• Ladányi István:

Időszaki kiállítás

a séd

az alábbi helyeken kapható:

• ActiCity Tánc- és Mozgásművészeti

Központ, Veszprém, Hóvirág utca 1.

• Agóra Városi Művelődési Központ

Veszprém, Táborállás park 1.

• Egyetemi Könyvtár és Levéltár

Veszprém, Wartha Vince utca 1.,

• Eötvös Károly Megyei Könyvtár

Veszprém, Komakút tér 3.,

• Hangvilla

Veszprém, Brusznyai Árpád u. 2.,

• Laczkó Dezső Múzeum

Veszprém, Erzsébet sétány 1.

• Művészetek Háza

Veszprém, Vár utca 29.,

• Pannon Egyetem B épület, porta

Veszprém, Egyetem utca 10.,

• Veszprém Megyei Jogú Város

Önkormányzata Polgármesteri Hivatala

Veszprém, Óváros tér 9.,

Folyóiratunk minden páros

hónap első hetében jelenik meg.

Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 19 Györgydeák Máté
Györgydeák György emlékére
Időszaki kiállítás a Kabóca Bábszínházban. 2024. június 22. – augusztus 30.
- 20 Cserna Endre
Reflektópia
A Lighthouse Egyesület fényművészeinek *Reflectopia* című kiállítása. Művészetek Háza, Csikász Galéria, 2024. május 10. – augusztus 25.
- 21 Hankó András
Néhány lépéssel bejárt univerzum
A Lighthouse Egyesület fényművészeinek *Reflectopia* című kiállítása. Művészetek Háza, Csikász Galéria, 2024. május 10. – augusztus 25.
- 22 Fehér László
A remekmű, az marad
Csend és fény. Szalai Zoltán festőművész emlékkiállítása. Laczkó Dezső Múzeum. 2024. június 22. – augusztus 25.
- 24 Wehner Tibor
Csend és fény
Szalai Zoltán festőművész emlékkiállítása. Laczkó Dezső Múzeum. 2024. június 22. – augusztus 25.
- 26 Tóth Károly
Római dekollázsok
Róma/Ámor. Kollázsok és dekollázsok. Magyar Műhely Galéria. Budapest. 2024. május 29. – június 21. Az új kötet: Géczy János: *Róma. Kollázsok, dekollázsok 1993–2023*. OOK-Press, Veszprém, 2024.
- 29 Ambruzs Zsolt
Egy római kiállításról
Cerchio Spazio Quadrato. Csuprik Zsuzsa, Fabricius Anna, Kígyós Borbála, Géczy János, Király György, Süveges Rita és Sztanó Zsuzsanna művei. A római ösztöndíjas képzőművészek csoportos kiállítása. Accademia d’Ungheria in Roma – Palazzo Falconieri, Via Giulia 1. 2024. június 27. – augusztus 9.
- 30 Nyakas-Fehér Fatime – Nyakas Krisztián
A jazz, a blues és a bor tíz napja Veszprémben
Rozé-, Rizling- és Jazznapok. Óváros tér, 2024. július 12–21.
- 32 Praznovszky Mihály
A fal s ami rajta van (volt)
Géczy János: *Római foszlányok*. Műhelynapló. (A szerző fotóival.) Arnolfini Books. Budapest, 2024.
- 32 Kanyár Erika
Hommage versek fénytörésében
Tömöry Péter: *Hullámhatásban*. Tinta Könyvkiadó. Sepsiszentgyörgy, 2023.
- 33 Somogyvári Lajos
Az Iskolakultúra ünnepi lapszáma
- 33 Őrsi Ágnes
Veszprémi Szemle 73.
Laczkó Dezső Múzeum – Látványkönyvtár. 2024. június 28.
- 34 Molnár Erzsébet
Könyvbölcső
Olvaslámpa – irodalmi est a Művészetek Háza Veszprém szervezésében a Múzeumok Éjszakáján. Vendég: Erős Kinga író. A Dubniczay-palota udvara, 2024. június 22.
- 34 Lovizer Lilla
(B)ablakba tett mítoszok
Mítoszok az ablakban – mesék és mítoszok élőszoval. Stenszky Cecília meseestje. Ablak a bablak vegán kávézó, 2024. június 20.
- 35 Rostetter Szilveszter
Kövári Péter orgonaestje a bazilikában
- 36 Nyakas Krisztián
Vízeselek, kézcsók, taps
Tour of Waterfalls. Chieli Minucci és a Djabe koncertje. Hangvilla, 2024. május 27.
- 36 Kovács Attila
Tutti bel canto...
...vagyis „minden a szép énekről” szólt Szekeres Adrien és László Boldizsár közös koncertjén. Hangvilla, 2024. május 26.
- 37 Nyakas-Fehér Fatime
Karibi hakni keleti exportra
Habana Social Club – búcsútúrné. Hangvilla, 2024. május 25.
- 37 Rostetter Szilveszter
Tihanyi visszhang
Az apátság történelmének megidézése a hangszerek királynőjén volt a címe Friedler Magdolna július 27-i tihanyi koncertjének, mely este fél kilenckor kezdődött az apátsági templomban.
- 38 Hankó András
Fuvolával, dobbal, csengettyűvel
Tanigucsi Takuja taikokonzertje. Tanabata fesztivál. Pannon Egyetem, aula. 2024. július 7.
- 39 C. Szalai Ágnes
Kis jubileum – nagy találkozások
V. Magyar Kórusok Találkozója. Hangvilla, 2024. június 7–9.
- 39 Őrsi Ágnes
Jäger éjszakáján
Beszélgetés Jäger Istvánnal a Dubniczay-palota udvarán. *Múzsák kertje sorozat*. Művészetek Háza Veszprém, Múzeumok Éjszakája. 2024. június 22.
- 40 Dohnál Szonja
Optimista grafikus
Beszélgetés Jäger Istvánnal a Dubniczay-palota udvarán. Művészetek Háza Veszprém, Múzeumok Éjszakája. 2024. június 22.
- 41 Praznovszky Mihály
Ember a rács mögött
Várbörtön-kiállítás. Múzeumok Éjszakája. 2024. június 22.
- 41 Schleicher Vera
Kapukon innen és túl
Kiskapu a Balatonra. Laczkó Dezső Múzeum. 2024. június 20. – szeptember 1.
- 43 Nyakas Krisztián
Sétálj és élvezd a zenét!
25. Veszprémi Utcazene-fesztivál. 2024. július 24–27.
- 44 Rostetter Szilveszter
A negyedik tenor
José Cura estje a *VeszprémFest* második napján. História kert, 2024. július 17.
- 45 Kovács Attila
Az igazi telitalálat
A Toto együttes koncertje a *VeszprémFesten*. Steve Lukather – gitár, ének, Joseph Williams – ének, Greg Phillinganes – billentyűs hangszerek, vokál, Shannon Forrest – dobok, Warren Ham – fúvós és ütőhangszerek, vokál, John Pierce – basszusgitár, Dennis Atlas – billentyűs hangszerek, vokál. Veszprém Aréna, 2024. július 19.
- 46 Hancz Karolina
A szomorúság dinamikus dicsőítője
Paloma Faith lemezbemutató koncertje a *VeszprémFesten*. História kert, 2024. július 18.
- 48 Nyakas-Fehér Fatime
A szomorúság megdicsőülése
Paloma Faith lemezbemutató koncertje a *VeszprémFesten*. História kert, 2024. július 18.

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Armálisok a vármegyéből

Bauer Marcell: *Veszprém vármegyei címereslevelek. Adománylevelek hat évszázadból.*
Heraldika Kiadó – Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Vármegyei Levéltára, 2023.

A Veszprémi Ünnepi Könyvhéten mutatták be az MNL Veszprém Vármegyei Levéltára és a Heraldika Kiadó új, közös kiadványát.

Tumler Henrik mérnök címere, 1791 (MNL VeML XV.4.a. nr.25.)

A családtörténet iránti érdeklődés napjainkban reneszánszát éli. A családtörténeti kutatások során a nemesi elődök után kutakodók bizonyosan megismerkednek a genealógia tudományágához szorosan kapcsolódó másik történeti segédtudománnyal, a heraldikával, azaz a címertannal is. Magyarországon a 14. századtól kezdve az uralkodótól elnyert díszes címereslevél vagy címeres nemeslevél (latin eredetű neve: armális) igazolta a nemesi cím birtoklását. A címereslevelek rendkívül sokoldalú történeti források, a diplomatikai, a pecsétani és a paleográfiai kutatásokhoz is megkerülhetetlen információkkal szolgálnak. Az armálisokon feltűnő címerfestmények a művészet- és viselettörténet, az ikonográfia, de az építészet- és a fegyvertörténet tárgyát is képezhetik. A mintegy százezer darabra becsült magyar és erdélyi uralkodói címeradománynak azonban csak a töredéke lelhető fel és férhető hozzá nyilvánosan napjainkban is. Az MNL Országos Levéltárának állományában van a legnagyobb címereslevél-gyűjtemény, amely több mint 2200 darab eredeti, illetve több ezer másolatban fennmaradt címereslevelet tartalmaz. A vármegyei levéltárakban összesen 930 darab körülire tehető eredeti armalist őriznek napjainkban. Minden bizonnyal nagy számban vannak címereslevelek az egykor nemesség- és címeradományban részesülők leszármazottainak a birtokában is, illetve a magángyűjtők tulajdonában. Erről azonban pontos adatokat nem tudhatunk.

Bauer Marcell azt a célt tűzte ki maga elé, hogy két és fél évtizedes családtörténeti kutatómunkája eredményeként összegyűjti a jelenlegi Veszprém vármegye területén fellelhető armálisokat, és egy kötetben közreadja a családi címereket, valamint az adományos családok rövid családtörténetét is. A teljesség elérése bevallottan nem lehetett célja, leginkább a közgyűjteményekben hozzáférhető címeresleveleket tudta számba venni. Mindenképpen meg kell említeni, hogy a szerzőnek már megjelent egy kötete

a pápai járás címeresleveleiről (Bauer Marcell: *Pápai armálisok. A Pápai járás nemes családjainak címereslevelei 1416–1915.* Pápa, 2020). A két kötetet együtt érdemes forgatni, vannak ugyan átfedések, de a szerzőnek nem volt célja a pápai anyag újbóli integrálása az írásom tárgyát képező vármegyei kötetbe.

A könyvet kézbe véve a minőségi és roppant esztétikus kivitel ötlük először a szemünkbe. Gyönyörű első borítóján Kéry, másként Kovács Balázs armálisa és a nevezetes veszprémi vízépítő mérnök, Tumler Henrik címere látható. A hátsó borítón Gellén Mihály oklevelének részlete és Veszprém vármegye 1836. évi címermegújító okleveléből a vármegyei címer került elhelyezésre. A kötet belsőleg is magas színvonalon, jól áttekinthető, izléeses tipográfiával, a címerek egész oldalas színes reprodukcióival gyönyörködtet.

Nézzük meg kicsit közelebbről is a könyv tartalmát! Bauer Marcell egy bevezető tanulmányban ismerteti meg az olvasót a címerekről, adományozásukról, az armálisok használatáról szóló tudnivalókkal. E részben bemutatja a címeradományozás teljes folyamatát a kérelmezéstől a kihirdetésig. Szó esik általánosságban a címereslevelek mindennapjairól, hitelességükről és hamisításukról is. Itt érdemes megemlíteni, hogy a heraldika tudományának megfelelő szakszavak használatára, a tudományos szakszerűsége Avar Anton, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának főlevéltárosa, heraldikus ügyelt a kötet lektoraként. Az általános ismertetés után következik a kötet gerincét képező címereslevél-anyag ismertetése, melyben több mint 160 oldalon 81 darab armalist ismerhetünk meg részletesen. A címereslevelek többsége a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Vármegyei Levéltárában található, valamint a Pápan székelő Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára, a Veszprémi Főegyházmegei Levéltár, az MNL Országos Levéltára és Nógrád Vármegyei Levéltára, valamint a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum anyagából és magánszemélyektől is került be armális a válogatásba. Egy-egy címereslevél egy oldalpárt kapott. Bal oldalon a címereslevélről szöveges információkat olvashatunk egységes szerkezetben. Előbb az alapinformációkat közli a szerző: ki adományozta, kinek, miért a címet, mikor és hol hirdették ki. Milyen fizikai állapotban van az oklevél, majd mérete és a pontos jelzete következik. Ezután a kéthasábos szöveg nagyobb része az adományos család történetét mutatja be. Végül ez utóbbi szövegrészhez felhasznált forrásokat és irodalmat jelölte meg a szerző. Az oldalpár jobb oldali lapján a címerek színes, kiváló minőségű reprodukciói helyezkednek el. A kép alatt ismét az adományos címerének megnevezése, kiadási éve és őrzőhelye szerepel. Valamint itt olvashatjuk a címer heraldikailag szakszerűen megfogalmazott leírását is. A hamis nemességről szóló tanulmány Veszprém vármegyei példákon mutatja be, hogy milyen visszaélésekkel próbálkoztak a múltban a „címerhasználók”. Az egykori Veszprém vármegyében kihirdetésre került nemesség listája táblázatos formában foglalja össze a vármegye ne-

sekkel kapcsolatos történetekre. A beszélgetőtársak életkora miatt az utolsó pillanatban készültek el ezek az interjúk. A kötet néprajzi szempontból is érdekes, mert Szandra jóvoltából egy egyedi népdalgyűjtemény is kiegészíti.

Hasonlóan érdekes volt a *Veszprém vármegyei címereslevelek* című könyv bemutatója. A szép kiállítású kötet egy sorozat részeként jelent meg, és a Veszprém vármegyei, eredetiben vagy másolatban megmaradt címeresleveleket közli. A címerközlésen kívül rövid családtörténeti összefoglalókat is tartalmaz. Sajnos a címeresleveleknek csak egy töredéke található meg a mai közgyűjteményekben, nagy részük elkallódott vagy megsemmisült a viharos magyar történelem során. Gondoljunk csak arra, hogy mivel járhatott az 1950-es években, ha valakinél egy ilyen családi ereklét találtak!

Alsó tagozatos diákoknak szólt Simonfalvi Anca *Ali király karácsonyi vacsorája* című mesekönyvének bemutatója (a könyv első helyezést ért el a HUBBY Az év gyerekkönyve pályázatán az Elsőkönyves kategóriában). A rekkenő hőség ellenére kétszázalnyi gyerek figyelte érdeklődve a színpadon zajló beszélgetést, melybe Anca többször bevonta őket is. Nagyon jó hangulatú találkozó volt, mely ajándék könyvjelzők kiosztásával és dedikálásával zárult.

Sajnos csak az egyik esti programra tudtam elmenni (a másik, amire szerettem volna, elmaradt). Hegyi Zoltán *Garázsmenet* című könyvének bemutatóját a Tűztorony udvarában tartották. A helyszín ideális volt ehhez az eseményhez: kellemes nyári este, friss levegő, nem túlméretezett nézőtér. A szaladgáló kisgyerekek is csak oldottabbá tették a légkört. A kötet 181 fanyar humorú tárcát tartalmaz. Főhőse Géza, a buszvezető, aki igazi buszvezetőkből és egy kicsit a szerzőből lett összegyúrva. De mire ezt a mondatot leírtam, rájöttem, hogy ez szerintem nem is igaz így teljesen: Gézában mindannyian ott vagyunk a mindennapi csetlés-botlásainkkal. Ahogy a borítón is olvassuk: „Az van, Gézuka, hogy élünk!” A pici színpadon egymás közelében foglalt helyet a szerző, Fenyvesi Ottó és Kilián László szerkesztők, Porteleki László és Helbich Anna zenészek és Hegyi Ombódi Brigitta. A szórakoztató, részben spontán beszélgetés során egymásnak adogatták a szót a résztvevők. Szó esett a könyv keletkezéséről, a zenei, irodalmi, filmes utalásokról, az illusztrációkról és a könyvborítóról. A részleteket az író felesége, Hegyi Ombódi Brigitta olvasta fel, a közönség kuncogása közepette. Nagyon kellemes este volt, sajnálhatják, akik nem tudtak részt venni.

Azt hiszem, az idei könyvhétből tényleg kihozták mindent a szervezők, köszönet nekik! Hegyi Zoltán stílusában: Az van, Gézuka, hogy *Veszprémi Könyvhét* volt, van és lesz!

Schreiber Márta

György zeneszerző. S ha már a zeneszerzőről tesztek említést: a *Semmelweis* zenéjéért díjat kapott a fesztiválon Pacsay Attila, aki zeneiskolás tanulmányait kisgyermekként Veszprémben kezdte. Valószínűleg a *Semmelweis* magas nézőszáma inspirálta a szervezőket, hogy megmutassák a Tóth Endre által rendezett *Semmelweis*-változatot 1939-ből, Uray Tivadarral a címszerepben. Szintén érdekes volt párhuzamot vonni az *Ők tudják, mi a szerelem* friss tévéfilm (Udvaros Dorottya és Blaskó Péter játékaival, Rátóti Zoltán rendezésében) és az ugyanezt a Hubay Miklós-drámát feldolgozó 1963-as, Ádám Ottó rendezte változat közt, Tolnay Klárral és Sinkovits Imrével. Nagyon érdekes volt összevetni az alakításokat, milyen finoman eltérő árnyalatokkal oldották meg a színészek a feladatot és hoztak létre lelkieben eltérő karaktereket azonos mondatokból, azonos történetből.

Érdekessége volt az ideai mozifestiválnak, hogy két amerikai superprodukció is helyet kapott a műsorban, mégpedig a készítőik közt megtalálható magyar szakemberek apropóján. Az Arany Oroszlán-, Golden Globe- és többszörös Oscar-díjas *Szegény párak* alkotói stábjában Mihalek Zsuzsa kapott látványtervező társaival együtt Oscart, és láthattuk a *Dűne* második részét, mely Magyarországon, magyar kreatív szakemberek közreműködésével készült. Talán folytatódhatna a sor jövőre a szomszéd országokban dolgozó (Románia, Szlovákia pl.) magyar filmes alkotók egy-egy munkájának felvillantásával...

Idén is nívós zenei programok kísérték a fesztivált. Az Óváros téren a Filmio Fröccsterasz műsorában például a Budapest Bár és a Hot Jazz Band várta a bulizni vágyókat, volt Szirtes Edina Mókus-koncert a Fotonban, késő este pedig népszerű DJ-k, Ticz Krisztián, Szabó Simon és társaik zenéltek. A műsorfüzetben kissé rejtve maradtak a zenei programok: a tartalomjegyzékben jelzett 39. oldal helyett a hátsó borítón sorakoztak, de ez a kis hiba nem gátolta a jó szórakozást. Idén az időjárás is kegyeibe fogadta a fesztivált, mediterrán napsütésben, hársfaillattal (és a már megszokott módon udvarias, segítőkész EKF-önkéntesekkel) várta városunk a hozzánk érkező filmeseket, a szabadtéri mozizókat és az esti bulik közönségét.

Az Óváros téri fröccsterasz is igazi csemegékkel, színvonalas délutáni programokkal csalogatta a fesztiválozókat. Ám a „színvonal” nem biztos, hogy jó választás volt erre a helyszínre, ahol a közönség a könnyű rozékkal kísért nyáresti diskuráláshoz szokott az árnyas sörpadokon. Így Vecsei H. Miklós és Szabó Balázs is megküzdött a cseverészőkkel – és a technikával is – elmélyülős, figyelmet igénylő Cseh Tamás-estjük keresztmetszetét bemutatva. Ahogy Gryllus Vilmos programját is többen háttérzeneként próbálták meg értelmezni. Szintén ezen a helyszínen láthatta a közönség a versenyben is induló *Legyen egy fesztivál!* című munkát a *VeszprémFestről*, Bárány László rendezésében.

Jól hangzó gasztroesemények is kísérték a fesztivált, hadrendbe álltak a belvárosi vendéglők és hangzatos fesztiválménüket kínáltak. Kiemelkedett a sorból a Lohonyai vendéglő, ahol lecsós, császármorzsás vacsora kíséretében lehetett egy kellemes evős/beszélgetős estét eltölteni Breier Ádám rendezővel és Bezerédi Zoltánnal. Muchichka László faggatta őket a *Lefkovicsek gyászolnak* című filmről, mely, mint másnap kiderült, a legjobb első film és Bezerédi Zoltán révén a legjobb férfi főszereplő díját „vihette haza”.

Különleges helyszínnel is bővült idén a fesztivál kínálata a Jókai utcai Ruttner-ház udvarán: a Várbörtön Látogatóközponttal. Várlift viszi innen a látogatókat a börtönmúzeum nemrég megnyílt kiállítására, s itt láthattuk a *Cella* című tévésorozat egyik epizódját, majd az alkotókkal lehetett beszélgetni a sorozat háttéréről, készítésének körülményeiről. Jól vizsgázott a helyszín, bár a helyismerettel nem rendelkező fesztiválozók kissé nehezen találták meg a belvárostól egyébként nem túl távol eső Jókai utcai épületet, s a kezdési időpont is kicsit korainak bizonyult, mert a még bágyadtan sütkérező nap kicsit elhalványította a vetített képet, de mindenképpen érdemes egy-egy csemegével a továbbiakban is idecsalogatni a filmbarátokat!

Nem lehet minden eseményt kiemelni, a négy nap során számtalan érdekes és izgalmas program várt a filmbarátokra. Bemutatkozott a készülő *S.E.R.E.G.* sorozat, előbemutató volt a *Hunyadi* sorozatból is, volt szakmai konferencia a magyar

animációról, ahol örvendetes bejelentés is született a műfaj jövőbeni intenzívebb támogatásáról.

„A magyar filmipar éves reprezentatív eseménye” (Csáky Attila fesztiváligazgató fogalmazott így) ismét tartalmas és szórakoztató négy napot nyújtott a filmművészet szerelmeseinek, remélhetőleg a filmszakmának is, s talán bizhatunk abban, hogy új követőket, hódolókat is szerzett magának a legifjabb művészet. A végső összegzésben nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy nem érkezett idén természetfilmes nevezés, s úgy tűnik, továbbra sem születnek gyermek- és ifjúsági filmek. A legnagyobb probléma azonban továbbra is a szakma megosztottsága. Reményi József Tamás, a nemrégiben elhunyt kiváló író, szerkesztő mondta még 2015-ben, hogy a megnyílt politikai szakadékok mentén ellehetetlenül a valódi diskurzus. Ő az irodalomról fogalmazta meg ezt a gondolatot, de teljes mértékben igaz napjaink filmművészetére is. A filmes szervezetek, a Nemzeti Filmintézet, a Magyar Művészeti Akadémia Film- és Fotóművészeti Tagozata, valamint a Magyar Filmművészek Szövetsége közti szakmai párbeszéd hiánya komoly űrt idéz elő a mozgóképfesztivál által felmutatott palettán. Azt például, hogy nem található a nevezettek között Reisz Gábor *Magyarázat mindenre* című alkotása, s hiába kerestük Hajdu Szabolcs *Kálmán-nap* című filmjét is. Sok rendező, sok műhely filmje hiányzott, mert ők független filmsként, az állami támogató rendszeren kívül forgatnak. Tiszteletre méltó, és értékelnünk kell, hogy pl. a *Háromezer számozott darab* (Császi Ádám filmje) vagy az *Elfogy a levegő* (Moldovai Katalin rendezése) megjelent a fesztivál kínálatában. Ez utóbbi film producere volt Muhi András, a Magyar Filmművészek Szövetségének elnöke. Ő nyilatkozta egy interjúban (*Filmvilág*, 2023. augusztus), hogy filmes kerekasztal létrehozásán fáradozik. Ha sikerrel járna, s a kinematográfusok találkoznának, meghallgatnák egymást, akkor talán a 2025-ös *MOZ.GO* még teljesebb képet nyújt majd a magyar filmtermésről.

(Köszönet Tamás Dorkának, a fesztivál sajtósának a munkámhoz nyújtott információkért.)

Farkasné Molnár Csilla

Nyers anyag

Nyersanyag. Magyar filmdráma. Rendező: Boross Martin. Magyar Mozgóképfesztivál – MOZ.GO. Balatonfüred, 2024. június 12.

Június 12-étől 15-ig zajlott a Magyar Mozgóképfesztivál (az idei évtől kezdve MOZ.GO) Veszprémben, Balatonfüreden és Balatonalmádiban, összesen 12 helyszínen. A négy nap alatt csaknem 100 filmalkotás került bemutatásra, ebből 18 újonnan készült mozifilm, melyek közül az egyetlen független film Boross Martin *Nyersanyag* című alkotása volt.

A film vetítése a fesztivál első napján, 2024. június 12-én 18.30-kor kezdődött a balatonfüredi Balaton moziban, amely után közönségtalálkozóra is sor került a rendező és társ-forgatókönyvírója, Szántó Fanni részvételével. Eredetileg a főszereplő, Dér Zsolt is jelen lett volna, de végül más elfoglaltsága miatt nem tudott eljönni. Kár. A közönségtalálkozó egy pontján Boross Martin rendhagyó módon egy nyilatkozatot olvasott fel. „Büszke vagyok rá, hogy független filmként találkozhatunk a mozgóképfesztivál közönségével, és büszkék vagyunk a zsűri »legjobb elsőfilmes rendező«, valamint a »legjobb forgatókönyv« jelölésére, ugyanakkor az a tény, hogy egyedüli független filmként veszünk részt a versenyprogramban, felelősséget is ró ránk.” Így kezdte a beszédét.

És hogy mi a felelősség? Képviselni azokat, akik kimaradtak, akiket el sem hívtak, azt a számos filmkészítőt, akik nem részesülnek, már évek óta nem részesültek állami támogatásban. „A független filmezés nem elsősorban a romantikáról, hanem a kényszerről és a kiszolgáltatottságról szól. Nem azért csinálunk így filmet, mert így is lehet, hanem mert másképp nem lehet.” Mert. „A kortárs kultúra nem fordítható le hatalmi tőkére vagy anyagi bevételre, ezért a hatalomnak könnyű lemondania róla, pedig az állampolgároknak alapjoga az ahhoz való hozzáférés.”

Lehet rajta vitatkozni, hogy jó film-e a *Nyersanyag*, sőt azon is lehet vitatkozni, hogy mitől jó egy jó film egyáltalán. Az biztos, hogy a *Nyersanyag* nagyon okos film, amely intelligensen mond el egy történetet. A történet nem szép, különösen azért nem, mert igaz is lehetne. A menő, bár még nem befutott pesti filmes srác (Dér Zsolt) két munkatársával (egyikük a barátnője) elfogadja a jó fej falusi polgi (Pál András) felkérését, hogy tartson kreatív tábor a helybéli gyerekeknek. Nyilván pénzért. De közben bármikor kiderülhet, hogy fiatal filmeseink filmterve megkapja a támogatást, és onnantól jöhet majd a filmes Kánaán. De addig is igazán jól jön a kis mellékes, meg hát a feladat is szívmengető: megkreatívkodni a kis vidéki lurkókat, akikből így majd jól előtörhet a tehetség, és ki tudja? Talán ők lesznek a jövő nagy művészei...

Természetesen semmi nem úgy lesz, sőt már eleve nem is úgy van. Tamás,

a fiatal filmrendező ugyanis fokozatosan rájön, hogy Gáspár, a jovialis polgármester valójában egy modern önkényúr. Uborkafarmjával és felesége kis boltjával rafinált függésben tartja a falu lakóit, akik többé-kevésbé zokszó nélkül viselik szolgáskorukat. Ha meg valaki túlzottan elégedetlen, az kiközösítéssel, ellehetetlenüléssel, akár fizikai erőszakkal nézhet szembe. Tamás a gyerekekkel való kapcsolatán keresztül szembesül a polgármester körüli anomáliákkal. Az egyik sors Palié, aki tehetséget mutat a fotózásban, de egy idő után nem tud a kreatív foglalkozásokra jönni, mivel át kell vennie beteg édesanyja munkáját az uborkafarmon. A másik fiatal pedig a polgármester nevelt lánya, aki érzelmileg egyre közelebb kerül Tamáshoz a közös munka során, és aki úgy tűnik, szintén retteg nevelőapjától.

Tamás (aki persze időközben nem kapja meg a várt támogatást) úgy dönt, a maga eszközeivel segít a falusiakon, és egy dokumentumfilmben mutatja meg a valóságot életükről, illetve Gáspárról. Eddig is sok volt a spoiler, de most még több jön: a film el is készül, felkerül a YouTube-ra, Gáspárt letartóztatják, a dokureality pedig hatalmas siker lesz, hívják is a külföldi fesztiválokra, szóval Tamás befut. Hapiend.

Azaz.

Azaz mégsem pont így, mert a *Nyersanyag* ennél sokkal jobb film. Nyers valóságot mutat, de ez nem csak Gáspárról és a modern feudalizmusról szól. Tamás, a fiatal pesti értelmiségi, a született főhős fokozatosan antihőssé válik a film során. Egyre durvább etikai határokat lép át nyomozása során, elidegeníti magától társait is, legvégül barátnőjével is összeveszik. A probléma egyre inkább az, hogy miről vagy kiről szól a dokumentumfilm elkészítése. Tényleg a magukat megvédeni képtelen falusiakon akar Tamás segíteni, vagy megérezte a „nagy dobás” lehetőségét? Végül Boross Martin azzal szembesíti Tamást és bennünket is, hogy Gáspár letartóztatása senkinek az életét nem könnyítette meg, talán inkább még rontott is sokak helyzetén. Az uborkafarm bedőlt, az emberek már nem tudnak a kis boltban vásárolni. Paliékat kilakoltatták.

Az üzenet természetesen nem az, hogy Gáspárnak volt igaza, hiszen ő modern földesúrként jobbagyorsorban tartja a falusiakat. Ő úgy érzi, segít rajtuk, enyhít

a szegénységükön, ugyanakkor megfosztja őket alapvető önrendelkezésüktől, és önkényesen meg is bünteti azokat, akiknek magatartása valamiért sérti őt. Tamás is úgy hiszi, hogy segíteni fog, de ő is kudarcot vall. Akkor mi a megoldás? Ezt a *Nyersanyag* (nagyon helyesen) nem tudja, nem is akarja megmondani. Csak annyit mond, hogy a szegénységen nem lehet egyszerűen felülkerekedni. Hogy öröklött értékeink, öröklött sorsaink vannak, amiknél nehéz túllátni. De értékektől függetlenül: ha a segítő szándék önös érdekekkel vegyül, abból semmi jó nem sül ki.

Boross Martinnak ez az első nagyjátékfilmje, eddig inkább színházban rendezett. Ez a filmen kicsit érződik is, sok benne a teatralitás, a színházzzerűen megrendezett jelenet. Szóval a dramaturgia szempontjából a *Nyersanyag* lehetne jobb film. Minden más értelemben viszont nagyon jól megcsinált alkotás.

Hogy miért éppen ez lett az egyetlen független film a MOZ.GO programjában? Erre nehéz válaszolni, hiszen nem láthatunk a szervezők fejébe. Talán az lehet az ok, hogy bár a *Nyersanyag* kendőzetlenül mutatja a vidéki magyar valóságot, úgy tűnik, a városi értelmiséghez is hasonlóan kritikusan viszonyul. Ez nyilván igaz is, de az értékvallás szempontjából egyértelmű az alkotók preferenciája. És ez nem csak abból derül ki, hogy Boross Martin ezekkel a gondolatokkal zárta nyilatkozatát: „A *Nyersanyag* történetét az inspirálta, hogy milyen veszélyekkel jár, amikor a hatalommal bírótat önös érdekeik vezérlik a köz érdeke helyett. Amikor a siker mások kárára történik, és a siker árát más fizeti meg. Filmünkkel azért emelünk szót, hogy egyetlen állampolgár se válhasson saját közösségének, saját nemzetének áldozatává. Ezzel a nyilatkozattal pedig azért, hogy ez a magyar filmesekkel se történhessen meg.”

Király Viktor

Érzelmes dokumentumfilmek az almádi strandon

A nemzet aranyai (június 13.), *Nikola Tesla – A fény gyermeke* (június 14.).

Magyar Mozgóképfesztivál – MOZ.GO. Balatonalmádi, Wesselényi strand.

Szerencséjük volt a mozgóképfesztivál almádi nézőinek: a legkiválóbb alkotásokat nézhették meg a Wesselényi strandon. Mind a négy estén láthattak olyan művet, amelyet a zsűri a zárónapon kimagaslónak értékelt.

A legjobb elsőfilmesnek járó elismerés Breier Ádámé lett (*Lefkovicsek gyászolnak*), a legjobb férfi főszereplő díját Bezerédi Zoltán kapta szintén ebben a filmben az öreg Lefkovic megformálásáért. A legjobb egész estés dokumentumfilm díja *A nemzet aranyai* című munkájáért Zákonyi S. Tamásé, sőt, a vízilabdázók történetét a közönség is a legkiválóbbnak minősítette. A legjobb hangmérnök díját pedig Madácsi Imre érdemelte ki a *Valami madarakért*.

A mozik intim sötétje helyett napfényes zöld teret jelöltek ki a Magyar Mozgóképfesztivál szervezői Balatonalmádban a filmvetítések helyszínéül. Rajzfilmek uzsonnaidőtől a gyerekeknek, dokumentumfilmek héttől a kíváncsiaknak, romantikus alkotások a szerelmeseknek, a nosztalgia vágyóknak klasszikus sikeres alkotások. A vetítésvásznak mögé különleges háttérrel rajzolt a nagy tó. A kép is látható volt, a hang meg élvezhető – igaz, olykor a retró, színes nyugágyak hatalmas csattanásokkal összerogytak, de használóik hangos nevetések közepette igyekeztek megtalálni a visszaállítás módját.

Ki hitte volna, hogy legalább három tucat ember befizet egy olyan különleges fizikaórára, ahol megértheti az egyen- és a váltóáram közötti különbséget. Amit kiváló egyetemi professzorok magyaráztak el olyan élvezetesen, hogy bosszankodunk, anno miért is nem figyeltünk a fizikaórákon. A *Nikola Tesla – A fény gyermeke* című dokumentumfilm megragadta a nézők figyelmét, igaz, az alkotók számtalan eszközt bevetettek a világhírű tudós életének, gondolatainak közvetítésére. Aprólékosan követve gyűjtötték egybe életútjának állomásait. Három éven át öt országban forgattak, Tesla szülőfalujától első iskoláján, Karlovacon át Grazig, Prágáig, Mariborig. Az alkotók hiánypótlónak szánták dokumentumfilmjüket, a tudós életútjának első felére helyezték a hangsúlyt, azt akarták feltérképezni, annak ismeretében akarták sorsát megfejtetni. Leginkább mégis fényezni szeretnék volna nemzettudatunkat, hogy jogosan büszkéljünk egy újabb zsenivel. Ehhez Tesla ifjúkorából két, magyarokhoz köthető pontot találtak: felidéztek a budapesti telefonközpontot, ahol először kapott munkát, és a Városligetet, ahol rájött a fényvel kapcsolatos problémája megoldására, és azt olyan szemléletesen magyarázta, hogy a befogadó akár érettségi

vizsgára is jelentkezhetne e tárgykörben. Kár, hogy nem elégedtek meg a nagyszerű kelet-közép-európai példával, amelyekből oly kevés van. Hiába térképezték fel alaposan élete első szakaszának színhelyeit, nem bíztak a remek előadóknak, akik összefoglalták a gondosan kutató dokumentumokat. Azokat meggyőzően, élvezetes stílusban tárták a nézők elé – megerősítésül a manapság egyre elterjedtebb formákat vetették be. Amerikában a dokumentumfilmek rendezői gyakran alkalmazzák, hogy bizonyos kiemelt részeket dramatizálnak, színészekkel jelenítenek meg a hatás és a bevétel kedvéért. A dramatizált újrajátszás eszközt Magyarországon kevesen vetik be, nálunk nem honosodott még meg. Talán mert a szakemberek és a nézők is úgy vélik, inkább a portréfilmekre jellemző, de az érzelmi hatás fokozásáért olykor élnek vele. Bánovics Ottó társrendező megbízására Jéger Zsombor, az Örkény Színház művésze alakítja a montázsokban a tudóst. A színész korhű jelmezekben látható, a képek, melyeken szerepel, gyakran elmosódtak. Úgynevezett „kosztümös asszociatív montázsoknak” nevezik az ilyen megoldású jeleneteket. Álomszerű narrációkat látunk, amelyek egy túlérzékeny zseni képét festik elénk. A kivételes képességekkel bíró Teslát szorongó, gyakran zaklatott, játékfüggőségét csak ideiglenesen legyőzni képes személyiségként ábrázolják. Antiszociális zsenit látunk, aki szinte megszállottként keresi a válaszokat a fény rejtélyeire. Oly mértékben, hogy nehéz Nikola Tesla egyéniségét komplex egészként befogadnunk. Maradnak a töredékek, amelyek hol illeszkednek egymáshoz, hol megkérdőjelezik karakterét. A filmnek mindazonáltal nagy erénye, hogy bemutatják azt is, miképp őrzik, ápolják Tesla emlékét.

A másik dokumentumfilm, *A nemzet aranyai* akár próbára is tehetné volna a nézők türelmét, hiszen egy perc híján két és fél óráig tart, ám az almádi közönséget lekötötték az olimpiai aranyérmekhez vezető utak. Nem is egy, rögtön három olimpiáról (Sydney, Athén, Peking) hozták haza a vízipólósok az érmeiket. A ma már maratoni hosszúságúnak nevezhető alkotásban többnyire beszélő fejeket látunk 110 percig, az edzések és meccsek bemutatásával összesen 129 percet vesz igénybe. Nem leszünk igazságtalanok, nem mondjuk azt, hogy csak érdekes témát kell

találni, és máris nem szükségeltetnek különböző eszközök sikeres dokumentumfilmek készítéséhez. Ez ennél bonyolultabb, hiszen ki ne szeretne olyan sikeres pillanatokat átélni, mint amikor 22 ember áll fel a dobogó legmagasabb fokára? A két klasszikus dokumentumfilm-elem (korabeli részletek, kommentek) dinamikus vágásokkal váltja egymást, de sem váratlan fordulat, sem dramaturgiai pontozás nincs. A rendező bízott a lineáris történetmesélés erejében. Jól tette, hiszen a három olimpiai városban a három döntőben három olyan ellenféllel (Sydney – orosz; Athén – szerb; Peking – amerikai) mérkőzött meg a válogatott, amelyik egyenként is drámát kínált.

Így azután a nemzetközi vízilabdavilág szövetségi kapitányai, a szerb Dejan Savić vagy a mindig elegáns olasz Alessandro Campagna szakmai szempontból elemzik a látottakat. Ezek a percek pontosan jellemzik a rendező odafigyelését: a két nagyon eltérő személyiségű edzőt pillanatok alatt helyezi közegükbe, hogy a figyelő szem lássa a kettőjük egyéniségét. Savić pólóban hangosan, erősen gesztikulálva mesél, a visszafogott, fegyelmezett Campagna elegáns öltönyben, objektív képet mutatva.

Az apró, finom részletek végig követhetők a filmben: a sportolók jellemét egy-egy fintor, egy-egy humoros beszólás pontosan árnyalja. Ezekből az is kiderül, mennyire értették egymást a medencén túl is, szinte befejezik a másik megkezdett mondatát. Zákonyi S. Tamás rendező elkerüli a legfontosabb buktatót: nem viszi a mennyekbe a pólósokat. Benne vannak a fájdalmas esetek is: nemcsak Benedek Tibor koholt doppingbotránya, de a csapat bizalmának megingása Kemény Dénes szövetségi kapitányban, valamint az a drámai esemény is, amikor az egyik válogatott játékos klubmérkőzésen eltört a válogatottbeli társa, a vízben akkor épp ellenfele arccsontját. Az ilyen „szégyenfoltookról” nem szokás beszélni, nemhogy azt megmutatni, miképp dolgozták fel azt a felek, milyen az eltiltás után ismét visszatérni a válogatott csapatba. A film mélységekre és magasságokra emeli a nézőit, miképp a játékosok azt maguk is megélték. Egyszerre sír és nevet velük, márpedig a művészet egyik célja mindenképpen ez.

Dallos Zsuzsa

Igazi multikulturális hangulat övezte a MOZ.GO fesztivál keretében megrendezett 2024. június 14-i esti beszélgetést a Lohonyai vendéglő teraszán. Az est vendégei Breier Ádám, a *Lefkovicsék gyászolnak* című film rendezője és Bezerédi Zoltán, a film főszereplője. A beszélgetést Muchichka László moderálta.

Gasztroprogram a Lohonyai vendéglőben:

a tányéron magyaros kolbászos lecsó és „osztrákos” baracklekváros smarni, az elképzelt filmvásznon a kóser konyha ételei

Kétségkívül nem egy hagyományos felépítésű és tartalmú program volt, ahol a közönség a szokott módon megnézte előbb a filmet, majd a találkozás keretében meghallgatta a film készítőinek, ill. szereplőinek a szubjektív viszonyulását különböző vonatkozásokban. A filmnézés egyéni program keretében valósulhatott meg: vagy még a beszélgetést megelőzően, vagy azt követően. A jelenlévők kb. egyharmada az utóbbihoz tartozott. Így a moderátor igyekezett „spoilermentesen” felépíteni a beszélgetés fonalát, a film alaptörténetét összefoglalta, de a poénokat nem akarta „lelőni”.

Az alaptörténet: apa-fia konfliktus. Lefkovics Tamásnak, a konok bokszedző apának annyira megromlik a fiával, Ivánnal a kapcsolata, hogy nyolc éve nem beszélnek egymással. A konfliktus elől Iván Izraelbe menekül, ortodox zsidóként ott él, megházasodik, családot alapít. Az édesanya az, aki apa és fia között próbál hidat építeni, azonban váratlan halálával új helyzetet idéz elő. Iván a hatéves kisfiával hazatér, hogy a zsidó hagyományoknak megfelelően egyhetes gyászt, shivát üljenek a szülői házban. A két férfi találkozásakor két eltérő világnézet feszül egymásnak, s ez alakítja a további történetet.

Breier Ádám filmjének fő katalizátora a gyász, annak egyéni és közösségi megélése. Ez az egyetemes érzés kultúrától, világnézettől függetlenül mindenkit érint és megérint. A film kulturális háttere az ortodox zsidó kontextus. Az érzés univerzalitása révén azonban ez akár más vallásokkal is felcserélhető lenne. Látva a

zsidó gyász rituáléit, a nézőben, a hallgatóságban – az intellektuális érdeklődés megtartása mellett – önkéntelenül felsejlenek a saját „gyászfeldolgozó” kultúrájának, vallásának szokásai, annak hasonlóságai vagy különbözőségei.

A hagyományos kultúrákban a halált az élet szerves részeként értelmezik, és a gyászt közösségi eseményként élik meg. Az egyén nem marad magára a veszteségével, a fájdalommal. A zsidó kultúrában a ruha megszagatásával nyilvánosan is kifejezik a veszteség fájdalmát, ily módon reflektálnak az érzelmekre, a tehetetlenség erejére. A zsibbadtság, az érzelmi kiüresedés elemei megjelennek az imádkozás tilalmában is. A vallási kötelezettségek alóli felmentés annak érdekében történik, hogy a gyászra lehessen koncentrálni. A gyászolónak nem kell fegyelmeznie magát a földi teendőikkel sem, azok elvégzése a Chevra Kadisa

feladatköre. A gyászoló teljes mértékben ki van ragadva a hétköznapokból, és az előírásoknak megfelelően különböző szakaszokban a vallás rítusai szerint megélheti a fájdalmát. Az előírások fontosak, az ad keretet az idő dimenziójának. Meghatározott, konkrétan megszabott időszakok vannak, melyeknek betartása vagy elhagyása egyértelműen megszabott. Az idő szabályozásán keresztül indítják a feldolgozás megkezdésére és végigvitelére az egyént.

A hagyományos keresztény kultúrában a gyász közösségi jellege szintén megtalálható. A siratóasszonyok feladata volt „kiénekelni” a tovább élők veszteségének fájdalmát, a hiányérzetét, segíteni elviselni a kiszolgáltatottságot. A pasztorális segítségnyújtáson túl a magyar paraszti szokáshagyományban kialakult annak a normatív rendszere, hogy az egyes embert a halál bénító tudatától felszabadítsa, s testi és szellemi energiáit az életre tudja irányítani.

De kérdés, mit tesz a gyászoló egyéni, ha nincs mögötte a közösségi „védőháló”? Mik a kapaszkodói, ha hiányoznak a hagyományos rítusok, a normatív magatartásminták? Ennek hiányában milyen módon tud megbirkózni az egyén a veszteséggel? Mi segíti a megbékélést, a visszatalálást a normál élethez? Mindez hogyan befolyásolja az identitását, az önmagáról alkotott képét és helyét a világban?

Ilyen s hasonló kérdések merültek fel bennem a vacsorabeszélgetés közepette a kolbászos lecsó és a smarni elfogyasztása között a Lohonyai vendéglő teraszán, s úgy éreztem, hogy a film és a valóság találkozása emlékezetes estét teremtett.

Pilipkó Erzsébet

Kaláka-élmény

A Kárpátoktól a Karib-tengerig. Dokumentumfilm. Gyártó: 56films a Nemzeti Filmintézet támogatásával. Magyarországi premier: Magyar Mozgóképfesztivál, Hangvilla, 2024. június 14.

Egész estés film készült az 55 éves Kalákáról *A Kárpátoktól a Karib-tengerig* címmel. Mikor megkaptam a meghívót, arra gondoltam, nem is találhattak volna jobb helyszínt a filmpremiernek, mint Veszprém. Nemcsak azért, mert a Zene Városa és az Európa kulturális fővárosa címet is elnyert vármegyeszékhely és a mozgóképfesztivál méltó helyszínt ad a kétszeres Kossuth-díjas Kaláka együttesnek, hanem azért is, mert úgy éreztem, a Kaláka itt, a mi városunkban otthon van.

Mint televíziós szerkesztő közelebbi munkakapcsolatba is kerülhettem velük, ami szakmailag és emberileg is sokat adott.

A dokumentumfilm egy utazás kevertörténetébe ágyazva meséli el mindazt, amit a Kaláka jelent, bárhol a világon.

A zenekar jelenlegi négy tagja útnak indul egy olyan városba, amelyről már évtizedek óta énekelnek, de még sosem jártak ott. A kolumbiai Cartagenában életükben először eléneklik Kányádi Sándor *Románc* című, magához a városhoz írt szerelmes versét.

Pigniczky Réka amerikai-magyar dokumentumfilm-rendező sajátos szemzőgből közelítette meg a Kaláka-élményt. Mint '56-os menekült szülők gyermeke, az együttes verses zenéivel szívta magába az anyanyelvet és erősítette identitását. A rendező ebből a perspektívából mutatja meg, hogy a Kaláka a határon vagy a tengeren túli magyarok lakta területeken ugyanazt jelenti, mint az anyaországban élőknek.

A film nézése közben számos kis szeretetfény gyűlt bennem, ami rávilágított az

egyik legfontosabb mondanivalóra, hogy a Kaláka nemcsak Veszprémbe, de mindennütt otthon van a világban, ahol magyarok élnek.

Pigniczky Réka remek arányérzékkel mutatja be az együttes történetét és azt, hogy muzsikájukkal már több generáción át világszerte erősítik a magyar kultúrát és közösségeket. A dokumentumfilm egyszerű eszközökkel, hangulatokkal, gesztusokkal, fényes képekkel érzékelteti és meséli el az eltelt 55 év példaértékű sikertörténetét.

Megtudjuk, az útravalót a nagybetűs élethez mindannyian a család mellett egy közös pedagógiai műhelyben, a Kodály Zoltán által alapított budapesti Lorántffy Zsuzsanna Zeneiskolában kapták.

A mozifilm az élet ellesett, apró természetes pillanatait át engedi közel a nézőt a főszereplőkhöz, s mi mindvégig azt érezzük, meghívják minket erre az utazásra: ha szeretnél, tarts velünk!

S mi ezt tesszük térben és időben, az érzelmek és a zene hullámain repülünk, miközben harminc Kaláka-dalt is élvezhetünk. Nincs egyetlen olyan kép sem, ahol

azt éreznénk, hogy Becze Gábor, Gryllus Dániel, Gryllus Vilmos és Radványi Balázs ne önmagukat adnák! A film hozza ezt a Kaláka-élményt, amit minden velük való találkozáskor megtapasztalhatunk. Az utazásból adódó élethelyzetek, beszélgetések szinte behívják az együttes 55 évének meghatározó momentumait hitelesen felvillantó archív felvételeket.

A 96 perces dokumentumfilm remek alkotói csapatmunka. A rendező munkáját Gellér-Varga Zsuzsanna forgatókönyvíró és dramaturg, Hargittai László vágó, Gerő Barnabás társproducer segítette. Osztom a rendező véleményét, aki szerint „a Kaláka hungarikum”. *A Kárpátoktól a Karib-tengerig* olyan dokumentumfilm, ami egyben egy látványos, érzelmegzdag zenei-irodalmi utazás lélektől lélekig. Igazi családi mozi, hatéves korhatáros megjelöléssel.

Somody Zsuzsanna

Ezzel a mondattal utal az ajánló Sidney Pollack tragikusan fordulatos, megrendítő filmdrámájára (*A lovakat leövik, ugye?* – 1969), amelyben egy táncmaraton résztvevői küzdenek kifulladásig és azon túl az idővel, a körülményekkel és saját fizikai-mentális korlátaikkal, hogy elnyerjék a díjat, amelynek segítségével zátonyra futott életüket remélik révbe kalauzolni.

A táncosokat nem lövik le... ugye?

Disco Boys. Koreográfia: Fehér Ferenc. Táncosok: Fehér Ferenc, Pál Zoltán.

Szakmai konzultáns: Lörinc Kati. Fény: Kovácsovics Dávid.

A Tánc Fesztiválja – XXVI. Nemzetközi Kortárs Fesztivál. Hangvilla, 2024. május 30.

Szivárván
Bábszínházünnep

Írta: Fehér Ferenc, Kabóca Bábszínház, Deák Ferenc
+ Utólag és a Pályázati Bizottság
+ Utólag és a Pályázati Bizottság

Séd, 2024. 2. sz., 3. old.

Fehér Ferenc koreográfiájában két egykori diszkómáncsó próbálja visszaforgatni az idő kerekét, felidézni, újraélni régmúlt bulik atmoszféráját, saját valaha volt energikus-életerős, népszerű, sikeres önmagukat. A humor, az (ön)ironia a táncnyelv meghatározó elemei.

Az előadás kontextusteremtő helyszíne a diszkó, pontosabban annak megidézett emlékezete. Ezzel az ötlettel – a vágyott tel-

jességnek a múlt nosztalgikus távolába helyezésével, az idősíkok egymásra vetítésével – többértelművé rétegződik a látszólag egyszerű alaptéma.

Sötét, néhány színes lámpa, füstgép. Élettelen diszkógömb: a földön hever, nincs üzembe helyezve, nincs saját fénye, csak megtöri-visszatükrözi a fényt és eltéríti-gomolygatja a füstöt. Lassan

előtűnik a két táncos sziluettje. Fekete nadrág, zakó, fehér ing, az egyikén fehér, a másikon fekete trikó – összetartoznak, jelmezben is kiegészítik egymást.

És elkezdődik a múltidézés, pontosabban a múlt újra/tovább élése. Mikrofonba diszkószámot énekelnek. Összeszokott páros, régi ismerőseink: ott tombolnak minden fergeteges bulin, látszólag kifogyhatatlan energiával. Vannak begyakorolt koreográfiák – egykorvult táncparkett ördögei sikerprodukciók –, ezeket újra és újra előveszik, gyakorolnak, tökéletesítik. Táncolnak, izzadnak (ez most külön jelentést kap), lihegve erőlködnek, mindent bedobnak a figyelmünkért, az elismerésért, a szeretetünkért; sok a frontális elem, kinéznek ránk, pózolnak, bele Gégé kamerájába. Produkálják magukat – nekünk, egymásnak, önmaguknak, az örökkévalóságnak –, közben figyelnek minket, folyton felméri a hatást, hogy működik-e a mutatvány. Nem tudják abbahagyni, pedig időről időre kimerülten a padlóra zuhannak, ott lihegnek kifulladásra (táncnyelvi motívummá stilizált elfáradás, szerep és valóság trükkös-önironikus egymásra vetítése), de testük a zene ritmusára lüktet tovább; és felállnak újra és újra, felpörgetik, talpra húzzák-lökkik-lendítik-piszkálják egymást, összekapaszkodva, egymást tartva-támasztva, együtt a gravitáció ellen.

A szünetekben-kiállásokban-kifejvésekben pedig, amíg erőt gyűjtenek a folytatáshoz, az előadás metaforikus utalásrendszerében többértelművé rétegződő tér-idő pillanat párhuzamos dimenziójában készülnek arra az időre, ami el fog jönni egyszer, amikor majd végleg el kell engedni: a táncot, a mozgást, a pályát, a sikereket, a harcokat, egymást, az életet. De Fehér Ferenc metafizikai el-nem-engedés-diszkójában ennek még nem jött el az ideje. Amíg még szól a zene, nem könnyű megállni, kimaradni belőle, beletörödni, hogy nélkülünk pörögjön tovább. Még kapaszkodunk egymásba, a ritmusba, a lüktetésbe, a rutinba, a folytonosságba, abba, aki valaha voltunk, akinek ma is tudjuk magunkat; hiszen a mozdulat, a zene, a tánc ritmusa belénk rögzült, bennünk lüktet, és jószerelemmel most jutottunk el oda, hogy nagyjából pontosan tudjuk, mit és miért; csak az a fránya porhüvely: a lassan leépülő izmok, az elfogyó lélegzet, a kalimpáló szív (nem beszélve a ráncokról, a megritkuló hajról), ami miatt a kisördög néha azt suttogja lelki füleinkbe (ó, áldott képzavar!), hogy közeleg az idő.

Ám Fehér Ferenc metafizikai el-nem-engedés-diszkójában szerencsés(nk)re még el-elpöfékeli magát a füstgép, és a színes fények is fel-felvillannak, bár van, hogy csak a felkavart porszemek táncolnak a józanító fehér fényben; de még dübörög a zene, és elképesztő fizikai-szellemi-kreatív energiák tombolnak. A végén a táncosok együtt galoppoznak (utalás a filmre?); the show must go on, mint tudjuk: elhivatottságból, egzisztenciális kényszerből, megszokásból, rutinból, mert szeretjük, önazonosságból, mert ezek vagyunk.

Keep on rocking (©) Fehér Ferenc!

Fürj Katalin

Abszurd univerzum

Les Arrière-Mondes. A Compagnie Mossoux-Bonté előadása.
A Tánc Fesztiválja – XXVI. Nemzetközi Kortárs Fesztivál. Hangvilla, 2024. május 31.

„A gondolkodás nem egységesítés, nem a látszat valamely nagy elv alapján történő otthonossá tétele. A gondolkodás a látás újratanulása, a tudat irányítása, minden egyes kép kiváltságos helyé tétele. (...) Ebben a laterna magicában minden kép kiváltságos. (...) ...a világ sűrűsége, idegensége, ez az abszurd. (...) Élni annyi, mint életet lehelni az abszurdba. Úgy lehet életet lehelni bele, hogy nézzük.” (Albert Camus)

Trichotón

Adás. A 10. Színházi Olimpia keretében bemutatott tánc. 25. Nemzetközi Kortárs Fesztivál. Agóra, 2023. 3. sz., 63. old.

„Really organic...“ „It's important, yes? ...Ah, it's organic...“ „A darabot is születtem. Ha az idejétek nem éppen legelőtlen, hanem egy esztelenen (és) lélek...“ „Aki és amit nem ér...“ „I don't understand! A vonzó...“

Séd, 2023. 3. sz., 63. old.

A Compagnie/Cie Mossoux-Bonté belga társulatot 1985 óta élteni két teremtő, kísérletező, határokat átlépő vagy épp semmissé tevő művész: Nicole Mossoux táncos, koreográfus és Patrick Bonté rendező, író. Táncosokat, zenészeket, kalandos gondolkozású dizájnereket fognak össze újabb és újabb projektekre, hogy együtt fedezzenek fel még ismeretlen/már fedett témákat, összefüggéseket, s találjanak,

alkossanak áthallásokkal gazdag, ugyanakkor mindig új művészi nyelvet. Két stabil, fejlődő, folyamatosan egymásra hangoló ember körül kavargó és válik organikus együttállássá a kreativitás, a sokféle művészi tehetség.

A veszprémi fesztiválon való részvételük az első magyarországi turnéjuk utazásokkal, vendégszereplésekkel, workshopokkal, performance-okkal telített életükben. Felfogásuk szerint nincs elvárható, megfajlás természetű olvasata előadásainak, a nézőt érzékenysége, figyelme, tapasztalatai, képzelete engedi be a meglepő, sokszor félelmetes, nem könnyen érthető, ugyanakkor nagyon pontos koreográfiájú és dramaturgiájú fantáziákba, a gyötrődő idegenszerűség, összefüggéstelenség és kapcsolatkeresés nyugtalanító, vonzó képeibe. Nincsenek egyértelműen értelmezhető metaforák, metonímiák; léthelyzetek, pillanatképek, utalások, asszociációk vannak, erős, egyszerre zsigeri és artisztikus víziók – és a globális összefüggés frusztráló/lelkesítő érzete.

Előadásuk címe hátsó, mögöttes világokra utal. Maga a darab pedig mintha ezeknek a ki tudja, milyen világoknak a jeleiről, meghosszabbításairól, hangjairól, következményeiről beszélne. Ahogy van kameratöltőtoll – amikor az operatőr, a rendező szabadon „ír” a kamerával, autentikus filmmel beszél –, a társulatnak van szuverén tér/hang/jelmez/mozgás/fény-tolla, ami számomra azt jelenti, hogy miközben minden összetevőnek megvan a maga erős, lineáris szólama és jelenléte, a darab valóban minden pillanata szerves és élő az imént felsoroltak együtt mozgásának, összekapcsolódásának szempontjából. Így válik érzékenyen, oszthatatlanul folytonossá az idő és az előadás.

A színpad terét szabályozó, a művészi gondolat terét megteremtő díszlet minimalista és expresszív. Hat nagy belmagasságú és hosszúságú fekete, áttetsző oldalú keskeny folyosó alkot egy egybefüggő installációt, amely olyan, mint egy atipikus, homlokzat nélküli szkené, a mélyből jönnek elő a lények a proszkenionra, a keskeny közös térre, közvetlenül a nézők szeme elé, hogy aztán a barlangszerű alagutakban tűnjenek el ismét hátrálva, elvonulva, kúszva, szökellve. Hogy mi van a szűk utak mélyén, nem tudni; a férfiakat és nőket elnyeli a sötétség, hogy aztán újra visszaköpjék vagy visszaengedje őket. Az előadás egyik domináns eszköze, motívuma éppen ez a változó ritmusú, tempójú, különböző emberi alakzatokkal működő lüktetés, pulzálás, a határhoz érkező megtorpanó lendület és visszavonás, eltűnés a számunkra ismeretlenbe, majd újra érkezés a vonalhoz, melynek egyik oldalán ők vannak, a másikon mi. Nézzük őket, és ők is néznek felénk elmentükben visszafordulva, zárt arccal, máskor meglepődve, élesen, ijesztően vagy kíváncsian, miközben egyre közelebb jönnek hozzánk, néha úgy, mint ahogy a görög alvilágban mennek a lelkek a vér felé, amiből inni szeretnének, hogy szólhassanak. A darab elején csak felsejlenek messziről, a mezeten talpak keresik a helyüket, lassan jönnek egyenként a sötétségből, bizonytalanul, óvatosan, mint késő középkori holtak a halálból, parókákban, foszladozó ruhákban, maszkokban, mintha a cson-

tokra rászikkadt volna a bőr, mint alig mozduló szobrok vagy bábuk, meg-meglódnak és megtorpannak. Sápadt felső fény fakítja őket a csupa feketében, a kontúrjuk éles; régi bakelitlemezeket idéző sercegés, pattogás hangeffektjei kísérik a közeledésüket. Olyanok, mint akik a túlvilágról – vagy egy túlsó-hátsó létből – botorkálnak elő. Mind a hat lény külön világ. Valódi létezés. Az előadás végén félelmetes energiák mozognak, hátráló/előresiető hullámváz után egyforma tiszta fehérben, hat ember saját arccal és hajjal – mindegy, ki a férfi, ki a nő – dobok lüktetésére mozog hol összehangoltan, hol improvizatíván, magányosan egymás mellett, mint a wave dance-ben, s amikor utoljára visszaszívja őket a fekete tér, végül egyszerre bukkannak újra elő, határozottan, együtt, s félelmetes lendülettel megindulnak felénk. Az átlépést a hirtelen sötét vágja el.

A két végpont között egyre gyorsulva és néha a retinákba égő kinagyított pillanatokra megállva, erősödve, artikuláltan, egyszerre festőien és rajzosan, a természeti népek, az ókori nagy kultúrák, a mítoszok, a középkor, a reneszánsz, H. Bosch, E. Schiele, talán Man Ray, Max Ernst és más világok intertextusaival beszélve mintha az élet újratanulását látnánk, a visszatérés kísérletét, a test, a másik ember, a körülvevő és a saját belső világ újrafelfedezését, a kínlódást és szenvedést, örvénylő forgást és várakozó mozdulatlanságot, az érzelmek fenséges és nyomorúságos világát, a táncot és a rángatózást, a lét érzéki és motorikus, gépies pillanatait (az emberekből is áradhat embertelenség), azt, ahogy az érintések és a mozgások oldják a megfoghatatlan és az érzékelhető tereket, látjuk a lények közti interakciókat és a testek tárgyasulását, mintázatokat és egyéni változásokat, a tudat mélyének mítikus alakjait – de mindezt olyanok történeteként, akiket átitat az a hátsó világ, amiről nekünk fogalmunk sincs.

A nézőnek szimultán kellene figyelnie a legapróbb gesztus-, mimika- és fénymozdulatokra (az árnyékok élő szörnnyé is válhatnak) és a színpadkép, a mozgó kompozíció egészére, amely szét van feszítve a transzcendens és az állati felé (hiszen mindkettő emberi is), mintha egyszerre néznénk egy isten táncát és egy gyönyörű, sokkarú férget az óceán sötétjében. A történelmi világ a ruhák, a maszkok lefoszlásával, átalakulásával úgy enyészik el, hogy közben az emberi világtapasztalat megmarad. A zenék, zörejek, hangok a maguk módján visznek el az egyéni és közösségi lét ősiségének és változásainak állapotaiba: a magzatlét, a természet hangjai, zörejei, az artikulálatlan beszédfoszlányok, éles hegedűhangok, effektek, zenei torzók, sóhajok, a lüktető vagy vad dob folyamatosan átértelmezik – és egyben is tartják – az emlékezés és tapasztalás tereit, a hallgatás is hallatszík. A hat zseniális előadó – Dorian Chavez, Flora Gaudin, Taylor Lecocq, Colline Libon, Lenka Luptáková és Frauke Mariën – pedig megmutatja, hogy a test is hangszer, ha néha meg is hasonlít önmagával, netán darabokra esik is.

Minden ismerőssé válhat a néző számára, a legextrémebb pillanat is, mégis, a sötétséggel szemben ülve az érthetlent nézzük, és amikor eltűnik a határvonal a két világ között, kiteljesedik az abszurd univerzum, „...melyben felragyog a világ kiváltságos és könyörtelen arca”.

Vonderviszné Kapor Ágnes

Idézetek:

Albert Camus: *Sziszüphosz mítosza*. Ford. Vargyas Zoltán. Jelenkor Kiadó. Budapest, 2024.

Forrás:

https://www.mossoux-bonte.be/fr/productions/28_les-arriere-mondes#view

Táncoló festmények

Műfaj határok nélkül – műfajhatárok nélkül

Táncoló festmények 1. – A. Tóth Sándor. Kabóca Bábszínház, 2024. június 22.

Különleges produkcióval lepte meg közönségét a Múzeumok Éjszakáján a Kabóca Bábszínház társulata, mely új helyszínen, új vezetéssel kezdte meg működését, szemmel láthatóan markánsan új és ígéretes lendületet véve. A *Táncoló festmények* címmel meghirdetett sorozatuk első darabját A. Tóth Sándor festőművész alkotásai inspirálták.

Séd, 2024. 2. sz., 3. old.

A színpadkép első pillantásra beszippantja a nézőt A. Tóth festett világába. Nagy kivetítő zárja hátulról a színpadi teret, melyen vetített állóképekből animációs technikával készített mozgó, dinamikus, életre kelő festett figurák keretezik a látványt az előadás során. Különös hatás, a játéktér fölött lebegve varázsolja élővé A. Tóth Sándor vászonra rögzített, kreált alakjait. Olyan, mintha egy dokumentumfilm kísérné a színpadi történeteket. Ezt az élményt megerősíti a térben elhelyezett képi kulisszaként ható, a festő jellegzetes figuráit ábrázoló kinagyított reprodukciók sora. Ezek mögül lépnek elő a színészek, akiket megdöbbentően hiteles hasonmásként látunk, mintha a vászonról léptek volna le. Mozgásuk bábszerű, darabos, idézi a festői életmű kubista vonulatát. Valódi bábót is látunk, a nagy kivetítő alsó sarkában egy marionettbáb ül kicsiny festőállvány mögött. Rögzített hangkollázs kíséri az előadást. Ez szövegfoszlányokból (Lakatos Márk munkája, Gálffi László kitűnő tolmácsolásában), valamint zenei részletekből (Bartók, Borlai Gergő, Anna Rakita) áll, hozzátesz a látottakhoz, néha értelmezi, de inkább kiegészíti azt. „Mondjam a képet vagy mutassam?” „A valóság a vászon mögött van.”

Nem életrajzi dokumentumjátékot látunk, de felidéződnek a festőművész életének helyszínei mozgáskompozíciókban, karaktertáncokban, szöveges utalásokban. A Kabóca társulata kitűnően helytáll ebben a hagyományos színházi dramaturgián túllépő előadásban, melyben életre kelt

életlen, festett figurákat vagy mozgó bábukat, vagy éppen tánckart, tárlatlátogató sznobokat jelenítenek meg illúziót keltő módon.

Ebből az egységes, színvonalas előadói teljesítményből kiemelkedik Markó-Valentyik Anna fekete ruhás nőt (A. Tóth egyik ikonikus festett alakja) megjelenítő alakítása. Impozáns megjelenésével igazi díva, maga az elérhetetlen, a titokzatos nő, a múzsa. Játéka mentes minden fölösleges színészi hókuszpókusztól, szinte eszköztelen. Fegyelmezett mozgása és a személyes kisugárzás az, amivel hatást kelt. Meghatóan szép pillanat, amikor a festőművészt megjelenítő marionettfigurát mozgatja. Életerőt adó anya, alkotóerőt plántáló múzsa. Nyúlánk alakjából, kissé hűvös arckifejezése mögül az élni akarás sugárzik drámai erővel számomra. A teljes társulat munkájából ez az élni vágyás áramlik felénk a színpadról.

Az egész produkciót a komplexitás jellemzi, bajban lennénk, ha a műfaját kellene meghatározni. Színházi előadáson vagyunk? Vetítésen? Tárlatlátogatáson? Igen és nem. A produkció lényege, hogy a műfaji határokat átlépve, kaleidoszkopszerűen rakja össze a különböző kifejezőeszközöket a hatás érdekében. Ezzel éri el azt, hogy úgy érezzük, mintha sétát tennénk a festő vászna mögötti világban, a valóság térbeli illúziójával. Egyszer csak már nem színházban vagyunk, utazunk a képzelet és a valóság határán egyszerre kint és bent. Komplex élmény, szinte tapintható. Ennek a produkciónak van számomra egy felemelő, fontos üzenete. Abból, ahogy az alkotók és előadók kezelik a legkorszerűbb technikai eszközöket (még a mesterséges intelligenciát is használják), ahogy könnyű kézzel vegyítik a műfajokat, építenek speciális látványt és játéktípust, valami megzabolázhatatlan szabadság árad. A gondolat, az alkotás szabadsága. *A Táncoló festmények* minden bizonnyal egy összeszokott alkotói csapat munkájának eredménye. Ennek a csapatnak az élén varázsolta színpadra a megszokott színházi és egyéb konvenciókon túllépő élményszínházat a produkció rendezője, Ladányi Andrea.

A Kabóca évadot hirdető műsorfüzete szerint a sorozat következő darabja a nemrég elhunyt kolumbiai festő, Fernando Botero életműve által inspirált produkció lesz. Kíváncsian várom!

Krámer György

A kis kertben egy kicsi színpad, azon pár küttyü, egy mikrofon, valamint hangfalpár a hozzá tartozó keverőpulttal és a tabletről vezérlő hangással. A sound jó, a közönség meg úgy 22-24 fő, ami létszám a késő délutáni eseményen folyamatosan fluktuál, ahányan mennek, annyian jönnek is, tehát a fogadó fél létszáma nagyjából állandó.

Mókus a Tűztoronynál

Szirtes Edina Mókus szólókoncertje
a Tűztorony-kertben. 2024. június 15.

Elfogódottságát leplezendő, Szirtes Edina, alias Mókus a fellevezető szövegében „először valamit improvizálok” mondattal indít. Ez egyfajta magabiztosságot sugall, kíváncsian várják az improvizációhoz szokott valós és virtuális érzékszerveim, milyen is lesz ez. Hegedűt ragad, és a tisztára hangolt húrokról tisztán megszólaltatva egy sajátos hangzásvilágú zene csendül. Nem is rossz, a ráépülő ének is tisztán cseng, de...

A színpadon ott lévő küttyük, vagyis digitális samplerek, hangrögzítő eszközök – kettő is van, egy a hegedűnek, egy az éneknek – azt a célt szolgálják, hogy bizonyos dallamokat, akár több sávban, értsd szólamban, rögzítve azt végtelenített ciklusban visszajátsszák, és az előadó erre „rájátszhat”, ráénekelhet. Elfogadott technológia, sokan használják, még a legnagyobbak is, így én is tudomásul veszem, ha nem is lelkesedem érte. Addig nem zavar ez a fajta megoldás, amíg nem megy az eredeti zenei mondanivaló rovására. Aztán, amikor egy vokoder (az eredeti énekhang megsokszorozásával többszólamú és különféle zenei effektusokkal módosított énekhangzás létrehozására alkalmas eszköz) is megszólal, az már bosszant. Nem azért, mert „küttyü”, hanem mert az így felhangzó többszólamúságnak semmi köze sincs a harmonizációhoz. Van ebből a fajta eszközből olyan is, ahol egy billentyűs hangszerrel lefogott harmónia mentén alakul a többszólamú ének. Na, ez nem olyan sajnós. Pedig teljesen jól énekel Szirtes Edina. Kristálytiszták a hangok, kifejezetten érdekes hangokkal operál az adott stílusban. Kár ezt a muzsikát így „dúsítani”, jó lenne az a maga naturalisztikus mivoltában is. A szájjal alakított dobimitációk már kifejezetten feleslegesek, egyszerűen nem kellenének, annyira markánsan ritmikus a hegedűvel felvitt alap, hogy rontanak a zenei imázson.

Apropó, stílus. Nekem elsősre a népi-roma zene kifejezés jutott eszembe. Biztos vagyok benne, hogy onnan merít a legtöbbit mind a hegedűjátékában, mind az énekmodorában. Azok a frazeálási technikák a ritmusban és a hangkészletében is azonnal előhózzák bennem ezt az érzetet. Ezzel nincs is baj, szerethető az a zenei világ a maga cigány molljával vagy éppen ötfokú moll-töredék skálájával, ami Mókusunk játékában itt-ott modalitásba is átszök, az énekimprovizációkban már megjelennek a rock-pop alapelemei, és a cifrázott hegedűalappal együtt így már egy komplexebb képet kapunk. Intonációs hibák nincsenek, hangtévésztesek viszont vannak, de az ilyesfajta technikai alapú improvizatív közegben talán elkerülhetetlen is. Nem is bántó, ami viszont – nekem legalábbis – felfoghatatlan: kissé egysíkú az érzet. Nagyon hasonlóak a zenei megoldások és sokszor a harmóniavázak is. Persze, megértem, így van ez abban a muzsikában is, ami-be zenéjének gyökerei kapaszkodnak. Lehet aztán kicsit kérkedve, viccesen megmutatni, mennyire jól szolmizál az előadó, de ettől nem lesz sokrétű az est zenei világa. Hozzáteszem, nem ismerem a munkásságát, tehát én kifejezetten ezt a koncertet véleményezem. Nekem egy idő után keveset nyújt, és ezt nem lehet lefedni a csekélyke közönség énekeltetésével vagy tapsoltatásával. Vannak persze köztük lelkesek, de vannak olyanok is, akik elmennek. És ez egy muzsikás – vagy bármilyen művész – számára intő jel kell, hogy legyen. És még valami: ha csinállok valamit, nem szabadkozom. Azért állok ki, mert felvállalom, amit csinállok, ha tévedtem, akkor majd kijavítom. A szabadkozás álrühába bújtatott önbiz-

lomhiány, vagy éppen az ellenkezője. Ezt a közönség pontosan érzékeli mindig, és egyik sem jó. Természetesen mindenkinek szüksége van *feedback*re, de önkéntesre és nem kikényszerítettre.

A dalok sajátok, Szabó T. Anna-, Petőfi-, Pilinszky-, Radnóti-szövegekre született dalok, mély mondanivalójú versek, azonban a zene ezt nem tudja teljesen követni, illetve a dalok maguk nem, az ének és időnként a hegedűimprovizációk viszont tényleg átéltek, mélyről fakadnak, paritásba kerülnek a szövegek mondanivalójával. Nem ismerem Szirtes Edina személyiségét, a kiválasztott versek viszont intelmek az emberiségnek: nem jó úton haladunk, baj lesz a végén. Ez pedig a mély igazságtartalom mellett mégiscsak egyfajta negatívumot hordoz. Mintha magára vállalná ennek a felelősségét, hogy aztán dalba öntve fájdalmas felkiáltójelként belénk szuggerálhassa. Értem és tisztelem is érte, de talán a stílusokat és a mondanivalót is változatosabbá téve akár egy katartikus est is sikeredhetett volna.

Zárszóként: egyáltalán nem rossz, ahogy Szirtes Edina muzsikál, és főleg, ahogy énekel. Az est tematikája nyomán csak egyet mondhatok jóindulatú tanácsként: az általam felvállalt stílusban én ötletdúsabb, gazdagabb, sokrétűbb zenei világba repíteném a hallgatóságot.

Kovács Attila

Nosztalgikus élmények

Balaton + retró kiállítás. Liszt Intézet, Stuttgart.
2024. június 6. – július 19.

Egy cím, eddig három csaknem teljesen különböző tárlat, rengeteg közös vonással. Plakát- és retrótárgy-kiállítás + üb. (a kilencszáznyolcvanöt után születetteknek: üvegbetét).

Veszprém és Bécs után június 6-tól Stuttgartban, a „sváb metropoliszban” mutatkozott be egy minden eddigi helyszínen változó összetételű emlékegyüttes, melynek gerincét cirka száz-százhusz esztendő – zömében – balatoni plakátjai és tárgyi emlékei alkotják. Az anyagot különösen jó érzékkel és hozzáadott értékkel Herth Viktória művészettörténész válogatta újra.

A csillagok jól álltak, mikor intézetünk vezetője, B. Szabó Dezső a Liszt Intézet hagyományos, éves igazgatói gyűlésének kihelyezett programnapján az aktuális EKF helyszíneit járva, szinte belebotlott a Veszprémi Művészetek Háza által a Várgaléria termeiben bemutatott *Balaton + retró* című kiállításba. Hazatérve a maroknyi stuttgarti csapat elé tárta az itteni adaptálás ötletét. Bevallom, kissé tamáskodtam, hogy mennyire illik ez a tárlat a stuttgarti közönség számára már megszokott vizuális *patchwork*-be. Kételyeim azonban néma (tihanyi) visszhanggá vagy kecskekörmökké változtak.

A kiállítás rendezője és ezermester segítője, Horváth Zoltán annak ellenére, hogy jómagam még gyakorlatilag az előző, Szittyá-

Emil művészetére koncentráció kiállítását bontottam, összeszokott párosként néhány óra leforgása alatt végleges helyükre illesztették a tárgyakat. Ritkán adódik olyan, mikor egy kiállítási egység a kronológiai, tematikai és esztétikai összhangzattan minden kritériumának megfelel.

A megnyitó rendhagyó módon egy remek, kétnyelvű kurátori tárlatvezetéssé alakult. Olyan részleteket és összefüggéseket tudhattunk meg, melyek különös habarcsként még inkább egybekötötték a témát, mely konkrétsága ellenére számos módon

megközelíthető, s szerteágazó módon interpretálható. Szokatlan, ám mégis roppant hasznos, hogy a bejárati rövid információs táblán kívül a kisebb installációs sarkokkal irdalt összképet nem szakítják meg hosszú szövegek, melyek a látogatókat inkább fárasztanak, mint felajánlják. A befogadás élménye így individuális asszociációkon keresztül minden látogató esetében egyedi és személyes, melyet nem is restek az intézet munkatársaival és/vagy egymással megosztani. A látogatókat egyfajta *Rashomon*-effekt keríti hatalmába: mindenkinek más-más történet, a nem is oly távolba révedő nosztalgikus élmény jut eszébe, melyeknek egy közös pontjuk az a fogalom, amit már a németek sem *Plattensee*-nek, hanem Balatonnak mondanak.

A bejárati ún. fogadófal – meglepő módon egy helyi galéria, a Dengler und Dengler által kölcsönzött – két, Pinchehelyi András ecsetje alól kikerült alkotás lóg. A némi Csernus Tibor-reminiscenciát sejtető vásznak a kor egyik kultikus filmjének, az 1980 nyarán a Balaton több helyszínén forgatott *Pogány Madonnának* egy-egy képkockáját dolgozzák fel.

A multifunkcionális belső térben olyan régi ismerősökkel találkozhatunk, mint Pataki Ági, a Fabulon napkrémcsalád arca, a „természet ajándéka”, a Traubisoda vagy a lacikonyhák elmaradhatatlan hurka-kolbász reklámjai.

Viktóriától a kiállításon túl azonban nemcsak a német árfeles töredékéért beszerezhető, mégis nagyon jó minőségű installációs segédanyagokat kértük s kaptuk meg, de a jó időt is. A *genius loci* azonban nem hazudtolta meg önmagát: utóbbi néhány napig ki is tartott...

Barki Márton

Bübüábécé

Györgydeák György kiállítása a Kabóca Bábszínházban. 2024. június 22.

Június 22-én, a Múzeumok Éjszakáján nyílt meg Györgydeák György kiállítása a Kabóca Bábszínházban. Ladányi Andrea rendező-koreográfus *Táncoló festmények* előadásának a bemutatója is ezen az esten volt. Az előadás A. Tóth Sándor pápai festőművész alkotásaiból merített inspirációt.

A. Tóth Sándor Párizsban tagja volt Blattner Géza nemzetközi hírű bábszínházának. Nagyszerű gondolat nyomán jött létre A. Tóth Sándor (1904–1980) és Györgydeák György (1958–2008) találkozása 2024-ben a Kabóca Bábszínházban.

Györgydeák György művészete, alkotói magatartása, formalkotása minden szempontból közel áll a bábművészet világához. „Györgydeák ismerte a Teatre de La Claca katalán kísérleti bábszínház Joan Miró által tervezett *Mori el Merma* (Halál a mumusra) darabjának bábait...” (Tóth Eszter)

Valószínűsíthető, hogy ez az inspiráció sok más élménnyel és hatással együtt teremtette meg az összetéveszthetetlen györgydeáki formanyelvet.

A grafikák, festmények, objektok (szobrok), bábok, síkplasztikák, ábrázolások egyként jelenítik meg Györgydeák György benne levését a lét szövetében.

Ez a „létszövet” a mesék, mitológiák, érzelmek, barátságok, együttérzések, a természet, a cselekvés és értelem szabadságának szálaiból szövődik.

A Györgydeák-kamarakiállítás rajzokat, festményeket, bábokat, objektokat mutat be az életműből. A kiállítás anyaga a Művészetek Háza Veszprém gyűjteményéből és a család tulajdonában levő hagyatékából áll. A kiállított grafikák, tollrajzok, veszprémi ikonikus épületek ábrázolásai Györgydeák talán legismertebb, legnépszerűbb művei.

1998-ban naptár jelent meg tizenhárom rajzzal, 2007-ben a *Veszprémi tekercs* – igazi kuriózum – tizennégy épület rajzával. A kiállítóteremben a játékos, mozgalmas, vidám Györgydeák-rajzok és a veszprémi vár tornyainak statikus szobormodelljei jól ellenpontozzák egymást.

A bábszínház előterében három festmény és négy objekt, plasztika látható. A három festmény, a „bübüábécé” a Művészetek Háza Veszprém gyűjteményéből került a kiállításra. A képek

keletkezéstörténete is érdekes. Az 1993 és 2003 közötti években a Gizella-naphoz kötődően hat-nyolc kítúnó veszprémi festőművész „szabadtéri festészeti akcióban” vett részt és alkotott. Györgydeák három festménye is ezekben az években készült. Az azonos méretű vásznon mátrix elrendezésben festette meg a művész jellegzetes figuráit, a „bübüket”. Az elnevezés Györgydeák Lucától, a festő lányától származik, és ma már Györgydeák figuráinak összefoglaló neve.

A бүбүк madarak, bogarak, állatok, képzeletbeli lények, bábok, gyermekjátékok és mindezek összessége. A szépségük, hogy nem rakhatók bele egy elnevezés skatulyájába, egyszerűen бүбүк.

A távoli múlt ábrázolására gondolva hieroglifáknak is nevezhetjük a jeleket, „bübü-hieroglifák”, „bübüábécé”. Ez a gyermeki világlátás, a gyermekrajzok világa, a gyerekkori ábrázolások ikonológiája Györgydeák műveinek inspirációs forrása. Ez az alkotás természetes folyamatához tartozik. Györgydeák György munkáiban és habitusában mindvégig őrizte és élte a gyermekit. Gyermekével együtt hozta létre nagyon sok művét. Amikor nem a gyerekekkel alkotott, akkor beépítette személyes tárgyaikat, játékaikat, tárgy-töredékeiket az objektokba.

Anyaghasználata nagyon fontos a művek befogadásánál és értelmezésénél. Györgydeák pontosan és részletesen leírja az egy-egy művénél felhasznált anyagokat. Ezek a leírások és ábrázolások fontos részei a magánmitológiának. Magánmitológiát teremt, ami személyes, idilli és zárkózott is. Az életérzésről beszél, önmagának a létezésben való meghatározásáról.

„Minden munkám hordoz valamit egy másiktól, a művek megkísérik egymást kiegészíteni, és minden munka, akár az anyagok is, szoros kapcsolódásban vannak a személyemmel.” (Györgydeák György)

Így találhatjuk meg Györgydeák György szellemi-művészi rokonait az olasz Claudio Costa (1942–1995) és a német–

amerikai Hannelore Baron (1926–1987) személyében és művészetében.

Természetközelen, Balatonkenesén, a Balaton partján élt és alkotott. Minden természetes anyagot, nádat, sást, uszadékfát, madártollat, tojást, vesszőt felhasznált a szobrokhoz, objektekhez.

Anyaghasználatával kapcsolódik a junk art, az arte povera, a dada, a talált művészet, a trash art szemléletéhez, anyaghasználatához. Összefoglalóan mondhatjuk, hogy ezek az irányzatok hétköznapi, banális, egyszerű, mindenki által hozzáférhető, mások által hulladéknak ítélt, szokatlan tárgyakat használnak az alkotáshoz. Az igazi művészek ezeket a hétköznapi, egyszerű, talált anyagokat poétikussá teszik, átszellemítik, és azok így válnak műalkotássá.

Ezek az anyagok magukban hordozzák az emberi létezést, az időt, az elmúlást. Négy plasztikát-objektet-bábot láthatunk a

kiállításon. Az *Ökör a háztetőn* Jean Cocteau–Darius Milhaud *Le Bœuf sur le toit* (Ökör a háztetőn, 1919–1920) című balettjéhez készült, a *Madár rokona* a *Fájó torkú operaénekesnek* vagy a *Fekete toll szerelmet vall piros csőrnek* című madárszobroknak. A *Zsuzsinak névnapjára* a MediaWave fesztiválra készült díjszobor-sorozatból látható. A *Divino-Baláca* „spárgaplasztikát” Györgydeák-önportrénak látom, és ez a szerzőnek örömet okoz.

A Kabóca közösségi terében látható egy különleges nyomat Györgydeák György egyik ikonikus madarával, és így zárul a kiállítás.

A záró momentum bizonyítja, hogy Györgydeák műveiből kis példányszámú, igen értékes replikák születhetnének a gyűjtők és érdeklődők örömeire.

Hegyesalmi László

Györgydeák György emlékére

Időszaki kiállítás a Kabóca Bábszínházban. 2024. június 22. – augusztus 30.

A Kabóca Bábszínház és a Művészetek Háza Veszprém a Múzeumok Éjszakája alkalmából különleges helyszíneken megrendezett időszaki kiállítással emlékezett meg Györgydeák György művészetéről.

A bábszínház új kiállítóterében látható nyolc grafika kontrasztban áll a *Nézz fel a várra!* című kiállításban elhelyezett templomtornyok precíz, méretarányos makettjeivel. Másfajta, szubjektív megközelítéssel is egészítik ki a város építészettörténetét felidéző tárlatot. Györgydeák György képzőművész az 1990-es évek kezdetétől 2007-ig több részletben készítette el a Veszprémben és környékén megtalálható épületek rajzait. E különleges képek 1994-től kerültek publikálásra, többek között Géczi János *Fegyverengedély* (Pesti Szalon Könyvkiadó) című kötetében. E grafikai válogatás a templomtornyomakettekhez igazodva a veszprémi vár épületeit, a Szent Mihály-bazilikától a várkapuig mutatja be.

A veszprémi házak történeteikkel és sajátos kisugárzásukkal minden szemlélődőből kíváncsiságot és más-más érzést váltanak ki. A korokon átívelő építészeti stílusok díszítéseinek organikus hullámszerűsége teszi mozgalmassabbá az épületek síkjait. Így a rajzok indíttatása urbánus szemszögből is ered. A művész alkotásain a játékos vonalak folyásában kialakulnak olyan részletek is, amelyek már a képzelet szüleményei, a valóságban nem léteznek, szinte emberi tulajdonságokkal ruházzák fel a historikus épületeket. Többek között e házrajzokból készült a „vészprémi tekercs”, amely 15 épületet kapcsol össze Veszprém belvárosából.

A Művészetek Háza Veszprém gyűjteményéből került a kiállításba az eredetileg négy részből álló *Bübi ABC* című festmény-sorozat három darabja. A művek a kilencvenes években születtek, szabadtéri festészeti akciók keretében Veszprémben. A gyorsan készült, nagy méretű képeken őrződött meg az a folyamat, amely során az akrilfestékfoltokból és a ceruzavonalakból figurák és sziluettek keletkeztek. Előre nem tervezett, rögtönzött formák, a korábbi élményekből és munkatapasztalatokból építkeznek. Miközben formálódtak, kapcsolat alakult ki közöttük, ligatúrákká, képrássá váltak.

A „bübi” cím furcsamód egy másik műtárgycsoportra is utal, sajátos szobrok, kisplasztikák együttesére. A „bübi” elnevezés Györgydeák Lucától, a művész lányától ered, aki kisgyerekként így különböztette meg a babát a kézzel készült bábutól. A festményekkel szemben lévő vitrinben e művekből látunk néhányat. Györgydeák György munkássága során több mint száz darabot készített belőlük a legkülönbözőbb formákban és méretekben. Jelen kontextusukban az ábécéképeket értelmezhetjük a bübivilágkép írás- és jelrendszerének.

A kiállításon három kisebb méretű bábszerű figura szerepel egy nagy méretű madár társágában.

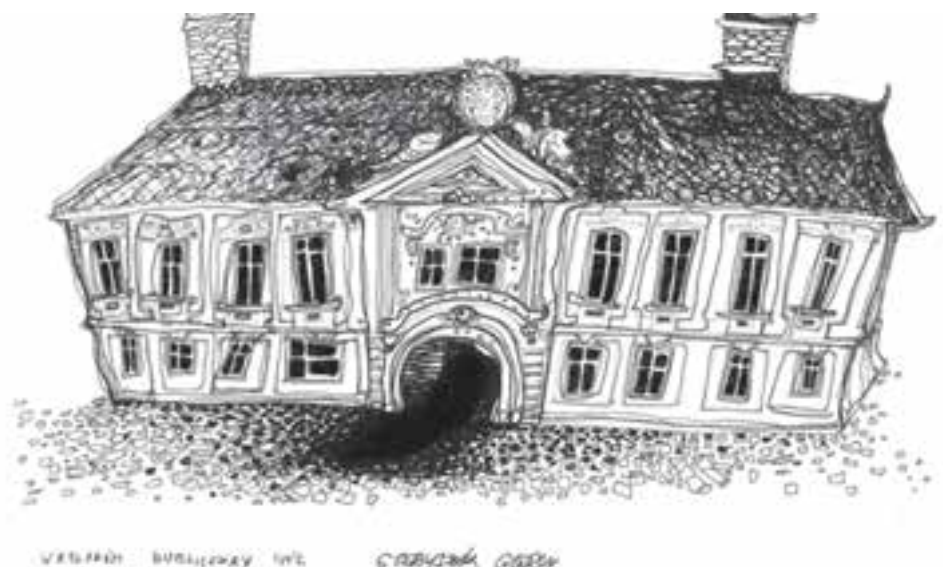
Az alkotások a legkülönfélébb anyagokból készültek. Megtalálható közöttük a balatoni környezetből származó uszadékfa, nádtorzsa, fűzfavessző, madártoll, vagy éppen használati tárgyak és gyermekeinek rajzai is. Györgydeák nem klasszikus értelemben vett balatoni képzőművész, aki tájképeken keresztül ábrázolta a környezetet, művészetében mégis meghatározó szerepet töltött be a balatoni élet, a növény- és állatvilág.

Munkásságában kiemelendő maga az alkotási folyamat szeretete, alkalmazása. Nem törekedett a tökéletességre, műveiben nagy a szerepe az esetlegességnek, részben ennek köszönhetően egészen komplex, egyedi világot hozott létre. A magánmitológiájában szereplő elemek utólagos összekombinálása kiállításoként újabb és újabb lehetőséget teremt az életmű értelmezésére.

A játszóház bejáratánál Györgydeák György alkalmazott grafikáinak a digitálisan felújított másolata látható. Az 1980-as évekből való rajzok eredetileg gyerekeknek készült plakát-kifestőből származnak. A játékos állatfigurák stilsztikailag az 1996-ban az Európa Kulturális Fővárosa projekt alkalmából Koppenhága külvárosában egy óvoda kerítésére készített, 20 darabos sorozat figuráit idézik. A művész több alkalommal készített szabadtéri munkákat, amelyek az idő múlásával elhasználódtak, tönkrementek.

Az időszaki kiállítás egy sokrétű és ma is figyelemre méltó életmű egy-egy fejezetét mutatja be, összekapcsolva a bábszínház és az alkotóművészet kreatív világát.

Györgydeák Máté

Reflektópia

A Lighthouse Egyesület
fényművészeinek *Reflectopia* című
kiállítása. Művészetek Háza, Csikász
Galéria, 2024. május 10. – augusztus 25.

(Messziről indulok, de ígérem, hogy meg fogunk érkezni valahová...) Talán kissé elhasznált referencia, mivel az egyetemes (pop)kultúrában a legmeglepőbb helyeken is érezhető a hatása és rengeteg elemzés tárgya volt már, de William Gibson 1984-es sci-fi regényének, a *Neuromancer*nek nemcsak megjelenési évszáma beszédes látszólag, hanem az is, hogy az elmúlt negyven évben nemigen született olyan regény, pontosabban regényszorozat, amely hasonló jelentőségű, saját műfaján kívül is érezhető esztétikai erőt, hullámokat váltott volna ki.

Gondoljunk bele, hogy mégiscsak a tudományos-fantasztikus irodalom egy niche alműfajának termékéről van szó. Ez a niche alműfaj a „cyberpunk”, amelynek legfontosabb ismertetőjegye, hogy mindig a technológiailag fejlett jövőben a legalsóbb társadalmi rétegekre, a fejlődés veszteségeire, a disztópia marginalizált elszegényedőinek életére koncentrálnak, a társadalmi összeomlás attribútumait mutatja meg. Elidegenült, többnyire törvényen kívüli szereplőinek ellehetetlenített, ellehetetlenült sorsában jelenünk techno-utópista felfogásainak, hiteinek és politikai vízióinak lehetetlenségére (esetleg a bennük rejlő árnyoldalaikra) ismerhetünk. Azaz igencsak osztálytudatos, politikailag érzékeny zsánerről van szó, amellyel, hogy mindeközben vagány képi elemei, hangulatai, színiskálái, a megapoliszok reklámneonjai, hologramjai átörökítették magukat a vizuális műfajokba is. (Ahogyan ez jelen tárlaton is érezhető.) Kis irodalmi zárójel: a némiképp rokon vagy előkép műfaj, a krimi mindig a világ éppen legfejlettebb társadalmában virágzik, és onnan kommunikál a valóságot vagy szűkebben a polgári világot átható morális repedésekről: Sherlock Holmes viktoriánus Londonja, a film noirok második világháború utáni Kaliforniaja vagy a kétezres évek skandináv brutálkrimije kiváló példák erre. A legprogresszívabb magasságokból látható csak igazán jól a lappangó vagy éppen pont begyűrűző krízis! A cyberpunk alkotások, élükön a *Neuromancer*rel, a jelennél és a polgári valóságnál tovább vagy legalábbis *máshol* járnak: a műfaj által elgondolt KIBERTÉR olyan absztrakció, amely a virtualításban nyitott meg új, körülírhatatlan, a newtoni fizikával és a kopernikuszi világgéppel nem megközelíthető horizontokat. Gibson regényének egyik izgalmas sajátossága, hogy szinte lehetetlen követni, megérteni azokat a tereket, amelyekben játszódik. Az amerikai kultúrkritikus, Fredric Jameson (akit itthon legfőképpen *A posztmodern, avagy a kései kapitalizmus kulturális logikája* című kötete kapcsán ismerünk) egy 2015-ös esszéjében nemcsak azt állítja, hogy az orwelli év jelentőségét veszítette már (lényegében azt mondja egyébként – szerintem jogosan –, hogy az 1984 ma már nem komolyan vehető politikai regényként vagy bármilyen jelenkori társadalmi jelenségre vonatkozó parabolaként), miközben a *Neuromancer* az utóbbi évtizedekben mégis klasszikus maradt, de arra is rámutat, hogy akármennyi időt is töltünk számítógépek, képernyők előtt, a kibertér mégis csupán (utópikus?) irodalmi invenció. Nem léteznek a miénktől eltérő valóságok, terek – legalábbis

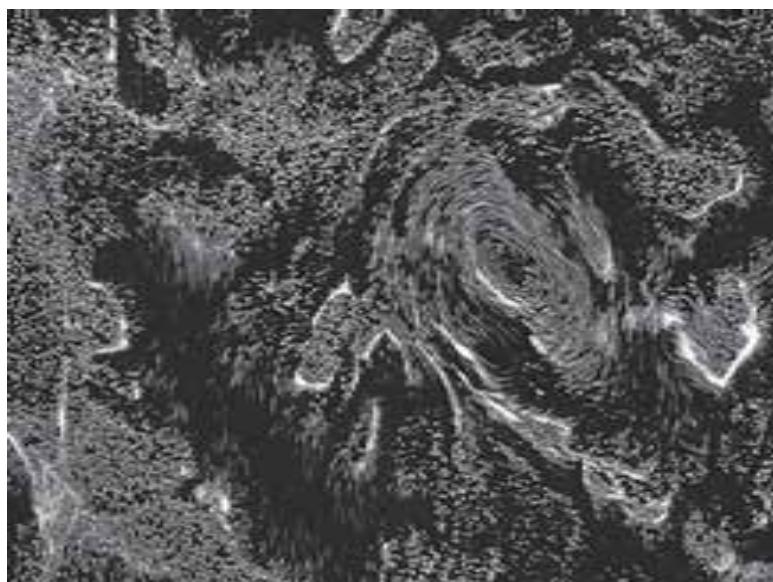
a szó szoros értelmében nem léphetünk ki a testünkbelől egy másik világba, ahogy nem léphetünk át Alice-ként sem Tükörországba – mégis: a mindennapi közbeszédben – és kifejezetten a kortárs képzőművészet, új médiaművészet teremtette helyzetekben – tendenciózusan „hiszünk” az (internet vagy a technológia, vagy az emberi szellem által létrehozott vagy éppen létrejövőben lévő) új dimenzióban, egy nem fizikai, információalapú virtuális valóságban, amely lényegében megszabadít vagy potenciálisan megszabadíthat minket a fizikai munka évezredek óta ránk boruló árnyékától, valamint a testünk összes determináltságától is. A hétköznapiakat legyőzheti a képzelőerő, a biológiát felülírhatja a technológiai fejlődés, végül az elme összekapcsolódhat a hálózattal. Ebben a kollektivitásra, közösségre és továbbmenve egy, a klasszikus munkát meghaladó, összhangban cselekvő társadalmi berendezkedésre irányuló vágyat és a mögötte mélyen bennünk lakozó gondolkodásmódot, az „utópikus készletet” pillanthatjuk meg! (Pedig még csak térkonceptiókról gondolkodunk.)

Jameson a kibertér szimbolikájára viszont egy látszólag ellentétes értelmezést ad: a regényben leírt ultrabonyolult információs hálózatok és az azok közötti relációkból létrejövő, nem ábrázolható virtuális teljesség az ő felfogásában a pénzügyi folyamatok átláthatatlan, globális, mindenre kiható jelenségét adja vissza, amely a kései kapitalizmus kizárólagos fenoménje.

Ezen utópikus, belső „drive” persze nemcsak a cyberpunk irodalomban fedezhető fel – csupán a kiállításon látható munkák esztétikai és mediális rokonsága miatt indulhatunk ki innen –, de sajátja volt (mármint az „utópikus drive”) a klasszikus avantgárd, majd a háború utáni neoavantgárd tendenciáknak is, és minden az individuális művészeti gyakorlatokon túl gondolkodó törekvésnek. Például a nemrégiben elhunyt német színházi alkotónak, René Polleschnek (aki tulajdonképpen nagyon leegyszerűsítve egy diszkurzivitáson és intézménykritikán alapuló módszerrel dolgozott) tulajdonítják a bon mot-t, miszerint „a huszadik század legnépszerűbb színháza a tizenkilencedik század színháza volt”. Ebben a csípős megjegyzésben végső soron az artikulálódik, miszerint a polgári művészet (hiába a tizenhetedik-tizennyolcadik századi utópikus eszmékben gyökeredzik) naiv berendezkedés, a befogadónak nem csupán önmagára vagy saját élményére, vagy másoknak számára tanulságos helyzetére kell ráismernie az egyes alkotásokban, hanem a tetszőleges műfajú műveknek alakítaniuk, formálniuk kell a „minket körülvevőt” – természetesen ez nem csak konkrét szociális vagy politikai síkon értendő. Még inkább extrém példa lehet a hetvenes években aktív Andre Stitt, aki Belfastban transzgresszív és provokatív „intervenciókat”, performance-okat hajtott végre: a helyi művészeti egyetem előtt égette el festményeit azzal a céllal, hogy katartikus és rituális módon tisztulhasson meg a tűz által az őt szorító tradícióktól. Akcióját graffitik is kísérték, amelyek azt a szöveget üzenték az északír főváros falain, miszerint: ART IS NOT A MIRROR IT'S A FUCKING HAMMER. Egyébként ezt a dumát finomabb formában eredetileg Bertold Brechtnek tulajdonítják, de felismerhetjük benne a hagyományok radikális és – lássuk be – sötét újragondolását sürgető Nietzschét is, aki *A bálványok alkonya* című kötetének az „avagy hogyan filozofáljunk kalapáccsal” alcímet adta...

A tükröződés és az utópia is rizikós, de pont emiatt izgalmas kifejezések művészeti kontextusban. Ha túllátunk primer értelmezésükön, és arra ösztönözzük magunkat, hogy a megcsontosodott KONVENCIÓINKON túllássunk, formatív befogadói élményben lehet részünk.

Cserna Endre

A képletes pofonverés, a sokkolás ősrégi eszköz a művészek kezében. Haragudni nem illik ezért, elvégre világjobbító szándék vezérli őket az egyetemes (vagy legalábbis annak vélt) mondanivaló átadásakor. Csak mostanra egy kicsit sok lett a sokból. A Művészetek Háza szenzációs tárlata bebizonyította, hogy a nagybetűs Megértéshez a ránk aggatott, sok-sok bruttó regisztrertonnás lelki koloncok nélkül, játékosan is közelebb kerülhetünk.

Néhány lépéssel bejárt univerzum

A Lighthouse Egyesület fényművészeinek *Reflectopia* című kiállítása. Művészetek Háza, Csikász Galéria, 2024. május 10. – augusztus 25.

Séd, 2024. 3. sz., 29. old.

Mondjuk, nem feltétlenül húzódtott mosolyra a leveslesőnk, amint az első helyiségben a félhomályból az arcunkba tolult Kitzinger Gábor *Limbo* elnevezésű, szeniális installációja. Ez így stílszerű, hiszen a Pokol tornácán vagyunk – ezt jelenti a címbéli latin szó –, ahol a zigótalétből induló figura fura feje lebeg a fejtetőre állított üveggúlában, vészjósló, industriális hanghatásoktól kísérve. A sejtalmazból nemes arcélú római (?) nemessé avanszált főhősünkéből dagadt fejű, röhejes néri szörnyeteg lesz, amint az érzékelési mezőben ökölbe szorítjuk a kezünket. Aztán vissza az egész. Vajon velünk is így szórakoznak? Szóval „take it easy”, öreg.

E férfiasan karcosan interpretált jó tanácsot megszívlevél, a nyelőcsővünkbe gyógyult karót jó esetben teljesen feloldva-megemészte adhattuk át magunkat Sztojánovits Andrea *Flicker* című videóinstallációjának. A pointillista festményekre emlékeztető alkotás ihletője Köves Éva festőművész híres *Pontpontpont* című képe, amelynek statikus pontjaitól egyszer csak zsiszegni kezd a néző szeme. A *Flicker* színes, digitálisan előállított pontjai viszont tényleg felragyognak és elenyésznek. Ahogy a virágoskertben egyik héten a tulipán nyílik, a másikon szegfű, majd a krizantém. Ma te, holnap én, holnapután valaki más. Minden változik, de a színpompa, az marad.

Amíg le nem száll a fekete éj. A mozdulatlanság. De szükség van erre a kisimulásra ahhoz, hogy a napfelkelte után újra sárga, piros, zöld vagy éppen rózsaszín álmaink nyomába eredhessünk. Illúziókat kergetünk? Na és, akkor mi van? Nagy András László luminokinetikus installációja, a sötétség és a fény, a mozgás és a mozdulatlanság ellentétét és egymás feltételezését kifejező *Dichotómia* is az illúzióra épít, amikor háromdimenziós mozgóképnek láttatja magát. De ettől még nagyon igaz.

A Mindenségnek egyébként nyolc, hogy a jelenségeit mi itt milyen előjellel látjuk el. Építkeznek szépen a maga geometriai formáiból, hogy a nagy gonddal létrehozott, virtuóz kreációit menetrendszerűen újra az alapalakzatokra bontsa le. Battha Gáspár *Patterns of Harmony* című, a Teremtés misztériumába beavató látványos, egyszersmind mérnöki tisztaságú installációján ezt a folyamatot kísérhetjük nyomon.

Nagy, veretes bölcsesség, hogy mindennek van helye a nap alatt. A boltok szükséges rossz kategóriába sorolt fényreklámpaneljeinek is. Szigeti G. Csongor gondolt egyet és fehér falnak döntötte az otrombácska dobozokat. A kétbites egyszerűségű üzeneteket – amelyek hétköznapiak már nem is lehetnének – kiadó LED-ek fénye a fehér falon vörös, méltóságteljesen hömpölygő lávafolyammá, valami örökkön valóvá nemesül az *R-FLOW 1.3* című installáció jóvoltából. Az antitézis, Ionesco *A székek* című egyfelvonásos abszurdjának mellbevágó utolsó jelenete juthat itt eszünkbe, amikor a Szónok értelmetlen makogássá-vartyogássá töri az Öregember tolmácsolandó, egy egész élet tanulságait leszűrő gondolatait.

Valószínűleg a román-francia géniusz és próféta jó rég rájött arra, amire most mi is kezdünk: a cirkalmas okosságokkal, a megmagyarázással csak rontunk a helyzetünkön. Az emberi test sejtálmánya úgyis teljesen megújul hétévente, mint ahogy igaz az is,

hogy hét generáció („hetedíziglen”, ugye...) kell egy örökölt megakadás feloldásához. A hogyanra és a miértre nincs meggyőző magyarázat. Szilágyi Csilla és Herczeg Tamás *Transfuse Patterns* című installációja ezt a misztériumot jeleníti meg. Hat, látszólag véletlenszerűen felvillanó üveglap. Szünet. Aztán megint hat, villogó üveglap. Nos, igen: bár a látszat mást mutat, itt soha semmi nincs készen. A változás hol mindent elsöprően, hol pedig szinte észrevehetetlenül, csak a nagy időben kitejlesedve nyilvánul meg.

Pont, mint az óceánban, amely Katona Kati vissza-visszatérő motívuma. A mostani kiállításon szereplő, *Ocean Anthology* című nagy méretű videóinstalláció az élet kialakulásától, egyszer heves, egyszer nyugodt hullámzásától, osztódásától a végső szívdobbanásig, az alkotóelemek széteséséig vezetí nézőjét. A vászon elsötétül, hogy pár pillanattal később a táncoló fénypontokkal újrainduljon minden. Saját bevallása szerint a víz vonzásában él a fényművész alkotótársa, Zságer Balázs zeneszerző (Žagar), az ambient zenei stílus legismertebb hazai képviselője is. Az biztos, hogy (ismét) olyasmit hoztak össze ők ketten, ami átmossa, megtisztítja a befogadót. Íme a sokszor emlegetett, de ritkán megélt katarzis. Drámai kellékek és széles gesztusok nélkül.

Persze, olykor ez utóbbiaknak is van létjogosultsága. A szomszéd helyiségben, Hajdu Gáspár *Slitcam Mirror* nevű interaktív művénél is volt, jóllehet a mozdulat mindjárt állóképpé me-revedett, karikatúrát csinálva az izgó-mozgó mutogatóból. De megér ennyit, hogy az ember legalább rövid ideig a Parnasszuson állhasson mint képzőművész, nem?

A *Reflectopia* bejárásához talán még száz lépés sem kellett. Vagyis igazándiból nem mentünk sehová. Mégis mindent bejártunk.

Hankó András

A napokban érkeztem haza Svájcából, ahol a bázeli Kunstmessét láttam. Úgy érzem, a művészet nagy se-regszelemléje, valódi ünnep. S alighogy hazaértem, egy másik ünnepbe cseppentem, Szalai Zoltán emlékkiállításába. Nagyszerű tiszteletadás a mester művészetének, köszönet érte Tevesz Mária kurátornak és a mester özvegyének, Szalai Veroninak, valamint a kiállításnak helyet biztosító Laczkó Dezső Múzeumnak.

A remekmű, az marad

Csend és fény. Szalai Zoltán festőművész emlékkiállítása. Laczkó Dezső Múzeum.

2024. június 22. – augusztus 25.

Nagyon fontos az emlékező kiállítások létrehozása, fontos az EMLÉKEZÉS.

Számtalan növendéket indított el a pályán Szalai tanár úr a Képzőművészeti Gimnáziumból, és tanításával, gondolataival adott biztos fogódzót a tanítványoknak. Egy olyan vérzivataros korban, a 20. században születtek e lírai, csendes képek, amelyek nem a divatos tendenciákra reflektálnak, hanem járják a maguk útját. Csendben, visszavonulva, nem tolakodva, hanem szerényen csak a kvalitásra koncentrálnak. Ettől nagyszerűek, mint ahogy nagyszerűek azok a fotók, amiket a tanár úr készített például Egry Józsefről, akihez barátság is fűzte. A kiállításon is látható egy felvétel, amely egy olyan pillanatot ábrázol, ahol a Balaton festője mintha mondani akarna valamit, beletekint a kamerába, kissé elrevedve, a tekintete mögött ott van a Balaton tükre, a homlok ráncáiban az elmúlt idők nehéz helyzetei. Váratlan pillanatban kattant a fényképezőgép, ettől megmásíthatatlan az idő, és végtelenül hiteles.

Ötven év távlatában a jelentéktelennek hitt gesztusok, szavak is felerősödnek és egyre fontosabb jelentéssel bírnak, újraértelmeződnek, kivívják helyüket, dolgoznak a tudatban.

A realitás emlékké, az emlék valósággá és újra realitássá válik. Újra érzem a Török Pál utcai magas terem lámpáinak fényét, halom a pittkréta sercegését a papíron, fősorakoznak a témák; kocka, gömb, hordó, drapériás csendélet, az aktmodell Mari nyúlánk alakja, a fejtanulmányokon kirajzolódó ráncok... Kinyílik az ajtó, s belép a terembe Szalai tanár úr, szinte mindig ugyanolyan tónusú ruhában, sötét garbó vagy egy cipzárás pulóver, fekete nadrág, puha mamaszhoz hasonló posztócipő, s mindezt dús, ősz haj koronázza.

– Alászolgája! – köszön, s heves mozdulatokkal a szekrényhez megy, kinyitja az ajtaját. – Lehet munkához látni!

Több mint ötven éve... Üzen az idő együtt ismét a tanár úrral, hisz az egész munkássága elválaszthatatlan a pedagógiai tevékenységétől, mert szervesen beleépül, hisz az is ő – bennünk, a tudatunkban a mondatai, gesztusai, korrektúrái tovább dolgoznak, mit sem törődve a tünékeny idővel, mert az idő mindent le tud győzni, feledésbe tud taszítani, csak egyet nem, a lélek maradandóságát.

Utoljára a Fészek Klubban, a 75. éves születésnapján találkoztam vele, mit sem veszített lendületéből, ugyanolyan hevesen, megszállottan beszélt, s magyarázott művészetről, politikáról, s a növendékek szeretete járta be a virágokkal teli gobelintermet... Utoljára voltunk így együtt.

Most, ezen a kiállításon, ha fizikailag már nem is tud köztünk lenni, de itt hagyta képeit, mondatait, gesztusait.

Szalai Zoltánra emlékezve elindult velem egy történet, amit most megosztok önökkel.

A veranda ablakán átszűrődő fény puha árnyékkal vette körül a tárgyakat, az okkeres-aranysárga pászta a nyitott ajtóréson behozta a kert birsalmait, s csendéletté varázsolta a mester képzeletében. A tünékeny rezzenetlenségben a fénysáv mögött mintha egy alak körvonalazódott volna ki, egyre világosabban látott szürke kalapja és elegáns csokornyakkendője.

– Ki az?!? – kérdezte bizonytalanul a mester, aki még az előbbi látvány igézetében élt.

Hirtelen új dimenzió nyílt a fény és az alak között, az ősz tompa fűszeres párája egyre erősebben lengte be a szobát, a koptott, egyszerű bútorokat, s megszűnt a jelen a múltjával s jövőjével együtt, csak egy fura éteri lebegés telepedett rá mindenre.

– Hát nem ismer meg, kedves kolléga?

A mester kicsit közelebb lépett a szikár, kalapos úrhoz. – Ez lehetetlen – mondogatta magában, de mielőtt megszólíthatta volna, a feszült csendet a szürke öltönyös úr hangja törte meg: – Bonnard vagyok, a festő.

– Itt? Nyergesújfalun? Ez hihetetlen!

– Nézze, kedves kolléga, az egész élet olyan hihetetlen. Mindig ezen meditáltam, hisz olyan hihetetlen a provence-i táj fénye, a kéklő tenger párája, a pálmafák, a kertek, a délutáni parkok, az asztalnál ülő társaság tarkasága.

– Igaz, Nyergesújfalu az én Provence-om, rózsaszínű alkonyi kertjével, csendes zugaival, tulipánjaival, de továbbmegyek, magának a francia táj, nekem a magyar az életem.

– Most, hogy így meglátogatt, látja, hogy létem egy albréleti kutyaólbán zajlik. De ezen nem múlik, hisz bárhová kerül az ember, bármilyen körülmények közé, a remekművet ez nem érdekli, nem érdekli az embereket sem. Tudja, nem a festőnek kell sírni a sorsán zokogva a képe előtt, hanem a közönségnek. Mert ha a képből kisu-gárzik a fény, akkor mindegy, hogy pincében vagy palotában festette a festő, az könyörtelenül utat tör a szembesülő szívébe; s ragyog, ragyog téren s időn kívül, mint ahogy ragyog Rembrandt nevető önarcképe. Századok jönnek-mennek, a fény, az igazság, a remekmű, az marad. Talán nincs is múlt, jelen s jövő, hanem egy örök állandóság. Mi csak kijelöljük a térbeli s időbeli helyzetet kapaszkodónak, hogy magyarázható és megfogható legyen az életünk.

– Én szeretem az embereket. A képeimen tarka társaságok, családok jelennek meg, de ahogy így körülnézek, magánál nem látom a képeken az embert.

A mester körülnézett a körberakott vásznanon.

– Igaza van, nekem nem jöttek be a képbe.

Hirtelen a csend még nehezebben kezdte feszíteni a szobát. A képekből áradó nyugalom rásimult a tárgyakra, s újra átírta a pillanatot. Milyen törekeny minden, még a csend is.

A veranda ajtaja hirtelen becsapódott, a mester megrezdült, úgy érezte, mintha visszazuhant volna a jelenbe. – De hisz hova tűnt Bonnard?

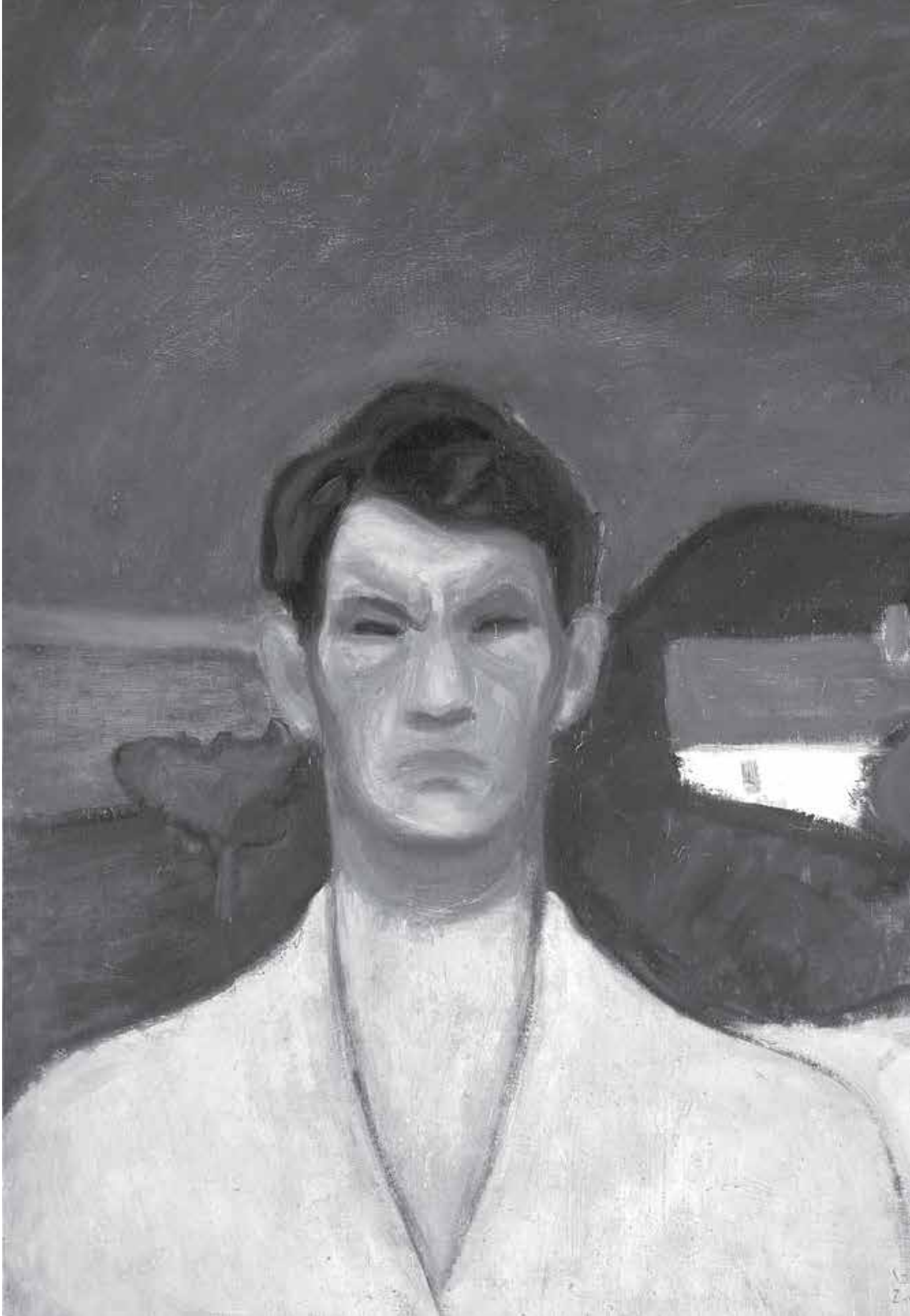
Az átszűrődő derengés még inkább tompította a tárgyak körvonalait.

– Vajon léteztünk, vagy csak egy fura misztérium ez a valóság? Hisz érzem a birsek illatát – majd erősen megfogta a szék karfáját: – Ez is létezik! – Még erősebben kapaszkodott a politúrozott bútorba.

Az eltűnt aranysárga ragyogás után mély, barna, tompa, lélegzetet lassító sötétség kezdte meg térfoglalását.

– Itthon vagyok, itthon vagyok Magyarországon.

Fehér László

Csend és fény

Szalai Zoltán festőművész emlékkiállítása. Laczkó Dezső Múzeum. 2024. június 22. – augusztus 25.

A Laczkó Dezső Múzeum mintegy száz alkotást – a művész hagyatékában őrzött, valamint köz- és magángyűjteményekből kölcsönzött műveket – felvonultató Szalai Zoltán-emlékkiállítása méltán minősíthető nagyszabásúnak: az 1919 és 1995 között élt, a múlt század második felében tevékenykedett festőművész életművének reprezentációja a nyári hónapok kiemelkedő veszpremi művészeti eseménye.

És nemcsak Szalai Zoltán piktúrájának kivételes esztétikai értékei, kollekciónak különleges volta, nagyszerűsége miatt fontos ez a rendezvény, hanem azért is, mert ez az alkotó és munkássága szoros szálakkal kötődik Veszprém vármegyéhez, a Balaton menti tájhoz: az 1930-as évek végén, az 1940-es évek kezdetén végzett főiskolai tanulmányai időszakától a kilencvenes évek derekán bekövetkezett haláláig rendszeresen visszatérő vendége volt e régiónak, s kiapadhatatlan festői témája volt a Balaton, a vízpart világa, s a tó víztükrére fölött megnyíló, ezernyi változásban játszó és feltűnedező, varázslatos látvány. (1969-ben a festő *Balaton képek krónika* címmel egy kultúrtörténeti feldolgozást is közzétett, amely a Corvina Kiadó gondozásában jelent meg.) Ám természetesen nem az északi partról megnyíló panorámát fotóhűséggel másoló, a tavon úszó vitorlások idilljét képeslap-dekorativitással rögzítő műveket festett, hanem átszellemült, fegyelmezett kompozíciókká tömörített, az optikai változásokban villódzó tájat érzékeny festői eszközökkel megragadó, mély tűzű színekkel interpretált képalkotásokat.

A Tevesz Mária művészettörténész által rendezett, könyvnyi terjedelmű, kitűnően szerkesztett, reprezentatív katalógussal kísért tárlat három, a művész munkásságának színhelyeit, alkotótereit idéző festői korszakra, illetve műcsoportra koncentrált: a székesfehérvári születésű művész a kezdeti, 1945 és 1960 közötti alkotóperiódusában a Duna menti Nyergesújfalun dolgozott, majd az 1960-as években a főváros vonzáskörzetében, Árpádföldön festett, s aztán 1969 és 1995 között a budapesti Százados úti művésztelepen élte meg alkotó mindennapjait, amelyeket gyakran

szakított meg külföldi tanulmányútjaival, valamint a déli és északi tengerekhez, szigetekhez vezető azon utazásaival, amelyekről mindig fontos művészi konzekvenciákkal kamatozó, új képekkel tért vissza. És mindemellett persze minden esztendőben hónapokon át elmélyülten dolgozott a Balaton környékén is. Vagyis elmondható: Szalai Zoltán festői működése során mindvégig a vizek, a folyók – a nyergesújfalui Duna – és a tengerek világának – az Adria, Korzika szigetének, a Balti-tenger partvidékének – természeti titkait kutatta a fő téma, a Balaton mellett, ahová a természeti szépségen túl az Egrý Józseffel kötött barátsága, a magányos festő művészete iránti rajongása is mágnesként vonzotta.

Bár a múzeum emléktárlatán szerepelnek tanulmány jellegű, de a tanulmány szinten messze túllépő, autonóm művekké érlelt portrék és aktkompozíciók, valamint mesteri csendéletek is, Szalai Zoltán festői kifejezésének központi jelentőségű médiuma, műformája, műfaja az életművön végigvonulón a természet-, a tájbrázolás, illetve a tájkép volt. Kezdetben, Nyergesújfalun számos, a Duna menti táj településének részleteit, házeit megörökítő konstruktív szemléletű alkotás készült műhelyében, de a későbbi műveire az impresszionista, majd posztimpresszionista szemlélettel alakított formarend és stílus volt jellemző, amelynek jegyeit, kifejezőeszközeit kezdetben Szőnyi István, majd Egrý József és Nagy István – továbbá Pierre Bonnard, William Turner – festészetének tanulságait feldolgozva alakította ki. (Festészetének a Szőnyi-piktúrával való kapcsolatáról azt vallotta egy beszélgetésben, hogy „... művészetének hatása alá kerültem, nem lettem utánozója, de poszt-nagybányai voltomat nem tagadom...”) A tájképfestészet területét meghódító munkák sorozatát néhány évre megszakították ugyan az Árpádföldön készült, belső tereket, verandaenteriókat idéző alkotások, amelyeken a külvilág csak a kazettás táblákkal határolt építmény sokosztatú ablakán vagy ajtaján átderengve jelenik meg, fényreflexeivel mintegy módosítva, gazdagítva a belső terek részleteinek bensőséges hatásvilágát. A *Barna veranda* című munka e sorozat egyik legszebb, legkiérleltebb alkotásaként szinte már absztrakt kompozícióként született meg. A hetvenes és a nyolcvanas évek Balaton- és tengerképeit, pasztell- és olajkompozícióit, így különösen az 1981-es *Szardínia-sorozat* műveit tanulmányozva festészete kiteljesedésének lehetünk tanúi: alkotásainak lényegi ele-

me a hallatlan érzékeny színek leheletfinom árnyalataira alapozott kolorit és a néhány motívumra redukált kompozíció, amelynek elemei puhán elomló, alig-alig megfogható körvonalakkal keretoztek. Egy hegyvonulat, egy facsoport, a párás égbolt alatt szertefoszló, a víztükröt és az eget elválasztó horizontvonal, egy út menti kőkorlát elegendő volt számára az érzelemdús festői mondandók megfogalmazásához és kifejezéséhez, a panteisztikus festői lét- és lélekállapot közvetítéséhez. Átszellemültség, meghittség, tartózkodó magatartás, meditatív szellemiség lengi át a szisztematikusan kidolgozott, tudatosan, rejtett szerkezeti rendre felépített festői kompozíciókat, amelyeken a visszafogottságokban tartott, elsősorban a színek folthatásában kibomló kolorit élteti a festői bőbeszédűség és a részletezés csapdait messze elkerülő, mértéktartó, feszes motívumhasználatot. Érdekes, hogy a széles körű technikai változatosságról tanúskodó műveken, az olajképeken, a pasztelleken, az akvarelleken, a gouache-okon, a tus-, a szén- és a ceruzarajzokon (hacsak nem portréről vagy aktról van szó) emberalak egyáltalán nem, vagy csak nagyon ritkán jelenik meg – és e jelenség is a művész egyik határozott alkotóelvvel áll összhangban, amelyről egy rádiós beszélgetésben így vallott: „Úgy érzem, hogy talán zavarna

engem a tájban az alak, ezért nem nagyon festettem olyan tájképet, amelyben alak is lenne... Hajlamom van az absztrahálásra, és egy figurát, fejet vagy alakot, aktot vagy állatot nehéz absztrahálni. Tulajdonképpen nem is lehet, mert végül s az mindenképpen fej és ló marad. Viszont egy tájat vagy egy csendéletet lehet annyira egyszerűsíteni, hogy végül a valóság már nehezen ismerhető fel...”

Festészeti munkássága mellett meg kell emlékeznünk a festő művészetpedagógusi tevékenységéről is. Szalai Zoltán a nyeresújfalui Szalézi Gimnáziumban eltöltött hosszú éveket és a különböző szakköri elfoglaltságokat követően a budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban, illetve Szakközépiskolában 1958 és 1980 között, huszonkét éven át oktatott, s ennek eredményeként jelenkori művészetünkben is számos, korszakos jelentőségű életművet építő egykori Szalai-tanítvány dolgozhat – így egy hosszú névsorban szemezgetve megemlíthetjük Fehér László és Nyári István festőművész vagy Kelecsényi Csilla textilművész nevét. (Szalai Zoltán aktivitására jellemző, hogy számos, a tanítási tevékenységgel összefüggő tanulmányt is írt és publikált, s művészetpedagógiai módszertani alapvetése, *A kockától az aktig* című könyve több hazai és külföldi kiadásban is megjelent.) Kelecsényi Csilla az egyik visszaemlékezésében nemcsak egykori mestere tanítási módszereiről, hanem emberi alakjáról is vallott a budapesti Manna Galériában rendezett 2007-es *Hommage à Szalai* kiállítás alkalmával: „A szemlélődő ember érzékenységgel tanított arra, hogy miként kell »együtt tartani a képet«, hogy a művész nem vész el a részletekben, és a látványt összefogottan ábrázolja... Számomra – és gondolom, mások számára is – Szalai Zoltán ellentmondásos személyiség volt. Egyfelől szenvedélyes, erőteljes, robbanékony természetű tanár, másfelől megfontolt, fegyelmezetten alkotó, kifinomultan érzékeny, lírai lelkületű művész. E kettőség ellenére személyisége mégis egyensúlyra talált. Vállalni merte a magányt, saját belső világát, a lélek szenvedéseit. A magáragyagotottság, a szomorúság érzése a fegyelmezett munkában oldódott fel. Kevés önálló kiállítása volt életében. Műveivel nem a napi divatnak (mai kifejezéssel élve műtárgypiacnak) kívánt megfelelni. A művészeti közélettől elszigetelten alkotott. Szabaddá tette magát, nem engedett a karrierépítésnek és annak a készletésnek, hogy »művészé« akarjon válni – a teljes szabadság hozta meg számára azt, hogy naggyá lehessen.”

Mint oly sok egykori kortársa életműve, a Szalai Zoltán-oeuvre is meglehetősen ritkán kerülhet a művészeti közfigyelem áramkörébe, holott e művész (mint megannyi feledésre ítélt művész sorstársa) a 20. századi magyar festészet rendkívül értékes fejezetét teremtette meg, tovább építve azt a tradíciót, amelynek alapjait a magyar művészetben a múlt századfordulón Nagybánya festői fektették le, és amelynek valóságközpontú, természetelvű szellemi-művészeti örökségét a 20. század első és második harmadában másoké mellett Szőnyi István és Egry József piktúrája éltette tovább. A veszprémi emlékkiállítás képei azt igazolták, hogy ehhez az erős, hagyománytisztelő modernista áramlathoz kapcsolódott korszerű szemléletű munkásságával. Ezt tanúsítja a művész alkotói hitvallása is, aki pontosan látta és minősítette törekvései szerepét és jelentőségét: „Lényegében realista festő vagyok, legalábbis természetelvű, tehát a képeimen a valóság még felismerhető. Azonban az elvont, tehát a nonfiguratív művészet is nagy hatással volt rám, és megpróbáltam egyrészt e hatások alatt a képeimet elvonttá tenni. De természetesen nem úgy, hogy egy divatos irányzatot követek, hanem a modern mesterek eredményeit felhasználom és beépítem képeimbe. Másképp tagolom a színeket, a világos és sötét foltokat, kiemelem a fényeket, esetleg kiemelem a sötét foltokat, a kép egyes részeit elmosódottabbá teszem. Mindent a képszerűség és a képi kifejezés érdekében, mert a festő soha nem a valóságot másolja, hanem képet fest.”

Wehner Tibor

Idézetek:

Wehner Tibor: *„Kép”-et festeni*. Gondolatok Szalai Zoltán festőművész életművéről. Árgyélus Kiadó, Budapest, 2012.

Csend és fény. Szalai Zoltán képei. (Bev. Tevesz Mária.) Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2024.

Római dekollázsok

Róma/Ámor. Kollázsok és dekollázsok. Magyar Műhely Galéria.

Budapest. 2024. május 29. – június 21. Az új kötet: Géczy János: *Róma. Kollázsok, dekollázsok 1993–2023*. OOK-Press, Veszprém, 2024.

Emeleti underg

Géczy János: *Róma. Kollázsok és dekollázsok*. Magyar Műhely Galéria, Budapest, 2024. május 29. – június 21. Az új kötet: Géczy János: *Róma. Kollázsok, dekollázsok 1993–2023*. OOK-Press, Veszprém, 2024.

Séd, 2023. 3. sz., 36. old.

Géczy János a sikeres 2023-as *immuPets* kiállítását követően a budapesti Magyar Műhely Galériában mutatta be legújabb római dekollázsait, amelyek vizuális alkotóművészetének már lassan három évtizede jelen lévő, fontos szegmensét jelölik. Az Akácfa utcai kiállítás és az ebből az alkalomból megjelent új kötet széles körű bepillantást enged az alkotói folyamatba és a mögötte álló képteremtési szándékba.

A május végén megnyílt budapesti kiállításon Géczy János dekollázsait egy zárt térnek ható kiállítóhelyiségben elrendezve lehetett megtekinteni. Rögtön feltűnik, hogy Géczy munkáit milyen szempontok szerint válogatta és rendezte Szombathy Bálint, a kiállítás megálmodója és Láng Eszter képzőművész, hiszen bár a maguk véletlenségében letépték és újra összeállított plakátdarabok nem egységesek, bizonyos szín- és formai variációk könnyen azonosíthatók bennük. Az sem lehet véletlen, hogy a költőként és íróként elismert alkotó ezen vizuális munkáiban is dominálnak a betűk, illetve az egymásba érő és rétegződő formák (vagy pusztán maradványaik). A betűk jelentésének felfejtése és a jelentés keresése nemcsak a szóval és a mondattal bizalmas viszonyt ápoló író legfontosabb munkaeszköze – megszemélyesítve: munkatársa –, hanem a vizuális művészé is: a maguk tépettségében is arra ösztönzik a nézőt, hogy kiegészítse, kijavítsa, önkéntelenül is kombinálja őket. Az egymásra helyezett rétegek sokszor nem engednek meg, de a képzeletnek csak a fantázia hiánya szab határt. A kiállítás darabjai így egy nagy egységgé, egy képfolyammá állnak össze, amely mintegy szinte áramlásszerű sodró lendületével kapcsolja össze a szövegek enigmatikus voltát a felületek színes, gesztusszerű felvillanásaival. Az egymásba metsződő felületek játéka – néhol közvetlen játékosága – ugyanakkor nem vált át valami önismétlő ritmusba (félreértett zeneiségbe), mert minden kifüggesztett alkotás megőrzi egyediségét, saját autonómiáját is.

Mindezt az teszi lehetővé, hogy Géczy János alkotói metódusát a képkalkítás modernitás, sőt, talán kimondhatjuk, posztmodernitás utáni felfogása jellemzi, amely a lebontott kollázsok világával igyekszik közelebb jutni a saját világunk, saját jeleink megismeréséhez. A Géczy vizuális költészetét, majd kollázsait bemutató szerzők egyetértenek abban, hogy a szerzői nyelv és hangnem a „plakátmagányban” áttevődik egy médiumtudatos gondolkodásmódba, tehát az alkotói szándék nem a néző eltávolítása a falragaszok kommersz világától, hanem épp ennek a gondolkodásmódnak az átadása és a néző bevonása. Ez a metódus pedig a 20. század második felét uraló avantgárd (majd későbbi terminológiával neoavantgárd) művészet egyik fontos törekvése volt: bemutatni a világ „összetörését” és kiterjeszteni a művészi alkotás lehetőségeit a művészeti intézményekből a hétköznapi valóságba. Az önmagában nem értelmezhető jeleknek újra értelmet adni és a kommunikációt megtenni a művészet *raison*

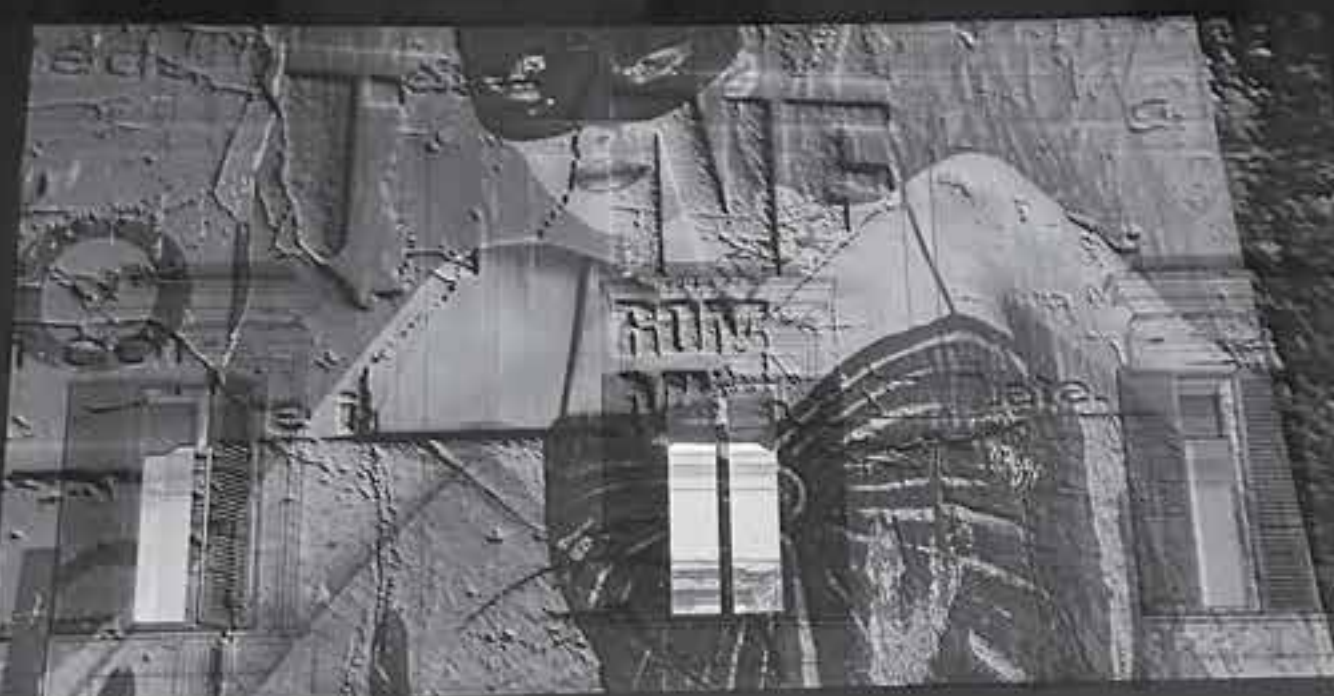
d'être-jévé. A korábbi korszakok művészetszemléletén túllépve, a 20. század második felének művészete volt az, amely részben társadalomkritikus irányzatoknak is helyet adva a konceptualizmus felé fordította a progresszív művészet érdeklődését. Ez az irányzat pedig minden korábbinál nagyobb hangsúlyt helyezett a betű, a szavak és általában az írás – mint az emberi kultúra egyik leg-sajátosabb ismertetőjegyének – a művészetbe való beillesztésére. Az 1970-es évek művészetében a szó a gondolkodó, alkotó ember metaforájává vált, a gesztusszerű alkotói megoldásokat felváltotta a teoretikus megalapozottságú koncepciók hulláma, amely egészen a 1990-es évek képi és digitális forradalmáig tartotta is magát. Az utolsó harminc év technológiai fejlődése a képkészítési és -manipulálási technikák egészen elképesztő tárházát ömlesztette az emberiségre, teret adva a képi információátadás minden formájának. Ennek eredményeképpen a jelenkor embere a „hiteles kép”, a hiteles alkotó metódus keresésére jobban rá van kényszerítve, mint bármelyik korábbi emberi generáció képviselője. Ahogy az amerikai művészettörténész, David Joselit is megfogalmazta, ma a „képaramlás” korában élünk, és az emberi szem, az érzékelésünk és befogadásunk elsődleges szerve egy új pszichológiai védőmechanizmust épített ki bennünk a „szerkesztett képek” korában. Ezért is van szükség, egyfajta védelmi mechanizmusként, a képek kimerevítésére, a stopptábla felmutatására. Másként megfogalmazva, a képromboló düh átforgatására alkotói energiává, a szerkesztett képekkel szemben a kép lebontására és magunkba forduló, meditatív újraépítésére, a szem megpihentetésére. Géczy János, mint alkotó és kutató (és mint oktató), teljesen tisztában van ezzel a helyzettel, és műveit ennek tudatában hozza létre, vagyis ad új értelmet eredeti tárgyi mivoltukban. Nála az új kép tehát a lebontás és az újjáépítés fázisain keresztül egy olyan elmélyült alkotói folyamatává válik, amely a véletlenszerűséget kihasználva, annak gesztusszerű formaalakítását adja vissza.

Ez a gesztusszerű, sok kulturális mélyréteget felvillantó képalkotás jelenik meg a *Roma 16* sorszámot kapott 2023-as művén is (a kísérő kötetben a 106. számmal), ahol az egymásba szövődő rétegek egy klasszikus olasz szobrász nagy alkotását – Michelangelo Dávid-szobrát – és a nagy kortárs-klasszikus zeneszerző, Morricone nevét is megidézik. Ez a kompozíció a bizonyíték arra, hogy miért is érdemes Géczynek újra és újra az itáliai félszigetre és annak történeti fővárosába zarándokolnia, hiszen ez a latin-olasz mediterrán kultúra már közel két évezrede megkerülhetetlen szerepet játszik a vizuális művészetek világában. Ahogy a kiállítás, úgy a most megjelent katalógus is mély és átfogó képet ad az utóbbi évek dekollázsairól, és biztosan remélhetjük, hogy nem utolsó alkalommal szembesülhettünk Géczy „Róma-tapasztalatával” és a műveiből kiérezhető, az Örök Város iránti rajongásával.

Tóth Károly

A kör és a négyzet meghatározó forma Rómában. E két alakzat változataira reflektál az a hét magyar képzőművész, akiknek egy hónapnál valamivel hosszabb ideig tartó kiállítása nyílt az olasz fővárosban, s éppen annak a reneszánsz kori palotának a galériájában, ahol a közelmúltban rendezték az áttekintő Robert Capa-fotókiállítást, illetve Molnár Vera magyar származású francia médiaművész (a balatonfüredi Szöllősi-Nagy András és Nemes Judit gyűjteményéből származó darabokkal is gazdagított) bemutatóját.

Egy római kiállításról

Cerchio Spazio Quadrato. Csuprik Zsuzsa, Fabricius Anna, Kígyós Borbála, Géczi János, Király György, Süveges Rita és Sztanó Zsuzsanna művei. A római ösztöndíjas képzőművészek csoportos kiállítása. Accademia d'Ungheria in Roma – Palazzo Falconieri, Via Giulia 1. 2024. június 27. – augusztus 9.

A Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megvalósult tárlat a tavalyi évben ösztöndíjat elnyert magyar képzőművészek Rómában készült, illetve a városhoz köthető alkotásai közül mutat be alkotónként 4–9 darabot. A művek egy része az Accademia d'Ungheria tulajdona marad.

Ahogy a kurátor a megnyitón hangsúlyozta, a Római Magyar Akadémia figuratív művészeinek ösztöndíja egy 1927-től jelen lévő hagyomány öröksége fenntartásának köszönhető, egészen pontosan a Római Magyar Iskola néven ismertté vált figurális művészeti irányzat kialakulásához köthető. Az akadémiai ösztöndíjasok egy hónapot töltenek az Örök Városban, amely során az előzetesen benyújtott és támogatásra méltónak bizonyult munkákat készítik el s inspirációt gyűjtenek. Évente egy dedikált kiállításon bemutatkoznak a nagyközönségnek ugyanitt, az akadémián. Az ösztöndíjasok 2024. évi kiállításának a címe: *Cerchio Spazio Quadrato*. Amúgy az intézmény elődjének köszönhető, hogy ösztöndíjas szobrászként Rómában dolgozhatott a veszprémi származású Csikász Imre, s e városban készítette két fő művét.

A keramikus Csuprik Zsuzsa, a téri figurális változataival kísérletező Sztanó Zsuzsanna holisztikus gondolkodásának, közösségi elköteleződésének nyoma minden tárgyukon jelen van. Süveges Rita ugyancsak érzékenyen reagál a globális kortársi krízisekre. A szolnoki Király György kötődik leginkább a klasszikus hagyományokhoz, festészetéből most a csöndet megjeleníteni képes csendéletei kerültek a nézők elé.

Az „artista multimediale” megnevezést kapó Fabricius Anna és a „poeta, artista figuratico” Géczi János műveit közös teremben helyezte el a kiállítás kurátora, a Pécsen tanító Németh Pál. Fabricius Anna kevert műfajú, saját fotókra alapozott, 50x70 cm-es kollázsai és Géczi nagyobb méretű plakátroncsolásai a mives rendezés jóvoltából szerencsésen társultak. Fabricius konkrét, majdhogynem azonosítható képrészletei és Géczi szétroncsolt, amorffá koszlott jelenetei ugyanannak a Rómának a látványvilágára reflektálnak, de amíg az egyik aprólékos-pontos, női prezitáció, a másik maszkulin módra kíméletlen. Géczi kihelyezett nyolc dekollázs – köztük három meglehetősen nagy terjedelmű – 2023 novemberében készült, a Tevere part menti útját kísérő óriásplakátok lehántott rétegei közül kifejtett, színüket éppen elvesztő, foszlékony darabok, távoli rokonai a Rómában újab-

ban ugyancsak népszerű (2006-ban elhalálozott) Mimmo Rotella munkáinak, s a plakátalapú Géczi-művek kapcsán nem véletlenül felemlített, német származású Wolf Vostell és a francia Villeglé alkotásainak. Meglehet az említett külföldi elődök az *urban arthoz* kötődnek, Géczinél pusztán a művek anyaga származik onnan.

A kiállítás megnyitóját koncert követte, majd a kerti fogadás vendégei megtekintették azt a projektet, amely során a művészek munkáival fényfestették be a palotát.

Ambruzs Zsolt

A jazz, a blues és a bor tíz napja Veszprémben

Rozé-, Rizling- és Jazznapok. Óváros tér, 2024. július 12–21.

Eljutottunk hát a 14. Rozéhoz, és lázasan keresem azokat a gondolatokat, amiket még nem vettem papírra ezzel a fesztivállal kapcsolatban. Minden évben várom ezt a tíz napot, nekem ez az itthoni nyaralásom. Kevesebb időt töltök a műhelyben, több időt az Óváros téren. A Balaton is közel van, minden szempontból teljesen ideális a helyzet. Hozzá kell tennem, hogy nagyon régóta fellépője is vagyok ennek a rendezvénynek, talán a kezdetektől fogva, és mire elindul a nyár, a háttérben már komoly műhelymunkák folynak, nemcsak az én zenekaraimban, hanem a többi veszprémi kolléga zenekarában is, akik jelen lehetnek ezen a rangos seregszemlén.

A nyitónap legelső koncertjén rögtön egy helyi zenekart, a Sofi & The Funktazit hallhattuk, akik tavaly óta immáron száz százalékban veszprémi zenekarként gondoskodnak a hangulat megalapozásáról. Az Unholy és a Nature Boy mash-upot különösen imádtam! Ed Philips és a Memphis Patrol az Elvis-imádkóknak kedveskedett talpalávalóval, majd az estét Ruby Harlem zárta finom indiesoul-pop dalaival.

Évről évre kap apróbb ráncfelvarrást a rendezvény, ami a lebonyolítást illeti, s ezeket a változásokat a fesztiválfogyasztó talán észre sem veszi, de ezeknek az apróságoknak köszönhetően mára olyan ünneppé nőtte ki magát a Rozé-, Rizling- és Jazznapok, amely a világon bárhol megállná a helyét.

Ugyanez elmondható a fellépő zenekarok jó részéről is – szubjektív, de büszkén vállalt véleményem szerint az egyik legkiemelkedőbb produkció idén a 14-én az esti műsorsávban, a remek Swing-Swing és a kellemes hangú Enyedi Sugárka után fellépő SoulBlaster volt. A tíztagú formáció – Török Viktorral a mikrofon mögött – a Tower of Power slágereit dolgozza fel. Láb nem maradt mozdulatlan a téren a produkciójuk alatt.

A vendégfogadásra alkalmas tér kényelmes és stabil padokat, elegáns álló körasztalokat kapott. A tér köré épített faházakban 30-féle borászat tételeit kóstolhatja a nagyérdemű, és idén mintha nem emelkedtek volna számottevően az árak a tavalyihoz képest, ami komoly fegyvertény. Tavaly óta kapott egy VIP-teraszt is a tér színpaddal szemközti oldala, ami érzésem szerint még nincs a kihasználtság csúcsán, de majd ez is változik az eljövendő években.

A VIP-t említve essék szó még egy fantasztikus újításról. Idén a rendezvény teljes szinkronban volt a hőségriadóval (minden elismerésem az összes, első műsorsávban színpadra lépő zenekarnak, amiért képesek voltak a pokoli meleg ellenére is a legjobbat hozni), ám a YouTube live fednek köszön-

hetően az is élvezhette otthonról a koncerteket, aki visszarettent a hőségtől. A képet a VIP szintjéről kaptuk, a hangot pedig kiváló minőségben a pultból. 16-án én így hallgattam a Snétberger Zenei Központ diákjait, a Danyi Diána Quintet produkcióját, illetve az estét záró Mihályi Rékát. Kicsit örültem is, hogy ezen a napon nem voltam a téren, mert nem éreztem, hogy ez lett volna a legerősebb csokor. A záró produkciónál – bár a kamerán láttam, hogy a közönség jól érezte magát, táncolt – nem éreztem, hogy a setlist illeszkedne a rendezvény jellegéhez és színvonalához.

Az ételválaszték nem változik, megvannak a bejáratott etetőhelyek, ami azt mutatja, hogy a minőségük stabil. A mosdónak tökéletes helye van, eléggé eldugott, mégis könnyen megközelíthető és mindig tiszta. A tisztaság és a rend egyébként az egész fesztiválra jellemző, ami a rendezők és a vendégek dicséretére is válik. A színpadi technikát régóta ugyanaz a Zolamédia szolgáltatja, akik kiváló minőségben és professzionális hozzáállással végzik a dolgukat. Szekeres Dávid, a stage manager és stábja olajozottan vezényli le ezt a 30 koncertet. Van szerencsém belülről is figyelni, mi, hogy történik a színpad háta mögött, és szívből gratulálok a személyzetnek. Minden kerek és gurul. A biztonsági szolgálat is úgy végzi a dolgát, mintha jelen sem lennének, ami azért nagy szó, mert úgy tudják vigyázni a rendet, hogy egyáltalán nem tolakodó a jelenlétük. Mindent egybevetve a Mérszáros Zoltán és Zsándár Tamás vezette csapatnak sikerült egy minden tekintetben magas minőségű fesztivált létrehozni Veszprém szívében.

A korábban említett SoulBlaster mellett 17-e hozott még két olyan produkciót, amit nagy kár lett volna kihagyni. Az Urban Orsi Group az izgalmasabb, helyenként elborultabb jazzből hozott nekünk egy frissítő adagot, Révész Richárd Latin Sextete pedig a havannai születésű Yulaysi Tóth Miranda énekhangjával és színpadi – csupa nagybetűs – JELENLÉTÉVEL azt a kubai hangulatot hozta el az Óváros térre, amit május végén a Habana Social Clubnak sajnos nem sikerült.

A napi három koncert zökkenőmentes lebonyolítása nem kis feladat, tekintve, hogy az előadások közötti átszerelés időigényes, az újabb formációk hangjának gyors beállítása komoly rutint igényel, és mindig számolni kell az emberi tényezővel is, ami a legösszetettebb bizonytalansági faktor a színpadlogisztikában. Ezen a színpadon ebben a tíz napban minden olyan olajozottan működött, hogy programcsúszás csak elvétve fordult elő. Az évről

évre visszajáró kollégák már tudják, hogy az átszerelési idő 30-40 perce mire elég, az újak pedig hamar beletanulnak a helyi rendbe. Aktív színpadi felhasználóként az egyetlen gondom minden évben a parkolásért folytatott közelharc...

Ha már a visszatérőket említjük, pénteken, 19-én velünk volt a megújult Jazz Nicholson Project is, akik a hűvös rozé mellé forró funkot kínáltak, valamint a Németh

Kira Smallchestra is. Szombaton a Soul and Emotion nyitotta az estét az (azóta az Utcazene-fesztiválon nemzetközi zsűri által díjazott) High, Wide and Handsome előtt, vasárnap viszont egy friss formáció, a King Bees repített bennünket a Mississippi folyó környékére egy igazi, dögös deltablues-settel, amiben Németh Kira és Varga Veronika énekesnők is közreműködtek, legnagyobb örömünkre.

Az idei év tapasztalatai alapján egészen biztos, hogy ha tehetem, jövőre sem tervezek programot magamnak július ezen időszakában Veszprém környékén kívülre. Minek is mennénk ilyenkor bárhová, amikor házhöz jön a nagyvilág... Rozé, rizling és jazz – jövőre veled, ugyanitt!

Nyakas-Fehér Fatime
Nyakas Krisztián

A fal s ami rajta van (volt)

Géczi János: *Római foszlányok*. Műhelynapló. (A szerző fotóival.) Arnolfini Books. Budapest, 2024.

Mi a különbség a plakátrongálók és a plakátszagatók között? A különbséget Géczi Jánosnak hívják, aki dekollázsolni (saját ige!) utazott Rómába. Valójában már sokat tudunk a dekollázs művészeti műfajáról, amelyet – a többi művészeti ág között – Géczi töretlen alkotói elkötelezettséggel művel, ám a most megjelent könyve, a *Római foszlányok* egészen más, mint egy papírszagatás története. (Amúgy az sem csak úgy átabotában történik, tudni kell s érezni, mi kerüljön le az átázott, többször átragasztott, átrajzolt, megcsúfolt plakát-hegyekről.)

Ez a könyv most egyúttal szerelmes vallomás Rómáról (ó, Fellini, ó, Róma!), ahová az író nem először, s szavai szerint mindig utoljára utazik el, de ennek a vonzódásnak soha nem lehet vége. Érdekes volt olvasnom, mert vele ellentétben számomra Róma teljesen érdektelen, élmény nélküli, miként egész Itáliából egyedül csak Toszkánáért hevülök, de ez magánügy. Géczi viszont közügyként kezeli a várost. Nem útikönyv, hanem beszédes vallomás ez, rendkívül mély tárgyi, történeti ismerettel és érzelmi fűtöttséggel. Hatalmas és hosszú, cipőtalpat elnyűvő sok kilométeres sétákat tesz, mondhatom, papírvadászként járja be az utcákat. Néha olyan érzésem van, hogy már nem is érdeklí az a sok ócska papír a falakon, hanem inkább maga a fal, amely kétezer év történelmét őrizi és Róma létezésének örökkévalóságát tárja fel. Rá kellett jönnie, hogy Rómától végül is semmi sem orozható el, s hogy nem ő fedezi fel a Várost, amely „őrzi a benne megfordultakat... Róma mások impressziói szerint kíván jelen lenni...”

Géczi János könyve végül is időutazásának lenyomata egy adott pillanatban és helyszínen. Mindig is a múltat hozza össze, amelyben együtt a személyes tapasztalat, évezredes falak bölcsessége, a veszprémiség jelenléte (veszprémi lépcsők, Csikász római tanulmányai), miközben érzékeny leckét kapunk a dekollázs mikéntjéről és a szerző életművének ilyen jellegű vetületéről. (Még plakátszagató elemi ismeretekre is oktatja az olvasót.) Az időutazó szerző úgy halad egyre beljebb és beljebb Róma történetébe, hogy folyton a jelenben marad, és személyesége is ilyen időn felüliséget jelent számára is meg az olvasónak is. Könyve szerint Róma feldolgozhatatlan mennyiségű információ, emlékképet, hagyományelemet, érzelmet tartalmaz, amely számára e dupla szemléletés közben (a várost is nézi, meg a plakátokat is) ilyen összetettségben nyilvánul meg. Amely azért a tényeken kívül rendkívül mély érzelmi kötődés is, s ez a

maga teljességében (majdnem azt írtam: szépségében) átsüt a könyvből.

Végül önmagától, az alkotótól kérdezi meg Rómában éppen a legfontosabbat: „Jelen lesz-e az utcai múlt, ha a lehasított, sokrétegű papírdarab foltja rákerül egy kartonlapra vagy éppen a nemes anyagiságával tüntető brüsszeli festővászonra? A rom- vagy a szövegmezőt miként írja felül, amire ráteríti az alkotó, miként nyúl bele s formázza át a szubsztrát?”

Rómáért valóban lehet rajongani, de nem a turistakoloncokért (Colosseum és Viktor Emánuel-emlékmű), hanem ahogyan Gárdonyit plagizálok: a város ereje a falakon van. És a falakban. És a történetekben. Bővelkedik ezekben Géczi könyve, akár a jelen nagy művészeti jelenségeiről (William Kentridge performance-a) vagy egy korábbi, 1973-as tragikus tűzről legyen is szó. Vagy éppen egy olasz szakácsnőről, aki a kirakatban készíti ősi mozdulatokkal az „autentico” olasz tészta, s akiről kiderül, hogy Erdélyből jött, igazi székely asszony.

S ha már Fellinit említettem, akinek filmjében a napvilágra került antik freskó elporlad a fény hatására, úgy veszi észre Géczi is: amit annak idején, pár évtizede szépnek és teljesnek látott, mára a turistákkal teli s modern világ szennyeződése miatt csúnya és hatástalan lett. Így tépi le egyszerre a falakról a plakátdarabokat és emlékeiről a halványuló, ám valamikor fontos képeket. Látja és érzékeli, hogyan rakódik egymásra az idő egy-egy épületben az átépítések során a stílusok változásaiban. Géczi nem ideges, nem sajnálkozik, elfogadja mindazt, ami Rómában örök és változó. Csak kérdez (önmagától?, tőlünk?): „A különböző korok mennyiben látnak azonosan, illetve eltérően? Mennyiben marad meg Róma antiknak, középkorinak és a többi időszaknak? Mennyiben régi és mennyiben új? Miben testesül meg mindez? Azonos-e a különböző korok városa?”

Az idővel való játéknál jobban érdekli őt a város összetettsége például a Campo de' Fiorin, mintha nem is a plakát érdekelné, amelyet megszagat, hanem ami alatta van, a fal, amelyről már nem tudni, honnan, kitől s mikortól áll ott. A könyve is olyan lett, mint egy kollázs, több gondolati és élményréteg egymásra tapadásában s szétválásában. Mondhatni, egy nagy tépéscsináló műve ez.

Nem is olyan egyszerű plakátszagatónak lenni az Örök Városban – csukom be a könyvet, s magamnak mondom, Róma ide vagy oda, azért azt a montefiascone-i fehérbort megkóstolnám valamelyik trattoriában!

Praznovszky Mihály

Hommage versek fénytörésében

Tömöry Péter: *Hullámhatásban*. Tinta Könyvkiadó. Sepsiszentgyörgy, 2023.

A különböző művészetek alkotói számára nyilvánvaló, hogy az elmúlt több ezer év „hullámhatásában” alkotnak. A tény akkor is evidens, ha a szerzőben ez nem fogalmazódik meg, ám a művészi alkotások analízise mindig rávilágít erre.

Az is ismeretes – főként a költészetben –, hogy a valamilyen szempontból rokon előd előtt fejet hajtva – ún. hommage-versekben – idézik meg a poéták azt az interferenciát, amelyet érzékelnek és ők maguk is szeretnének felerősíteni.

E gyöngyszemek sorába illeszkedik Tömöry Péter *Hullámhatásban* című verseskönyve. Erre utal az alcím általánosságban – *Beszántott utakon* – és konkrétan – „*Ad notam Iancu Laura*” – jelezve az erdélyi költőnő *Oratórium*-verseire való utalást; egyúttal megpendítve a közös, mégis szükségszerűen különböző hangnemet *Oratórium férfihangra* címmel.

A nyitányban szeretettel és „még nagyobb csodálattal” ajánlja művét a költőnőnek, de e felütést mintegy megtagadja, diólopóként jelenítve meg az olyan alkotót, aki más dolmányát veszi magára.

Tömöry Péter már 2018 júniusától levélkapcsolatban állt az erdélyi pályatárral, Iancu Laurával, aki *Oratórium* című kötetét „viszont-válasz-*Oratórium* reményében” dedikációval ajánlotta a költőnek. Nyilvánvaló a közös hullámhatás, amelynek következtében keletkezett e rokon, ám a feminin és maskulin adottságok miatt különböző lírai vallomás. E versfüzéreket a kisebbségi sors tudatán kívül az Istent kereső hites utak azonos lelki benyomása éppúgy megalapozta, mint az imára tekintő magasabb szellemiség és a lélekmélyre merülő hitvalló rácsodálkozás. Így napvilágot látott az egy töről fakadó, két egyazon genetikájú rózaág – a két *Oratórium* –, amely olyan, mint két egymásnak intgető pipacs és búzavirág.

A költő öt részből álló mesterműve mégiscsak igazolja Tömöry Péter eredetiségét, amely sok jellemzőben – az oratorikus stílus drámaiságában, tipográfiában stb. – is megnyilvánul.

Az első rész a köznapok elemeiből építi fel a versvilágot, amely a hétköznapiakon túl megjeleníti az egyéni létsors napi cselekvésekbe vesző történésén túl a lét mitikus mélységeit. A második ciklus költeményeit a *Ha volna olyan* közös cím és a „ha volna még” verszárlat kapcsolja össze. A köztes sorok hatásosan, bibliai motívumok felhasználásával sugallják a kollektív emberi sors „hosszú és keserves történetét”, amely a Sátán által dobott kő miatt szüntelen harc a valóság lehúzó ereje és a szárnyaló álom ütközése között. Ám

a magasztos tanulság a hit megőrzése, s erre ironikusan csap rá a költemény utolsó sora: „ha volna még”. E versekben megszólal a „félretaposott élet” miatti könyörgés és a vágy a kegyelem iránt. A sorokban a létezés ellentétes elemei feszülnek egymásnak „a történelem mozgólépcsőin”, amelyek között próbál mindenki „egész ember” maradni. Felidéződik a gyermekkorban ismételt apai bölcsesség is: „ne pörölj a teremtett világgal / törvényeit te meg nem szabhatod / tanulj alázatot.”

Bibliai motívumokkal hálaímban jeleníti meg a költő mindazt a jót, amit kapott a családtól, a szerelemtől, a költészetétől. Felidézi azoknak a „kincskereső prófétáknak és poétáknak” a nevét, akik a magyar lelket és sorsot formálták: Balassitól Adyig, Tamkó-Siratótól Pilinszkyig, felsorolva a különösen kedves erdélyieket, a Dsidákat, Áprilykat, Reményikeket, s azokat, akik fároszként fénylenek: Madách, Petőfi, Vörösmarty. Kortársait is szeretné megnevezni, de ennek egy sor feltétel állja útját, a „ha nem” szavakkal anaforikusan ismételve a negatívumokat, majd szinte Berzsenyivel rokon nemzetostorozó szenvedéllyel ítéli el a „hittelen / hazátlan / lelketlen / sunyin araszó / Istent és nemzetet áruló / báva lárvá”-kat.

Rendkívül kifejező az *Aranyborjú a templom kapujában* című harmadik etap. Az „aranyborjú” motívum szintén a Bibliából ismert, s áttételes jelentésben a vagyon, a gazdagság és a pénz imádatát jelenti, amely a hit helyébe lépett, s modern világunkban kitölti a vergődő lélek univerzumát. Ezért ismétlődik végeláthatatlanul az emberi történelemben az értékgazdag világgal szemben álló értékvesztett világban a „feszítsd meg!” tragikuma.

A negyedik szerkezeti elem utal a „hullámhatásra”, s ennek jegyében hommage-versekkel gazdagítja a magyar irodalmat. A „ha” feltételek után az „akkor” műalkotások következnek, amelyek nemcsak a kortárs irodalom hazai és erdélyi nagyjai előtti főhajtások: bemutatják a költő kapcsolatát a megidézett alkotókkal, s ezen túl a költői attitűdök jellemzőit. Az első tömör vers természetesen a könyv címettségéhez, Iancu Laurához szól, majd Kiss Anna, Farkas Árpád, Ferenczes István következik, ezután Dsida Jenő arany és kék szavai derengenek föl, s a *Psalmus Hungaricus* örökbecsű sorai, majd utal Reményik Sándor összeszorított szájjal írt soraira. Hervay Gizella, Szilágyi Domokos és oly sok kiváló ember tragikus sorsa is felvillan a Ceaușescu-érára utaló szenvedésben. Lévén a szerző kiváló színházi rendező, szó esik a színházról, Tompa Gábor híres rendezéséről, a *Woyzeck*ről, Rousseau korszakos jelentőségű művére utalással: hogyan lehet egyszerre magyar és polgár az íróember. Szó esik a Csoóri Sándor-képek erejéről, Lakitelekről.

Az utolsó rész címében szereplő „zöld tinta” metaforikusan az ember mindenkor élő reményeit idézi, még akkor is, ha éjfélete bejegyzésekkel kénytelen írni a sorok közé. E záró fejezetben a cím gót betűkkel szedett, talán a korokon áthúzódó ethoszt idézve. A „Ha” című költemény

az Uram? kérdőjeles szóval végződik. E verselmények sora mind-mind az esendő ember könyörgése a láthatatlan, mégis létező Úrhoz.

Természetes, hogy ez az idegen, ám rokon kútútból érkező indíttatás, amelynek nyomán ez a hommage-kötet megszületett, önérvényű, szuggesztív lírai vallomás Tömöry Péter részéről, s nem utolsósorban főhajtás Iancu Laura költői kiválósága előtt is.

E verseskönyvet – mely az emberiség és az egyedi léttörténet kérdéseit feszegeti – sokoldalúsága, stílusának művészete, a lírai üzenet mélysége miatt is érdemes fellapozni e meleg nyári napokban.

Kanyár Erika

Az Iskolakultúra ünnepi lapszáma

A magyarországi tudományos és ismeretterjesztő lappiac 2024-ben már nem nyújtja azt a változatosságot, kiadási példányszámot, láthatóságot és relevanciát, mint egy-két évtizeddel ezelőtt. Éppen ezért unikális, hogy egy havi rendszerességgel kiadott, az oktatás-nevelés különböző kérdéseivel, az iskola és a tudásátadás tágan vett kérdéseivel foglalkozó folyóirat 34 éve folyamatosan működik, jelen van a diskurzusok formálásában és az új eredmények közlésében – nemcsak a szakemberek, hanem a nagyobb közvélemény számára is. Ez a folyóirat az *Iskolakultúra*, és mindez az alapító főszerkesztőnek, Géczy Jánosnak köszönhető.

Jelen sorok írója 2015 óta vesz részt a lap szerkesztésében: minden egyes szám megjelenése ünnep számára, de a most szóba kerülő, 2024/2–3. lapszám különösen az. Géczy János idén májusban ünnepelte 70. születésnapját, az *Iskolakultúra* szerkesztősége pedig ezzel a dupla számmal köszöntötte őt. Barátai, tanítványai és kollégái írtak ebből az alkalomból, az ünnepelt érdeklődésének megfelelő változatos tematikával és műfajokban. Zalán Tibor verse, a *Murteri dekollázsok* indítja az összeállítást, a címmel utalva a biológus, képzőművész, egyetemi oktató és kutató kedvelt tartózkodási helyére és művészetére. A költeményt két személyes hangulatú esszé követi Csányi Vilmos és Trencsényi László tollából, a Géczy Jánoshoz fűződő barátságról, szerkesztésről, szépirodalomról és még sok minden egyéb, alkotáshoz kötődő tevékenységről vallva írásaikkal.

A tanulmányok ugyanezt a sokszínűséget tükrözik, Pléh Csaba kulturális rendszerek elsajátításáról ír, Balázs Éva senior kutatóként a középiskolás fiatalok tudásának felépülését tárja fel. Olvashatunk még a pedagógusjelöltek cigányságra vonatkozó kulturális tévhiteiről (Fejes József Balázs és Halász Csenge), a rózsza

szimbolikájáról József Attila költészetében (Mrázik Julianna), vagy a mesterséges intelligencia forradalmáról a társadalomtudományban (Fekete Szabolcs). A dupla számot történeti írások zárják le: Kamarás István OJD az embertan-erkölcsstan tárgy nem is olyan távoli múltjából mutat be érdekes adalékokat, Darvai Tibor a szocialista neveléstudomány jellemzőit tárja fel Kelemen László visszaemlékezése alapján, míg Somogyvári Lajos (ezen írás szerzője, Géczy János tanítványa és az *Iskolakultúra* társfőszerkesztője Fejes József Balázssal együtt) a balatonfűzfői Nitrokémiáról szóló, 1950-es évekből CIA-iratokat ismerteti. Mindezt és a többi lapszámot online lehet olvasni és letölteni a folyóirat honlapjáról: <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/>

Somogyvári Lajos

Veszprémi Szemle 73.

Laczkó Dezső Múzeum – Látványkönyvtár. 2024. június 28.

Fontos várostörténeti esemény helyszínén zajlott a *Veszprémi Szemle* várostörténeti folyóirat legújabb számának bemutatója: a Laczkó Dezső Múzeum Látványkönyvtárába szólt a meghívó. Ezúttal a *Szemle* főszerkesztője, Földesi Ferenc szavaiból ismerhettük meg az alkotás izgalmas folyamatát, melynek során újabb történeti összecsengések kerülhettek egymás mellé képben és szövegben. A címlapon a három évtizedes folyóirat színvonalához méltó terv látható 1899-ből; ilyennek képzelte a főispáni lakra szerelendő lámpakart Nay Rezső.

A belső, 2. számú borítón Gyepesi Kun Béla huszár százados, a móri csata hőse fotóját láthatjuk, aminek eredetijét egyetlen példányban a Magyar Történelmi Múzeumban őrzik. Az aktualitás pedig: 150 évvel ezelőtt (1874. április 16-án) hunyt el a kapitány. A hátsó belső borítón egy síremléket láthatunk: Eőri Márkus Ignác ezredes kapitánynak állították, aki 190. éve (1834. március 8-án) halt meg, s akinek többek között a Márkus lépcsőt köszönheti Veszprém városa.

Az értekezések, tanulmányok sorát egy, a lapunkat üdvözlő írás nyitja: Farkasné Molnár Csilla üdvözlő a *Séd* 50. lapszámát. Ahogy Földesi Ferenc is kiemelte, a veszprémi kritikai folyóirat indulásával egy nagyon tartalmas, színvonalas periodikával lett gazdagabb városunk. Indulásától a *Séd*-könyvekig, a szerkesztőgárdától a nyomdáig alapos értékelés támasztja alá az állítását.

Veszprém elfeledett geográfusáról, dr. Simonyi Jenőről (1860–1944) írt tanulmányt Rybár Olivér, a Cholnoky-kutató. Témájának különös apropót ad, hogy a 80. éve elhunyt geográfus, aki mellesleg kitudó tankönyvíró is volt (és Simonyi Zsigmond nyelvész testvére), ugyanabban a

Kossuth utcai ménkűfogós házban született, mint Cholnoky Jenő, tudományos pályájuk is többször keresztezte egymást. A 36 oldalas munkát elolvasva, tényleg felmerül a kérdés, miért hiányzik Simonyi Jenő emléktáblája a Kossuth utca 7. számú házának faláról. Emlékeztetőül a ház fotója a kötet hátsó borítóján látható.

Fábián Borbála érdekes írása a veszprémi közvilágítás kezdeti korszakába vezeti vissza az olvasót, amikor a közvilágítás a köznek olyan fontos ügy volt, hogy bálákat is szerveztek az utcavilágítás költségeinek előteremtésére.

Pálffy Sándor a Csucska-dűlő régészeti lelőhelyhez kapcsolódó kutatásokról írt tanulmányában Veszprém II. világháborús védelmi rendszeréről kapunk információkat. Harmadik részéhez ér Kovács Győző Gyula meteorológiatörténész írása a Séd áradásairól. Poór Ferenc helytörténész ír a Kiskuti csárdáról, aminek felújítása örömhír volt a veszprémieknek, most azt lehet róla tudni, hogy még mindig nem nyitott ki.

Rainer Pál történész arról mesél, hogyan találkozott a Veszprém városával és Veszprém megye múltjával három generáción át is szorosan összefüggő Rainprecht család címerével egy budai kápolnán, amelyben hajdanán Erzsébet királyné is imádkozott. A Könyvszemle rovatban olvashatunk ismertetőt a Szeglethy György veszprémi polgármesterről szóló *Szemle-könyvről*, a Báthory iskola 45 éves történetét taglaló kiadványról, valamint a Hét Domb Hagyományörző és Kulturális Egyesület *Színhelyek, legendák, csodák* című összeállításáról, ami egyben egy nagy sikerű programsorozat összegzése.

A folyóirat bemutatója után az érdeklődőknek Tóth G. Péter, az *Emlékgép* kiállítás vezető kurátora tartott rendhagyó tárlatvezetést.

Örsi Ágnes

Könyvbölcső

Olvasólámpa – irodalmi est a Művészetek Háza Veszprém szervezésében a Múzeumok Éjszakáján. Vendég: Erős Kinga író. A Dubniczay-palota udvara, 2024. június 22.

A várban, a Dubniczay-ház árnyas udvarán a Művészetek Háza szakmai igazgatóhelyettese azzal vezette be az *Olvasólámpa* című estet, hogy a Múzeumok Éjszakáján összeér az irodalom a képzőművészettel.

Az est házigazdája, Kilián László – aki maga is kiváló irodalmár, író – egy kicsiny könyvet tartott a kezében, jelezvén, hogy most az irodalmi mű lesz a középpontban. S ez a mű a közelmúltban megjelent *Miniaturák* című kis novelláskötet. Erős Kinga József Attila-díjas író első önálló szépirodalmi kötete. Ő volt az est vendége.

Erős Kinga második mandátumát tölti a Magyar Írószövetség elnökeként.

Kritikus, szerkesztő, irodalomtörténész, aki rendszeresen publikál hazai és határon túli folyóiratokban. Több kortárs irodalmi mű társszerzője. Egyszerűségével, közvetlenségével hamar kapcsolatot teremtett az érdeklődőkkel. Bár kevesen voltak kíváncsiak erre az irodalmi estre. Többen csak megálltak az udvaron rövid időre, hogy aztán tovább-ballagjanak a kiállítótermekbe. De a kitaratók egy jó hangulatú, kellemes beszélgetés részesei lehettek. Egy kiváló irodalmárt ismerhettek meg, aki mosolyogva mondta: „könyvbölcsőm ez az első kötet”. Már a beszélgetés elején öszsze is ért az irodalom a képzőművészettel. Mert a könyvre pillantva megáll az ember szeme a borítón, melyet Róth Miksa *Napfelkelte* című alkotása díszít. Róth Miksa, a kiváló üveg- és mozaikművész alkotását 1900-ban muranói mozaikokból készítette. Vajon miért ez az alkotás került a könyv borítójára? Talán hogy szépségével csalogassa az olvasót, hogy kézbe vegye a kötetet? Talán mert távlatokat nyit a felkelő nap, a természet és az emberi lelkekben élő remények előtt? „Szükségünk van egy belső kertre” – mondja az író, és vallja a Luthernek tulajdonított mondást: „Ha tudnám is, hogy holnap elpusztul a világ, még akkor is ültetnék ma egy almát.” S ezek a reményt keltő gondolatok jelennek meg a rövid prózai írásokban is. Mert a *Miniaturák* olyan rövid, egyszerű történetek gyűjteménye, melyek mindennapi életünkről szólnak. Bármikor bárkivel megeshetnek. Csak talán nem merjük elmondani érzéseinket, még annak az erőt adó társnak sem, aki fontos, hogy mellettünk legyen. Mert róla is szólnak a sorok. Őt rövid történetet olvasott fel a szerző a műből. Valóban, mintha csak saját történeteinket hallottuk volna vissza szépen megfogalmazva. A gyorsan szaladó hétköznapokon sokszor nem is vesszük észre a pillanatok varázsát. Másnap már elfelejtjük, tegnap mi történt velünk. Röviden, tömören szólva életképek ezek. A mi életünk képei. S hogy miért rövidek? Kinga elmondta, rengeteg teendője között nincs ideje hosszabb lélegzetű könyv írására. De ezek a rövid történetek is lehetnek jó olvasmányok. S ha kézbe vesszük ezt a kis méretű kötetet – mely vidáman elfér egy női táskában is –, talán rövid időre ki léphetünk a billentyűk és az okos kütyük fogságából. Saját belső békénk megteremtésének érdekében. A mi belső kertünket keresve fákkal, virágokkal. A múlt, a jelen s a jövő hármas egységéből a könyvben, úgy érzem, a jelen a legfontosabb. Az egyszerűen megélt napok, melyek formálják holnapunkat. „A múlt már a miénk, az már nem változik, de a ma eseményei kihatnak a holnapokra” – mondta a szerző. Kiegyensúlyozottság, remény, harmónia árad a rövid kis prózákból. A mindennapi emberi élet nehéz és szép pillanatainak harmóniája. Az a harmónia, melyet a természet évről évre történő megújulása is sugároz. Nehéz erre a harmóniára rátalálni, de egy rövid történet is segíthet.

A történetek mellett jó rápillantani a könyv illusztrációira is. Tudjuk, Erős Kinga tehetséggondozással is foglalkozik. A

kötet illusztrációit a Csikófogot tehetséggondozó műhely hallgatója, Poloma Máté Pál készítette, aki a rajzolás mellett már írásra is vállalkozik. Grafikai hűen tükrözik valamennyi történet mondanivalóját. A rajzok, akár csak a borítókép, egy távolabbi világba is viszik tovább a tekintetet. Rábízva a szemlélőre a folytatás lehetőségét. Itt ért össze újra az irodalom és a képzőművészet.

Erős Kinga Brassóban született, gyermekéveit ott élte. Vallja, hogy a többkultúrájú város elfogadóbbá tette, több mindenre megtanította. A múlt emlékfoszlányai fel-felderengenek benne is. Ám a jelennek él. Tiszteli és élvezi a jelen történeteit, még ha néha nehézségekkel is szembe kell nézni. Rövid tömörséggel tud hangot adni az élet dolgainak. Mint régi ismerős, mosolyogva mesélt ott, a Dubniczay-ház udvarán is. Jó volt őt hallgatni. Hogy hogyan kell szerényen, kitartóan dolgoznunk, hogy nyelvünk, ha már a hétköznapokban nem is mindenhol, de legalább a szépirodalomban éljen tovább. Ő ebben is úttörő munkát végez. Az *Olvasólámpa* című esteknek is ez az egyik kildetése.

Kilián László erőfeszítései az irodalom népszerűsítése terén többször célba értek már a városban. Nem rajta múltott, hogy most kisebb volt az érdeklődés. Hiányoltam a környékünkön élő fiatal írókat, irodalmárokat, akiknek több önálló estjük volt már a Művészetek Háza rendezésében. Mégiscsak az Írószövetség elnöke látogatott el hozzánk. Egy személyes találkozás, egy tartalmas beszélgetés további inspirációt adhatott volna. De aki ott lehetett, az irodalom útján újra gazdagodott. A sok szép szót s a könyvet is ajándékba kapta. Egy értékes est szép gondolataival sértálhatott tovább az éjszakában. A reggelek pedig lehet, hogy majd úgy virradnak a könyv gondolatainak hatására ránk, hogy mi is keressük azt a reményt adó kert. Ahogy Erős Kinga írja: „lennie kell annak a kertnek, hogy a távolból is elláthassak hazáig.”

Molnár Erzsébet

(B)ablakba tett mítoszok

Mítoszok az ablakban – mesék és mítoszok élőszóval. Stenszky Cecília meseestje. Ablak a bablak vegán kávézó, 2024. június 20.

Az emberek azóta mesélnek történeteket egymásnak, amióta szavaik vannak a világ leírására.

Az archaikus kultúrákban a meséknek és mítoszoknak óriási jelentőséget tulajdonítottak, s alapvető részét képezték annak a hagyományos tudásanyagnak, amelyet minden fiatalnak át kellett vennie elődeitől. Fontos ugyanakkor, hogy mindig csak azok a szüzséváltozatok éltek to-

vább, melyeket a mindenkori hallgatóság igaznak minősített és elfogadott. Ezek a hosszú évszázadok során kristályosodott és csiszolódott történetek tehát ezernyi színben és formában őrzik a tudást jóról és rosszról, az emberiség létezése óta állandó választakról, kérdésekről, döntésekről és azok következményeiről: arról, hogy mit is jelent embernek lenni a minket körülvevő világban.

A mesék és mítoszok fennmaradása ezért önmagában is azt bizonyítja, hogy mindmáig kiemelkedő szerepet tölt(h)et(né)nek be – a felnőttek életében is, még ha mára a régi közösségi helyekről a mesemondás leginkább a gyerekszobákba húzódott is vissza. Ennek köszönhető, hogy a gyermekpszichológia mellett egyre többféle felnőttet célzó terápia és önismereti foglalkozás dolgozik éppen a népmesékkal, amelyek – minthogy a személyiség legmélyebb rétegeire reflektálnak – komoly segítséget nyújthatnak az identitás megtalálásában.

Aki még nem volt ilyen élőszavas mesemondó esten, annak feltétlenül tudnia kell, hogy a mesemondás nem a mesék felolvasását jelenti. A *Néprajzi lexikon* definíciója szerint a mesemondó „a népmesék megfogalmazója és előadója, tehát anyaggyűjtő, költő és előadóművész egy személyben, aki egy kisebb közösségnek művészi formában a külvilág eseményeit és az emberi élet törvényszerűségeit tolmácsolja”. Saját repertoárját minden mesemondó a maga világszemlélete, erkölcsi felfogása és nyelvi készsége alapján állítja össze, s ebben a tekintetben Cili-re, azt hiszem, tényleg nem lehet semmi panaszunk. Az év legrövidebb éjszakájának előestjén mesélt ő tudniillik mindenről – és a lehető legtöbbféleképpen. Történetei közt volt meghökkentő, nevetséges, tanulságos, vérben tocsogó, pikáns és romantikus; kezdve onnan, amikor az első történetek lekerültek az ég úrnőjétől a földre, hallhattunk áruhás vadászatról, igaz szerelemről, ellopott kincset őrző sárkányról, hősi próbatételekről, tengeri szörnyről, furfangos menekülésekről, álnok testvérgyilkosságról, zenés-táncos dzsungelbárlról és – még mielőtt a káosz végképp paradoxonná fajulhatott volna – az egymást kergető Kis és Nagy Kutyát mozdulatlan csillagképpé változtató Zeusz isteni villámjairól is.

A hallgatóság mindeközben egyetlen pissenés nélkül, teljesen átszellemült arccal hallgatta Cilit, aki nem is csupán saját beszédhangján, de több alkalommal a szöveggel együtt lüktető, vagy épp az élőszót sejtelmesen aláfestő ütős és pengetős hangszerek kíséretével adta elő aznapra választott történeteit az Ablak a bablakovágán kávézó hátsó teraszán – amelyről feltehetőleg ő maga sem hitte, hogy ennyire szűkösnek bizonyul majd az érdeklődő közönség létszámához képest. Nagy kihívást jelenthetett, hogy a hagyományos színpad-nézőtér felosztásról itt szó sem volt, ami természetesen eleve is sokkal közvetlenebb, jobban egymásra hangolódozó miliőt tudott megteremteni, de az is igaz, hogy a hátsó sorban ülőket oly-

kor kifejezetten zavarta, hogy az előadótól mindössze 15-20 centire egy gögicsélő kisbabát ringattak nagy lendülettel – szinte az előadás teljes hossza alatt. NB. a 12-es korhatárkarikát szintén érdemes komolyan vennünk, mert a magunkkal hozott gyermekek természetükből adódóan az alapvetően felnőttekre tervezett beszédstílus megváltoztatását, más nyelvi regiszter alkalmazását teszik szükségessé. Ezt a feladatot egy vérbeli mesemondó – és kérésünk ne legyen: Cili igenis vérbeli mesemondó! – nyilvánvalóan gond nélkül megoldja, a felnőttként érkező hallgatóság viszont, kiváltképp, ha a saját gyermekeit neki magának valami kivételes módon sikerült otthon hagynia, joggal várja el, hogy végre-valahára valóban egy csakis neki (értsd: felnőttnek!) szóló meseesten vehessen részt.

A kötetlen hangvételű beszélgetés során Cili arról is mesélt, hogy hét éve foglalkozik hivatásszerűen „nemzetközi mesemondással”, s hogy az est során elmondott történetek mindegyikéhez neki magának is személyes kötődése van; életének egy-egy jelentősebb állomásán, fordulópontján nyújtottak neki fontos kapaszkodót. Röviden kitért arra is – bár ez talán megérdemelt volna még néhány szót –, hogy milyen pozitívan változtatta meg életét az a teljesen másfajta világszemlélet, amit ennek a szakmának a hiteles gyakorlása megkíván. A mesék, a történetmondás és ezeken keresztül a más népek kultúrája iránti tiszteletteljes alázat hiányában a mesemondást ugyanis nem lehet (jól) csinálni. A mese ráadásul mindig egy olyan, boldogabb és igazságosabb világba vezet, amelyenne ezt a mostanit is változtathatnánk, s azokat a magasabb rendű emberi minőségeket vonultatja fel, amelyeknek mi is a birtokába juthatunk, ha a mesehősök példáját követve, kitartóan és nyitott szívvel járjuk végig a magunk próbatételekkel és segítőikkel teli, megismételhetetlen útját.

Lovizer Lilla

Kövári Péter orgonaestje a bazilikában

2024. július 27-én a Veszprémi Főegyházmegye fővédőszejének, Krisztus nagyanyjának, Szent Annának ünnepén, az esti, ünnepi szentmisét követően került sor a Bécsben tanult, rendkívül sokoldalú, Veszprémben immár jól ismert Kövári Péter, a Tihanyi Bencés Apátság zeneigazgatójának hangversenyére.

Különös szerepet tölt be az egyetemes zenetörténetben az orgonamuzsika. Maga a hangszer „röghöz kötött”, még annyira sem szállítható, mint a zongora (természetesen valódi, sípos orgonáról beszélek). A hely, mely ezer év óta szinte kizárólagos otthona, a templom, ami meghatározza a rajta felcsendülő muzsi-

ka jellegét is. Hangjának különleges volta, gyengédsége, illetve monumentalitása még azokat is képes elvarázsolni, akiknek egyébként semmi affinitásuk nincs a muzsika iránt.

Hát még mekkora varázslat egy orgonakoncert, ha szerves egységet alkot az azt megelőző liturgikus eseménnyel! Az idei Anna-napi mise ugyanis az egyházmegye zenei szolgáinak volt szakmai napja egyben, mely nemcsak a belőlük alakult alkalmi kórus szép énekével emelte az ünnep fényét, hanem méltán mutathatta be a liturgia és a liturgiához csatlakozó, annak vonalán haladó zenefolyam strukturális, mindenekelőtt spirituális egységét.

Farkas Ferenc *Régi magyar tánc*jaival kezdődött a hangverseny. A Kövári által orgonára átírt szvit a késő középkori magyar tánczene ismert darabjaiból készített, jól felépített tétel sor, mely kiválóan alkalmas arra, hogy az orgona sípsorai közül beazonosíthassuk a középkori hangszereket utánozó regisztereket (görbekürt, viola, fuvola stb.). A rengeteg színkombináció igen fejlett érzékenységről tanúskodik a hangszínek iránt, ami csak a legnagyobb orgonistákat jellemzi...

Ezt a 17–18. század fordulóján élt kiváló francia mester, Louis-Nicolas Clérambault *Szvitje* követte. Clérambault orgonadarabjai közül mindössze két szvit maradt fenn (ezúttal a 12. tónusút játszotta Kövári), ám ez a két darab alapvetően meghatározza a 18. század elejének francia orgonamuzsikáját. Az egyes tételek címeiben esetenként hangszínt (regisztert) is előíró szerző szerkesztésmódja áttetszően légi, s műve nem konkrét táncokat, hanem zenei műformákat tartalmaz. Olyan, mintha külön-külön hangszeregyüttesek idézne meg a hangszerek királynőjén. Kövári természetes egyszerűséggel, minden manírtól mentesen, briliáns eleganciával mutatta be a székesegyház új orgonájának további finom hangszíneit.

A *Schmücke dich, o liebe Seele* kezdetű Bach-korál a dallamot a basszus fölött aprózó ritmusú gyönyörű motívumok között hosszan elnyújtott hangokkal idézi fel. Tartalmának (*Díszítsd fel magad, ó, drága lélek*) megfelelően a barokk mikroritmika ringató monotonitása valósággal felemeli lelkünket, mintha máris a Teremtő aurájában lennénk Isten irgalmából.

Liszt Ferenc *Gebet (Ave Maria)*, a Szűzanya alázatát pasztellszínekkel ábrázoló, imádságos lelkületű darabja pedig a belső szemlélődés tisztító erejét sugallta ezen a különös estén, Szűz Mária születésének ünnepén.

A kontempláció hangulatát vitte tovább Kodály *Csendes miséjének* Agnus Dei (Isten báránya) tétele, mely stílusosan átvett a Kodály-kortárs Sigfrid Karg-Elert *Sarabande* című darabjához, mely lényegében csak a címében utal a középkori eredetű táncra, valójában pusztán a ritmikai elrendezés emlékeztet a sarabandera. Ugyanakkor a *Nun danket...* című hálaadó korál és az azt követő *Győzelmi induló* alcímet viselő részek valóban Isten dicsőségét hirdették, méltó befejezéseként az ünnepi estnek, mely során érezhettük,

hogy az ünnepi istentisztelet ezzel a záró erőteljes, dicsőséges hangzással teljesedett igazán be.

Kővári Péter interpretációja mélyen ihletett, technikailag abszolút biztos. Nem volt fölösleges mozdulat, a természetes egyszerűség eleganciája mindenkit magával ragadott, még akkor is, ha – miután belépődíj nélküli hangversenyről van szó – a koncert közben turisták be-betévedtek a templomba, ám ahelyett, hogy csendben hallgatták volna a csodálatos zenét, császkálva-mászkálva, dobogó léptekkel közlekedve nézegették a felújított bazilikát, és nem akadt, aki figyelmeztette volna őket. Örülhettünk, hogy legalább nem akarták túlharsogni az orgonát...

Rostetter Szilveszter

Vízesések, kézcsók, taps

Tour Of Waterfalls.

Chieli Minucci és a Djabe koncertje. Hangvilla, 2024. május 27.

A Djabe zenéje az egyik legvidámabb dolog, amit komponálni lehetett az utóbbi évtizedekben Magyarországon. Rádásul az egyik kedvenc basszusgitárosom játszik benne, akit még a '90-es évek elején fedeztem fel magamnak. Akkor még a Tea zenekarban játszott Barabás Tomi, és gyakorlatilag ő volt számomra az első olyan magyar basszusgitáros, aki úgy használta a slap technikát, ahogy az nekem tetszett. Ez csak azért volt nekem nagy dolog akkoriban, mert ez a játéktechnika nem tartozott a kedvenceim közé. Úgyhogy végül a Djabét is az ő kedvéért kezdtem el hallgatni. Mit is lehetne mondani erről a zenéről azoknak, akik nem ismerik? Amikor kiválóan képzett jazzmuzikusok kiszabadulnak a természetbe, és a zene nyelvére átültetik minden tapasztalatukat. A tavaszi virágok és az erdő illatorgiáját, a szélviharok erdei zajait, a tikkasztó napsütést, a madarak dalának kavalkádját, a vízcsobogást. A kezdő darabok, Minucci *Waterfall*-ja, a Djabe *Sunday Afternoonja*, *Islandje* ilyen hangulatot árasztottak. Aztán persze ott vannak kontrasztnak a metropoliszi nyüzsgés zenéi is. A *Deep Lights* lüktetése a legjobb nagyvárosi jazz-rockot idézte, amit még a Weather Reporttól kedveltem meg. Volt egy érdekessége Minucci részéről a koncertnek. Túl azon, hogy több alkalommal is járt hazánkban, és baráti kapcsolatot ápol Égerházi Attilával és zenekarával, s a zenekarának, a Special EFX-nek a legutolsó lemezét vinylen pont Attila kiadója jelentette meg itthon, játszott egy olyan régi darabot a veszprémi koncerten, amit még sosem játszott élőben. Egy igazi érzelmes ballada, a *Without You* volt ez a 2005-ös *Night Grooves* című lemezéről. Az ezután következő *Buzzy Island* a Steve Hackettel

közösen készített *Life Is A Journey* albumról egy igazi virtuóz hangszeres csörte volt azzal a felszabadult improvizációval, amit igazán szeretek az élő zenében.

A koncert második fele a Djabe *Waterfall*-jával indult, majd egy újabb szerzemény következett, a *Before*, amiben Kaszás Péter megmutatta, milyen kiválóan tud énekelni a dobolás mellett. Ezután elszabadult Minucci keze, jött a *Nature Boy*, és olyan gitározást kaptunk a gyomrunkba, hogy a fal adta a másikat. Csoda, hogy ez az ember mit képes kihozni a hangszereiből. De ami ezután következett, arra végképp nincsen szó. A hoszteszhölgy segítségével összetakarítottak egy véletlenül felrúgott és összetört poharat a színpadon, és amíg a hölgy söprögetett, addig azt a zenekar egy kis könnyed bárzenével kísérte. Csoda volt, igazi szórakoztató pontja a koncertnek. Egy kézcsók és taps volt a jutalom a gyors segélyért. Még egy fél órát kaptunk a zenekartól, amibe három szerzemény fért bele.

Összességében egy csodálatos és kellően hosszú koncertet élvezhettünk a Hangvilla kamaratermében. A jazz/world fusion hazai lovagjai olyan szerzeményeket is elővettek a tarsolyukból, amit már régen hallhatott a közönség, s áthangszerelt klasszikusokban sem volt hiány. Minucci és a Djabe közös tavaszi magyarországi turnéjának egyik utolsó állomása volt a veszprémi. A rádásokat már meg sem tudtam hallgatni, el kellett jönnöm, nagy bánatomra. Egyetlen dolgot sajnálok még abból az estéből, hogy sokkal kevesebben voltunk kíváncsiak erre a muzsikára, mint amekkora közönséget megérdemelt volna. A kamaraterem megtelt, a hangosítás kiváló volt, ami nem lehetett egyszerű dolog, figyelembe véve a zene telítettségét, a hangszerelést és a viszonylag szűk teret.

Nyakas Krisztián

Tutti bel canto...

...vagyis „minden a szép énekről” szól Szekeres Adrien és László Boldizsár közös koncertjén. Hangvilla, 2024. május 26.

Abszolúte unplugged (azaz elektromos hangszerek nélküli) lesz a hangverseny, ez azonnal látszott, amikor a nagyterembe lépve a színpadon mindössze egy zongora és két mikrofon fogadta a közönséget. Semmi effektus, semmi elektronikus kütyü, itt bizony az ének dominál majd. Így is történt. László Boldizsár a színpadra lépve – meglepően őszintén – mesél egy kicsit Szekeres Adriennel közös munkájukról, hogy más kevésbé sikeres próbálkozásai mellett ez a felállás kezdetektől fogva meglepően nagy érdeklődés mellett működik. Azt már én teszem hozzá, hogy

két képzett énekes – dacára az eltérő műfaji vonzódásuknak – egy szélesebb közönségigényt kielégítő repertoárral sikert aratva képes megtölteni a koncerttermet, így a Hangvilláét is.

Szerettem Pataj György zongorakíséretét. Érezhetően otthon van a jazzben is, ez leginkább az átharmonizálásaiban (gondolom, a saját változatait játssza) jelentkezik, amit a jazz *chord changes*-nek nevez. A dinamikus sztereotípiából adódó alapharmóniakat átformálva, sajátos akkordstruktúrákkal helyettesítve azokat, színesebb, egyedibb fordulatok jelennek meg, amit megimprovizálva adódik a jazz egyik különös hatása. Azonban ez esetben nem jazz szólt távolról sem, az a kevés adódó improvizációs helyzet viszont mutatta, hogy Pataj inkább a szving- és a korai bebop-korszak eszköztárával operál, de nagyon intelligensen tudomásul veszi, hogy itt a főszerep az éneké, azon belül is nagyon széles műfaji határon belüli a terep. Szól itt a 20. század eleji kuplé, popdal, ballada és operaária is, a *What A Wonderful World*-től a *Bridge Over Troubled Water*-en át a *Nessun dorma*-ig vagy 25 dal. Igen, erről szól az est, mindenki által ismert dallamok szólóban vagy duettben egy szál zongora kísérete mellett. Egyrészt kihívás, másrészt biztos siker. Az átlagfű szereti azt hallani, amit ismer. A közönség inkább 60+-os, ami garantálja, hogy a „hangidegenség” fel sem merül. Nem pejoratíve mondom, hiszen két énekesünk felvállalva ezt a küldetést, színvonalasan produkál. Természetesen a siker nem marad el, szinte minden dal vastapsot kap.

Szekeres Adrien inkább a pop műfajának képviselője, dalainak egy részét férje szerzi, de a Hot Jazz Band énekeseként is megismerhettük, ez utóbbi inkább a New Orleans-i jazzben jeleskedett. Meglepően jól éneklő az operaáriákat is, de legfőképpen az egyes stílusok iránti érzékenységét emelem ki, változatosan, a formára és a tartalomra is figyelve ad elő. Még a pár intonációs hiba sem volt zavaró, képes feledtetni a fejlett díszítési, frazeálási technikája. Egyénisége kedves, láthatóan mélyen átéli a dalokat. A duettekben teljes értékű partner, a fő- és mellékszólásokban nagyszerűen együtt énekel, alkalmazkodva partneréhez. László Boldizsár – maga is elmondja – nem véletlenül és szerintem is jól döntött társa megválasztásában.

László Boldizsár teljesen más alkattú énekes. Jelenleg operaénekesként (is) dolgozik, de korábbi időszakaiban például a Cotton Club Singers (emlékezzünk csak a Jim Crow-korszak hírneves harlemi jazzklubjára!) szvingzenét interpretáló csapatában énekes-alapítóként jeleskedett. Személyesen ismerve őt, a zene iránt elkötelezett művész. Sokszínű az ő zenei világa is, de mindig érezhető volt benne a bel canto iránti elfogultság. Ezen az esten sincs másként, ő az a tenor, aki szereti kiereszteni a hangját, megmutatni, hogy milyen magasságokra képes. Nem öncélúan, de akkor is. Előadásmódora – kivéve pár zenei humormorzstát, például a Louis

Armstrong-imitációban vagy a trombitahangot utánzó rögtönzésében – akárhogy is, az operaénekesé. Mindeközben teljesen jól énekel, tisztán, maníroktól és felesleges vibratóktól mentesen, kellő érzékenységgel, de partnerénél talán kevesebb műfaji árnyaltsággal. Az estet nagyrészt ő konferálja, ebben talán néha esetlen, de legalább őszinte és emberi, amit én mindenképpen a mérleg pozitív oldalára helyezek.

A legfontosabb ebben a koncertben, hogy három ember ebben a zajos, rapes, megawattos erősítővel, falakat döngető szubbasszussal teli pop-rock zenei világban kiáll a színpadra és ismert melódiákkal koncerttermeket tölt meg, mottóul az „ilyen zenei világ is van” jelmondatot zászlóra tűzve. Számomra ugyanakkor kissé értelmetlenül fájó, hogy a klasszikus zene szinte sohasem tölti meg teljesen a termeket, a jazz meg végképpen nem, egyre inkább rétegműfajok. Nehezen, de tudomásul veszem, hogy a népszerű, a „bejáratott” mindig nagyobb tömeget vonzott. Az emberiség állandóan növekvő összlétszámához viszonyítva a különlegeshez vonzódók száma régóta ugyanannyi.

Kovács Attila

Karibi hakni keleti exportra

Habana Social Club – búcsúturné. Hangvilla, 2024. május 25.

Az idei nyár első igazán forró hétvégéjén telt házas eseményre érkeztem a Hangvillába, hogy meghallgassam a Habana Social Club zenekar koncertjét. Az ígérkező zenei élmény tudatosan vagy tudat alatt sokaknál befolyásolta a választott öltözetet – a ragyogó napsütésben színes forgatag, mosolygó embertömeg hömpölygött be a nézőtérre, és talán sosem láttam még a közönség soraiban ennyi trópusi mintát, ragyogó színt egyszerre. Éppen csak a koktélos poharak és a pálmafák hiányoztak a teljes karibi képhez.

Magáról a zenekarról szinte semmit sem tudtam azon kívül, ami a promócióban állt, miszerint frontemberüket, Chaves Alberto Reyest felfedezte egy amerikai producer, jövőre már saját show-ban énekel Vegasban, és a veszprémi koncert a világ körüli búcsúturné egyik állomása, valamint hogy a zenekar a (nyilván teljes szólásszabadságban működő) „kubai és latin-amerikai sajtó szerint is méltó és egyetlen hivatalos utódja a Buena Vista Social Clubnak, legalább annyi fülbemászó slágerrel, mint elődje”.

A színpadra nyolc zenész és két énekes lépett, akik, in medias res, azonnal bele is vágtak műsorukba, amely összességében a Buena Vista Social Club legismertebb slágereiből és egy csokor (a legkevésbé sem kubai, ám nagyon divatosan latin) világszlágerből állt. Jól megfért náluk az *El Cuarto de Tula* és a *Guanta-*

namera mellett a *Bailando*, a (kimondot-tan teátrálisan túlcizellált) *Besame Mucho*, a *Vivir mi Vida* és a *Flor Pálida* is, amivel szórakoztatás szempontjából a világon semmi probléma nincs, ám félrevezető ezt a műsort kubainak nevezni, hiszen a daloknak legalább a fele mexikói vagy Puerto Ricó-i sláger. Emellett azt is megjegyezném, hogy sokszor voltam már zenés programon a Hangvillában, tudom, hogy kiválóan ki lehet hangosítani a színháztermet, most azonban sajnos csengett-bongott-zúgott a legtöbb dal.

Ha már az „autentikus” jelzőt említettem, hadd ejtsek szót a színpadképről és a showelemekről is. A koncert leírása és a látottak közötti kontraszt azokat az interneten keringő, „ezt vártam – ezt kaptam” vicces fotókat juttatta eszembe, amik az olcsó keleti webshopok veszélyeire hívják fel a figyelmet.

Amit várhattunk: „A koncert minden korosztály számára páratlan zenei csemege, az autentikus díszlet, a híres Tropicana Club táncművészei, a színes jelmezek, a havannai hétköznapok hangulatát felidéz- ző vetítés is felejtethetlenné varázsolják az estét.”

Amit ehhez képest kaptunk díszlet formájában, azt akkor tekinthetjük „autentikusnak”, ha felidézük, hogy Kubában a hat évtizede fennálló embargó miatt gyakorlatilag minden hiánycikk, ha valami elromlik, nincs mivel pótolni, javítani, tehát az üres színpad ilyen szempontból teljesen életszerűnek tekinthető. A táncosok (két hölgy személyében) többnyire valóban jelen voltak a színpadon, jelmezük viszont egyfajta úszódressz volt. Végül is a fekete is egy szín... A háttérben függő kivetítésvászon mindössze az ötödik dal, a *Chan Chan* alatt láthattunk mozgóképet. Piacon élelmiszerhalmok között válogató, utcán sétálgató, táncoló, mindig mosolygó, szép kubai emberek néztek boldogan a kamerába. Feltűntek persze a jellegzetes, régi amerikai autók (amelyeket valójában azért kénytelenek sufnituninggal valahogy mozgásban tartani, mert nincs mire lecserelni őket), valamint a híres kubai rum is (amit a tönkrement cukorgyártás miatt mára importcukorból készítenek). Aki ott-hon ezt el akarja képzelni, keresse meg a legnagyobb videómegosztón a Buena Vista Social Club *Chan Chan* című dalának hivatalos videoklipjét, és csukja be a szemét minden olyan résznel, ahol omladozó épületeket és bolt előtt kigyózó sorokat mutatnak. Kuba, ahogy vezetői láttatni szeretnék...

Bár a show nyilvánvaló főszereplője Chaves Alberto Reyes, a zenekar énekesnője csodás altjával és güiro-kíséretével számomra az est fénypontja volt. Boldogan kiáltanám világgá a nevét, ám sem a koncerttel kapcsolatos anyagokban, sem a zenekarról online fellelhető (meglehetősen kevés) anyagban nem szerepel. Főhősünk persze lehetséges, hogy bemutatta kolléganőjét, ám a kevés felkonf mindegyike spanyol nyelven hangzott el (sem angol, sem magyar nyelven nem kaptunk semmiféle bemutatást), meglehetősen nehézkesé téve a színpad és a nézőtér kapcsolódását.

Összességében ezt a műsort abban a városban, amely 2016-ban a *Veszprém-Fest* keretében vendégül látta az egyedül- álló Omara Portuondót is, nagyon-nagyon verszegénynek és felszínesnek éreztem ahhoz képest, amennyit a zenei világ valójában köszönhet Kubának.

Nyakas-Fehér Fatime

Tihanyi visszhang

Az apátság történelmének megidézése a hangszerek királynőjén volt a címe Friedler Magdolna július 27-i tihanyi koncertjének, mely este fél kilenckor kezdődött az apátsági templomban.

A művész nő tősgyökeres veszprémi család sarja, itt nőtt fel, itt bontogatta szárnyait, s immár végzett zongoratanárként került az orgona szerelmeseinek táborába, olyan-nyira, hogy előbb tanulmányozója, majd az idők folyamán messze földön is ismert, nagy hírű mestere lett a hangszerek királynőjének.

Koncertjeinek gyakorta ad valamilyen címet, amit az alkalom, a környezet kínál. Ennek alighanem kettős oka van. Egyrészt Friedler Magdolna nemcsak orgonaművész és -tanár a budapesti Járdányi Pál Zeneiskolában, hanem jelentős szerepet tölt be az irodalom világában is: novellákat, meséket, gyerekverseket ír, kétszer nyerte el az Év pedagógus novellistája címet; másrészt férje az ugyancsak veszprémi, ugyancsak nemzetközi jelentőségű történész, Pálffy Géza, aki valószínűleg a művész társa a műsor összeállításában és valamilyen koncepció mentén történő sorrendbe helyezésében is. Legalábbis erre utal, hogy a professzor úr maga konferál- ja be feleségének műsorát, ám e konferálás nem pusztán a darabok ismertetésére vonatkozik, hanem igen érdekes történelmi párhuzamokat is idéz, mintegy multikul- turális eseménnyé bővítve a hangversenyt. Ez történt ezen az estén is: Pálffy három nagy blokkban ismertette a felhangzó zenei anyagokat, mindegyikben négy mű- egység hangzott el. Az első blokk a tihanyi visszhang témakörénél időzött, a második Tihany végvárként betöltött szerepébe ka- lauzolt minket, a harmadik témája pedig az este szépsége a gyönyörű balatoni kilátással. Sajnos a konferáló szöveg alig érthetően, halkán szólt, s ha nem volt éppen lélegzet-visszafojtott csend (pl. valaki kö- hintett egyet), csak következtetni lehetett, mit is mondhatott.

Mindazonáltal a zenéé volt a főszerep: az első blokk a 16–17. századi németalföldi mester, Sweelinck *Echo fantáziája* volt, ahol az *echo* jelleg érezhető volt ugyan, de a kontraszt nem volt igazán meggyőző. Talán tudatosan, hiszen az ezt követő francia romantikus darab, Camille Saint-Saëns

Esz-dúr fantáziája viszont akkora dinamikai különbségeket ír elő, hogy a staccato (szaggatottan) felhangzó akkordok mögött rögtön felcsendülő visszhang szinte beleolvad az akusztikai környezetbe, így eltelik néhány ütem, mire észrevesszük, ez a hangvisszaverődés valahogy nem természetes, hiszen mintha enyhe ütéssel indulna, vagyis „idegenkezűségre utalt”.

A blokk második felében Haydn és Mozart *Flötenuhr* sorozataiból hallottunk négy rövid kompozíciót. Bűbájos kis darabok ezek zenélő órákra, melyek egyformán tanúskodnak a 18. század utolsó negyedének mechanikai sajátosságáról és zenei közizléséről. Ezek a zenélő órák mindössze egy vagy két fuvolát idéző sípsort alkalmaztak, ennek megfelelően a különféle fuvolaregiszterek szólaltak meg, bár Haydn *Vivace* jelzetű darabja kissé talán harsányabb volt a többi *Flötenuhr*hoz képest, ami gyengítette a zenélőóra-képzetet.

A második blokk a török időt idézi: hogyan menekültek a bencések a törökök elől, hogyan vált katonai erőddé, végvárrá, majd ismét monostorrá az apátság. Ennek megfelelően Haydn kortársának, Claude Balbastre-nak a *Canonade (Ágyúdörgés)* című darabja nyitotta ezt a részt, ahol a statikus zenei folyamatba olykor belevegyül egy pedálban felhangzó, mélyen dörmögő gyors kromatikus hangfűrt, mely valóban az ágyúgolyó kilövésének pillanatát juttatja eszünkbe. Ezt követte két tétel François Couperin, a francia barokk egyik legnagyobb mestere *Kolostori miséjéből*: a *Domine Deus* és az *Agnus Dei*. Vagy a művészno szívéhez ez a muzsika közelebb áll, mint az eddigiek, vagy azért, mert az est folyamán ez volt az egyetlen mű, amely kifejezetten liturgikus használatra keletkezett, ennek a műnek az előadásában éreztem először az est folyamán azt a kegyelmi állapotot, aminek eléréséhez nincs más út, csak a zene, mely templomban csendül fel, orgona közvetítésével. Ettől különleges az orgona, s emiatt elválaszthatatlan a templomtól... A blokkot két Bach-fúga zárta *A fúga művésze* sorozatból, melyek úgy viszonyulnak egymáshoz, hogy az első fúgában a téma az alsó szólamban hangzik fel először, majd egyre feljebb hozza a többi szólam, míg a másodiknak a témája az első témájának tükröképe és a szopránban szólal meg, s alatta egyre mélyebben jön a többi szólambelépés, mintha a világmindenséget a két végéről akarná bemutatni. Telitalálat volt e két fúga párosítása, mely így széleiről befelé mutatja be a hangzásteret, s nem fordítva, mint ahogy megszoktuk...

A harmadik blokk az estére utal: Kodály *Epigrammái* közül hallottuk az *Altatót*, mely pasztellszíneivel a lenyugvó nap áttört fényének emlékét kelti bennünk, majd a kortárs Kovács Szilárd Ferenc, jelenleg pécsi orgonista-zeneszerző *Festival Fanfare* című műve következett, melyet Kodály emlékére írt, felidézve benne a híres *Esti dal*. A szintén kortárs, Németországban élő Gárdonyi Zsolt *Der Mond ist aufgegangen (Fölkelt immár a szép hold)* műve éteri harmóniákkal készíti esti imára a hallgatót a német dal hangjaival, mely során igazi romantikus, elbűvölő, gyen-

géd hangzást sikerült kicsiholnia Friedlernek az amúgy barokk orgonából. Louis Vierne *Naphimnuszával* zárult az est, méltó befejezést hozva. A nap, mely ragyog, még ha pihen is, éltet, akár a Teremtő. A Szent Ferenc imáját idéző mű szerzőjének sorsa is gondolatokat ébresztő: vak volt, bár látóként született, s 1937-ben a párizsi Notre-Dame orgonapadjáról szólította magához az Úr, szentmise közben...

Friedler Magdolna hangversenye több volt, mint koncert, de nem csak a történeti aspektus érvényesítése miatt: maga a felépítés tudatosítja bennünk, hogy minden világ mellett van egy másik, hiszen mindennek van visszhangja, vagyis utóélete, ha tetszik, árnyoldala, minden vég magában hordozza az újjászületést egy más szinten, vagyis folytatást egy másik dimenzióban, azaz az élet örök voltát, mely Istentől van és oda tér vissza, még ha olyan drasztikus módon is, mint éppen a záró darab szerzőjének esetében. S mindez Isten végtelen dicsőségét és az ember megdicsőülését hirdeti.

Rostetter Szilveszter

Fuvolával, dobbal, csengettyűvel

Tanigucsi Takuja taikokonzertje. Tanabata fesztivál. Pannon Egyetem, aula. 2024. július 7.

A japánnál hazaszeretőbb nép kevés akad a földgolyón. Ha máshonnan nem, Abe Kóbo regényéből, a *Homok asszonyából*, vagy a Sindó Kaneto rendezte, *Kopár sziget* című filmdrámából tudhatjuk, hogy a szigetország nem az a hely, ahol szájba repül a sült galamb, a hal meg csak úgy beugrik a serpenyőbe. Ráadásul szilaj ló módjára a föld is alaposan meg-megrázza magát.

Az itt élők tisztában vannak vele, hogy nyers erőszakkal semmire nem mennek. Ehelyett simogatják a paripa hátát kifinomult, filozofikus mélységű kert- és földművelési kultúrájukkal, a fülét pedig zenével kényeztetik. Hogy milyennel, abból a fiatal japán taikodobos, Tanigucsi Takuja veszprémi, mozgásszínházi elemekkel tűzdelt koncertjén kaptunk ízelítőt. Hatalmas dob – amely számos, kisebb-nagyobb társával együtt japán gyertyánszilból készült – uralta a leginkább szentélyre hasonlító színpad látványát. Oldalt csengettyűk, cintányérok. Takuja a japán bambuszfuvalán, a sakuhacsin játszva foglalja el helyét. Mozdulatai megfontoltak, már-már szertartásosak. Amikor az ütővel, a bacsival a dobra üt, beleremeg a levegő. Aztán megszólalnak az egészen más intenzitású fizikai ráhatást igénylő kisebb dobok és egyéb hangszerek. Akrobatamutatványok a regisztervégletek között. Az erő uralásának művészete. Az időnként kántáló-éneklő dobos a hangszerekben rejlő összes lehe-

tőséget kihasználja, mintha meg szeretné mutatni a fentieknek: képes jól sáfárkodni a rendelkezésre álló lehetőségekkel, a tálentumokkal. A rendkívül találékony hangszerkezelésről az avantgárd kortárs zene egyik ikonikus alakja, George Crumb juthat eszünkbe – gyanítható, hogy az amerikai mester ihletforrásainak egyike lehetett a taiko. Egyébként valahogy az egész produkció modernnek hatott, építkezzen az bármilyen ősi alapokra. Takuja maga is nagyon mai jelenség. Frizurájával, egész fizimiskájával simán elmenne J-pop-sztárnak.

De nem éppen ez a kettősség az, ami annyira különlegessé és egzotikussá teszi Japánt? Az országot, ahol a múlt és a jelen szálai elképesztően erős szövetté állnak össze, amelyet a történelem viharai sem tudtak szétszaggatni. Sőt. A régmúltba visszanyúló gyökerekkel rendelkező, az eredetileg az istenek, a természet erőinek lenyugtatására szolgáló taiko is megújult a huszadik század derekán, hogy kontinenseket bejáró hódító útra induljon. Csakúgy, mint a Tanabata fesztivál, amelynek keretében sor került a mostani koncertre. A kínai eredetű, csillagászati jelenséghez köthető ünnepet legalább másfél ezer éve megtartják Japánban, ám annak jelenleg ismert formája javarészt az 1950-es évek elején, a Fudzsi lábánál fekvő Hiracuka városában alakult ki. Alig pár évvel vagyunk a közeli Tokió gyújtóbomba-támadással elpusztítása, a „fekete hó éjszakája”, Hiroshima, Nagaszaki és megannyi szörnyűség után. Ha a lelkekben sejtetően ott is voltak a következő másfél-két évtizedben szárba szökő gazdasági csoda csírazedeményei, a hétköznapi küzdelmesek voltak. Nehéz idők jártak. Felrázandó honfitársaikat és persze a létfenntartásukat biztosító üzletet, a hiracukai kereskedők felállították a boltjaik előtt a tradicionális, feldíszített bambuszpóznákat, amelyekre az emberek felaggathatták a fohászaikat tartalmazó papírszalagokat. Az ötletgazdák szabályos dupla vagy semmi játékba bocsátkoztak, hiszen a jelentős költségek próbára tették anyagi lehetőségeiket. De bejött a kezdeményezés, a hagyomány gyorsan elterjedt – előbb Japánban, később mindenütt, ahol japán közösségek élnek. A Tanabata, amelynek csúcspontja július 7., mostanára többnapos, egyebek mellett szépségversennyel, gyermekhangversennyel, vásárral, karneváli felvonulással gazdagított népiünnepéllé vált, amelyről nem hiányozhat a taiko.

Bár szinte hermetikus elszigeteltsége a múlté, Japán nem tárulkozik ki. A szó megszokott értelmében népszerűsíteni sem kívánja a kultúráját. Majd megért belőle valamit, aki kellő tisztelettel fordul feléje. Takuja koncertje talán meg is tette első lépésnek.

Hankó András

Kis jubileum – nagy találkozások

V. Magyar Kórusok Találkozója.
Hangvilla, 2024. június 7–9.

Alig egy hónappal az elsősorban városi-megyei fókuszú *Kórusmajális* után (ld. *Séd*, 50. szám) Veszprém Város Vegyeskara Egyesülete átlépte az országhatárt, Szlovákiából két, Erdélyből egy énekkar volt a magyar kórusok 5. találkozójának vendégei között. Kis jubileumához érkezett a rendezvény, amelyet kezdetől a Nemzeti Összetartozás Napja köré szervezett Erdélyi Ágnes és csapata. Az eredmény idén is érdekes volt és sok szempontból meglepő. Valahogy hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy határainkon túli dalostársaink még mindig „kistestvérek”, akik a kisebbségi lét lelki szorításában igyekeznek tanulni az anyaországbeliektől... Biztos volt idő, amikor ez volt a döntő faktor egy-egy kóruskapcsolat megszületésekor, meg az, hogy elvigyük a magyar énekkari kultúra gyöngyszemeit oda, ahol... Nincs? Ez a rendezvény már ötödik alkalommal bebizonyította, hogy igenis VAN! Méghozzá érzelmi tartalmában roppant gazdagon, funkciójában sokszínűen és színvonalában meggyőzően. Sokadszor bizonyítva, hogy a kóruséneklés az identitás megőrzésének kiemelt terepe a Felvidéken, Délvidéken, Erdélyben csakúgy, mint idehaza. Megkockáztatom: bármit is tűzzenek műsorra! Együtt vannak, közösséget alkotnak, próbálnak, utaznak, koncerteznek, olyan zenéket énekelnek, amelyek megdobogtatják a szívüket és megszólítják a hallgatót. Ha a választott szerző magyar (zenei) nyelven alkot, az szinte a ráadás. A gálahangverseny alatt végig ezt éreztem, ezért egy pillanatig sem zavart, hogy az együttesek nem tisztán magyar programmal álltak egymás és a Hangvilla közönsége elé.

A „nemzet csalogánya”, Blaha Lujza nevét viselő rimaszombati vegyes kar viszont igen, méghozzá szépen kiegyensúlyozott műsorral, tetőpontján Kodály Zoltán *Ének Szent István királyhoz* művének kis vegyeskari változatával. Valóban nem nagyok – 16 hölgy, 6 férfi –, de természetes, egészséges, ugyanakkor érzékeny, puha hangzást varázsol a kisdud csoportból fiatal karnagyuk, Sósik Szilárd. A mostani meghívást tavaly nyerték el, a galántai Kodály-napok arany minősítésének különdíjaként. A kórustalálkozó közös karának résztvevői pedig tőlük kaptak igazi különdíjat: Horváth Géza feldolgozásában egy ragyogó cigány siratót – a *Meghótt immá* bizonyosan repertoáron marad mindenkinél!

A klasszikus városi vegyes kar után kifejezetten liturgikus szolgálatokat ellátó egyházi énekkart köszönhetünk a kolozsvári Szent Mihály-templom Szent Cecília Kórusában. Potyó István együttesében vokálisan kiválóan képzett fiatalok énekelnek – így, amikor a hattagú férfiszó-

lam uniszónó megszólalt, hátrahőkölünk: nocsak! Erőteljességükben is kontrollált szólamok, remek építkezés, telt, homogén hangzás jellemezte az együttest, egyértelműen más minőséget mutatva fel, mint az átlag. Megkapó volt Horváth Márton Levente a mi székesegyházunk felkérésére komponált *Szent Mihály-himnusz*a. Egyvalami hiányzott: szívesen hallottam volna őket kíséret nélkül, a cappella énekelni – a VVV állandó zongorakísérője, Józsa Eleonóra beugróként nyújtott megbízható támaszt nekik.

A Komáromi Selye János Egyetem Cantus Iuventus Nőiakara a jövő óvónőit és tanítóit fogja össze, elsődleges feladata az ifjú hölgyek felkészítése választott hivatásukra – lám, egy újabb funkció. A karizmatikus Orsovics Yvett vezetésével zömmel zongorakíséretes programjuk is ezt tükrözte: magyar népdalok, könnyen énekelhető darabok, amelyek majd az iskolai énekkar számára is sikerélményt hozhatnak. Meglepetés volt záró számuk, amelyet évtizedek óta nem hallottam, pedig kedves és roppant szórakoztató: ifj. Somorjai József *Trubadurmollban* című könnyed zenei tréfája. A közös karba mi egyebet hozhattak, mint Bárdos Lajos örökzöldjét: *Komáromi kisleány*...

A magyar kórusok 5. találkozóján hazánkat két, merőben különböző hátterű, ám a maguk nemében kitűnő produkciót nyújtó együttes képviselte: a bakonybéli Szent Maurícius Kórus és a váci Vox Humana.

A bakonyiak – a monostor szerzetesei és a plébánia hívei – új terepre merészkedtek műsorukkal, ugyanakkor megtartották azt a lelki hátteret, amelyet a középkori cantiók, reneszánsz és barokk motetták jelentenek. Eredeti nyelven előadott spirituálék, különösen a *Down in the River to Pray*, bebizonyították, hogy nem kell afroamerikainak lenni ahhoz, hogy egy spirituálisan átfogó hitbéli üzenetet érthetően és erőteljesen közvetíteni tudjanak. Baán Izsák OSB vezetésével egy olyan zenei világba engedtek betekintést, amely az utóbbi évtizedekben egyértelműen háttérbe szorult, legalábbis a hazai kórusoknál.

1938-ban alakult a váci Vox Humana, és 86 éves korára köszöni, jól van, sőt egyre fiatalodik! 45 fővel álltak pódiumra, de mintha kétszer annyian lettek volna, olyan erőteljes, érett, kimunkált hangon szólt a Sándor Bence által 2011 óta irányított nagy vegyes kar. Hatalmas hangfüggönnyel indult műsoruk *Bright Te Deum*ában, és a rákövetkező percekben hallhattuk: akár amerikai kortárs, akár német barokk, akár baszk *musica sacra*, akár magyar, minden korban, műfajban otthonosan mozognak. A legifjabb komponistageneráció tagja Bella Máté – nagy ívű, komplex kórusdarabja, az *O Oriens* az est egyik fénypontja volt!

A gálahangversenyt a résztvevők közös kara zárta, minden együttes egy-egy művet delegált a programba, amelyet karnagyuk dirigált. Mindenki tett tehát a közösbe egyet, s vitt haza másik ötöt – reméljük, nemcsak emléke, hanem énekel-nivalónak is.

Ezzel csak a monstre, háromórás gálakoncertnek volt vége. A zenefolyamat egyébként péntek este Veszprém Város Vegyeskara kóruscsaládja – a Vokál, a Dúdoló Népzenei Műhely, a VVV Senior Nőiakar – és maga a VVV egész estét betöltő hangversenye nyitotta, a záróakkordokra pedig vasárnap délelőtt került sor a Regina Mundiban (Blaha Lujza Vegyeskar) és az Árpád-házi Szent Margit-templomban (kolozsvári Szent Cecília Kórus).

Kis jubileum – nagy találkozások, ígérte a cím. Nos, a vendégkórusok találkozhattak Veszprémmel, a Zene Városával, a muzsikáló veszprémiekkal, megérezhették az EKF energiáit, amiből, lám, arra az időre is jut, amikor fényei már más városban izzanak föl. Találkozhattak egymással – hallgathattak új, ismeretlen műveket, megmerítkeztek a már ismertekben, köthettek új kapcsolatokat... Mi pedig tanulhattunk tőlük, kitől mit. Figyelmet, fegyelmet, hangzást, műsorválasztási bátorságot, nyitottságot, sugárzó, örömteli mosolyokat. Szerethetőséget.

C. Szalai Ágnes

Jäger éjszakáján

Beszélgetés Jäger Istvánnal
a Dubniczay-palota udvarán.

Múzsák kertje sorozat. Művészetek Háza Veszprém, Múzeumok Éjszakája. 2024. június 22.

– Panaszkodsz vagy dicsekszel? – kérdezhetette volna tavaly, az EKF évében egy nem veszprémi látogató, ha azt ecseteltük volna neki, hogy milyen nehéz döntés két-három, azonos időben kezdődő esemény közül választani. Ez a dilemma minden alkalommal felmerült akkor is, amikor a Művészetek Háza és a Veszprémi Művész Céh közös rendezvénye, a *Múzsák kertje* újabb előadására került sor. Kizárólag a sok párhuzamos rendezvény volt az oka, hogy a Dubniczay-palota udvarán meg az egyéb helyszíneken is kevesebben tudtak megjelenni, mint ahogyan szerettek volna. A *Múzsák kertje* alkalmanként bemutatkozó két-két művésze így is óriási sikert aratott, meg hiányérzetet is keltett, mert a kevés alkalomba nem fért bele a céh valamennyi alkotójának bemutatkozása.

Ezért is keltett meglepetést, hogy az idei Múzeumok Éjszakája rendezvényfolyamban is megjelent egy ilyen nevű program, igaz, nem két bemutatkozó művésszel; ezúttal Jäger István grafikusművész egyedül „uralhatta” a műsoridőt. Később kiderült, miért alakult így a délután. Dohnál Szonja és Grászli Bernadett művészettörténészek, műsorvezetők oldották fel a rejtélyt.

A rendkívüli *Múzsák kertje*-alkalmat azért szervezte a Művészetek Háza Veszprém, hogy méltó körülmények között tudják átadni Jäger István grafikusművészeknek azt a szakmai nívódíjat, amit a *Tavaszi*

Tárlaton kiállított munkájáért (*Az Óvári-kilátó Almádiában*) ítélte oda a Kulturális és Innovációs Minisztérium.

Külön festőállványon magát a grafikát is láthatták a művészetbarátok, de Jáger István gondoskodott arról is, hogy aki szeretne, kézzelfogható kapcsolatba kerülhessen munkásságával. Láthattuk, kézzel is érinthettük önálló munkáit, a többnyire Fábián László grafikusművésszel közös kiadványokat (például az *Almádi madaras naptárt*), a kísérletet, amelyből kiderült, hogy egy grafika térben is működhet. Nemcsak a felkarcolt rézlapot, gumilemezt tapogathattuk meg, hanem a használt rengeteg eszközt; karcolótűt, borzolót, a sokféle kést stb. Mint céhtársainál, Jáger Istvánnál is nagyon érdekes a szakmai út, amelyen idáig jutott. Erről azt mondta, kisgyermek kora óta szívesen rajzolt, amit támogattak pedagógus szülei, mint ahogyan azt is, hogy középiskolába Várpalotára menjen. Ott ismerte meg első, útját meghatározó tanárát, Újhelyi Gábort. A Szombathelyi Tanárképző Főiskolára is szívesen emlékezett, egyenesen úgy fogalmazott, hogy csodálatos időszakot töltött Szurcsik János és Horváth János festőművészek tanítványaként.

Következő „iskolájaként” az Ajkai Grafikai Műhelyről beszélt, ahova grafikusként befogadták, és ahol elkezdte felfedezni a rézkarckészítés titkait. Kísérletező, innovatív művészeti tevékenységében talált Fábián Lászlóra, akivel rendszeresen dolgoznak közösen is. Láthattunk levonatokat, kész képeket, színes rézkarckokat, közben pedig egy francia lány, Elise Nelly saját gitárkíséretével előadott, angol és francia nyelvű dalait hallgattuk. Jó hangulatú beszélgetéssel csengett le a „kerti mulatság”. Ott hangzott el Jáger István véleménye arról, hogy bármilyen művészeti ágról legyen szó, az inspirációk között megtaláljuk a matematikát is.

Órsi Ágnes

Optimista grafikus

Beszélgetés Jáger Istvánnal a Dubniczay-palota udvarán. Művészetek Háza Veszprém, Múzeumok Éjszakája. 2024. június 22.

A Múzeumok Éjszakája, melyet minden évben megrendeznek, különleges esemény a magyarországi művészeti életben. Ezen az éjszakán múzeumok és galériák nyitják meg kapuikat a nagyközönség előtt, különleges programokkal és kiállításokkal készülnek. Idén is csatlakozott a Művészetek Háza a rendezvényhez, ahol Jáger István grafikusművész a munkásságát elismerő díjat vehetett át.

A tavaly nyáron nagy sikerrel, közel három hónapon át megrendezett *Műzsák*

kertje című rendezvénysorozat keretében a Veszprémi Művész Céh tagjai mutatkoztak be képes vetített előadás, illetve beszélgetés formájában – meséltek életükről, művészetükről, alkotásairól –, melyet egy-egy, a műveikből megrendezett pop-up kiállítás tett még izgalmasabbá.

Ennek apropóján kértük fel idén egy beszélgetésre Jáger István grafikusművészt, mely egyben a szombat éjszakába nyúló programok sorát is megnyitotta a veszprémi várban. Az indok, mely az esemény háttérében állt, a művész számára is meglepetés volt; a titkot rögtön a beszélgetés kezdetén lelepleztük. A 2022 óta bennél rendszerben megrendezésre kerülő *Veszprémi Tavasz Tárlat* idén különleges tematikát kapott: azt kértük a kiállító művésztől, hogy olyan 2023-ban készült művekkel jelentkezzenek a tárlatra, melyek reflektálnak az Európa Kulturális Fővárosa- (EKF-) évre. Az idei *Tavaszi Tárlat* megnyitóján nagy örömeinkre szolgált, hogy több új díjat is átadhattunk (pl.: a Bojtor Károly Alapítvány díját, az Európa Kulturális Fővárosa művészeti díját). Egy kiemelkedő díjról, a Kulturális és Innovációs Minisztérium szakmai díjának odaítéléséről azonban Csák János miniszter 2024 májusában döntött, és a díjat a Balatonalmádiában élő Jáger István grafikusművésznek ítélte. Elise Nelly varázslatos angol és francia nyelvű dalaival hangolódunk a meghirdetett beszélgetésre, melyet a díj átadásával kezdtünk, nem kis meglepetést okozva ezzel a művésznak, jelen lévő családtagjainak és az érdeklődő közönségnek egyaránt.

A *Veszprémi Tavasz Tárlaton* szerepelt Jáger István vegyes térkompozíciója *Fekete István emlékére* címmel. Az alkotást István kérésünkre ismét elhozta, és a díjátadóhoz kapcsolódva mesélt annak készítéséről, a technikai háttéréről és természetesen az inspirációkról, melyek a mű elkészítésére ösztönözték. Az alkotás komplexitása és rétegzettsége azonnal megragadja a néző figyelmét, a mű méltó tisztelgés a magyar irodalom egyik legnagyobb alakja előtt, és tükrözi Jáger technikai tudását, érzékenységét, mellyel Fekete István műveinek világát megidézi. A természet és ember kapcsolata, a természet szeretete, a fák és a madarak világa meghatározóak István művészetében.

Beszélgetésünk központi témája alapvetően a grafika volt, de természetesen azért tettünk egy kisebb kitérőt István életútjára is, mely egyértelművé tette, hogy a művészet szeretete minden életszakaszában jelen volt, és elválaszthatatlanul összefonódott mindennapjaival, legyen szó a várpalotai rajz tagozatos gimnáziumról, a szombathelyi főiskoláról vagy akár későbbi munkahelyeiről.

Időnk ugyan szűkös volt, de az ötven perc alatt elmerülhettünk a sokszorosított és egyedi grafikák világában is. István, akinek életében mindig is meghatározó volt a művészet mellett az oktatás, hihetetlen odaadással mesélt a magas- és mélynyomásos technikákról, a rézmetszetről és linómetszetről, a tusfestésről. Tette mindezt olyan lelkesedéssel, mely magával ragadta

a résztvevőket, hiszen vizuálisan is gyönyörködhetek az alkotásokban: nemcsak finom vonalvezetésű grafikákat, tusrajzokat, réz- és linómetszetteket mutatott be és adott körbe a jelenlétőknek, de a metszéshez szükséges eszközöket, különböző papírokat és dúcokat is kézbe foghatták az érdeklődők. Nem mindennapi pillanatok voltak ezek, hiszen viszonylag ritkán találkozhatunk a mű megszületéséhez szükséges technikai háttérrel és eszközökkel.

Ebből a kis bemutatóból is érezhető volt az Istvánra jellemző optimizmus, a részletekre való figyelem és odaadás. Művei nemcsak esztétikailag nagyszerűek, hanem mélyebb jelentéstartalommal bírnak, gyakran reflektálnak az emberi lét alapvető kérdéseire.

Szó volt még a közösségépítés kapcsán a Balatonalmádiában működő VasútARTjáró művészeti galériáról is, melyet Fábián Lászlóval közösen évek óta szerveznek, lehetőséget adva ezzel az Almádihoz kötődő művészeknek a bemutatkozásra. A másik fontos közösségépítő projekt pedig a Művészetek Házával kapcsolatos: hosszú évek óta együttműködnek a Szabadtéri Festészeti Akciókban, valamint művészeti workshopokat és előadásokat is tartanak az intézményben, amelyek célja, hogy inspirálja és oktassa a fiatalokat és időseket egyaránt.

Jáger István művész, pedagógus (matematika és rajz szakos tanár) mindig is emberekkel dolgozott, ennek köszönhetően olyan erővel képes motiválni és ösztönözni, mely elől nem lehet kitérni. Pozitív világszemlélete, lelkesedése, évtizedek óta tartó kísérletező érdeklődése és figyelme csodálatra méltó. Minket, jelenlétöket is tanított és érzékenyített ebben a szűk egy órában.

***

Jáger István grafikusművész 1955-ben született Veszprémben. Középiskolai tanulmányait Várpalotán, rajz tagozatos gimnáziumban végezte. A Szombathelyi Tanárképző Főiskola matematika-rajz szakán szerzett tanári diplomát. Mesterei Szurcsik János és Horváth János voltak. Egyedi és sokszorosított grafikákat készít.

Dohnál Szonja

Mi van ezen a kiskapun túl? Milyen veszélyek fenyegetik a látogatót és milyen lehetőséget kaphat a kurátortól e veszélyek elhárítására?

A világban a történeti hagyományoknak és az aktuális trendeknek megfelelően számos múzeumfelfogás létezik. Nem véletlen, hogy a múzeumok nemzetközi szervezetének (ICOM) nemrégiben elfogadott új definíciója két év ádáz vitái során született meg és meglehetősen hosszú lett.¹ Én most mondanivalóm megtámogatására a jóval korábbi és jóval „sűrűbb” múzeumdefiníciót szeretném felidézni Peter Sloterdijk német filozófus egy esszéjéből², amely, nem szó szerint idézve, így hangzik: a múzeum szerepe, s egyben lehetősége, hogy a saját és az idegen világok határán folytatott értelmes cserekapcsolat terepe lehessen. A múzeum (a jó múzeum), s azon belül a kiállítás (a jó kiállítás), mint a „meghökkenés”³ művészete: az idegenséggel operáló szüntelen intelligens és intellektuális határfogalom.

Sokat gondolkodtam ezen, amikor néhány éve először olvastam, de nem hagy nyugodni azóta sem. Mert itt a kulcs ahhoz, miért nehéz jó múzeumot, jó kiállítást készíteni. A legtöbb ember szeret idegen világokkal találkozni. Ezért olvasunk regényeket, ezért utazunk Törökországba vagy Japánba, ezért izgatnak bennünket jobban a dinoszauruszok, mint a kertünkben lakó darázsok. A múzeum is idegen világokkal operál, de nem egykönnyen enged bennünket ezekbe, hiszen eleve idegen helyen teszi ezt: tekintélyt parancsoló épületekben, kordonokkal, üvegfalakkal, vitrinekkel szabályozza a hozzáférést, tudós szövegekkel figyelmeztet bennünket arra, hogy műveltségi körsétánk végén mit is kell gondoljunk ezekről a világokról, legyenek azok avarkori ékszeresek vagy paraszti viseletek. Ezt nevezem én „kétszeres idegenségnek” vagy „elidegenített idegenségnek”, amely – tapasztalom nap mint nap – egyáltalán nem segíti azt az intellektuális határfogalmat, amelyet máskülönben az idegen világoknak természetes módon, egy csapásra, a meghökkenés gesztusával be kellene indítania.

Mindezen korlátai ellenére hogyan válhat a múzeum mégis a „meghökkenés iskolájává” annak érdekében, hogy látogatói figyelmét ébren tartsa? Itt és most sokkal fontosabb kérdés számunkra, hogy mi történik, ha a múzeum falai között olyasmi jelenik meg, ami első látásra egyáltalán nem „idegen”, sőt nagyon is ismerős.

A Kádár-kori Balaton sokunk számára ilyen. Vagy azért, mert éltünk benne, vagy azért, mert tárgyi világa, vizualitása velünk él. Még beleütközünk a formára hegesztett kerítésekbe, a családi nyaralókban vagy a „Zimmer frei” kiadó szobákban még ott vannak a szocdedó kaspók és pilleszékek, az egykor formatervezési díjat nyert és esetlenebb dizájnnal készült fotelok és fürdőnadrágok. Önmagában az a muzeológiai tapasztalat is megérne egy önálló elemzést, hogy miként annak idején Vajkai Aurél a kortárs paraszti tárgykészletnél archaikusabb bútorzatot és eszközkészletet talált a szőlőhegyi hajlékokban, úgy a ma még álló '60-as, '70-es évekbeli nyaralók is őrzik az évtizedek alatt ráakodott rétegek alatt a rendszerváltás előtti tárgykészlet egy részét. Ez – kis túlzással – régészeti módszerekkel feltárható és muzealizálható, ahogyan erre a most nyíló kiállításban is példákat láthatunk. Az igazi kihívás azonban ezeknek a jelenségeknek a kontextualizálása, a belső és külső összefüggérendszer megvalósítása: hogyan viszonyulnak e második otthonok, rekreációs terek a tulajdonosok nagyvárosi otthonaihoz és/vagy a szomszéd utcában lakó őslakosok skanzenesedő parasztházaihoz és/vagy a modernizáció ígéretét hordozó kockaházaihoz? Mit jelentenek a magyar társadalom történetének és jelenbeli állapotának megértésében ezek a „párhuzamos különidejűségek”⁴ (hogy egy másik németet, az etnográfus Herman Bausingert is megidézzem)?

Mindez túlmutat e kiállítás vállalásain. Az első lépések ugyanakkor megtörténtek és biztatóak: a tárgyak és történetek megállíthatatlanul érkeznek a múzeum gyűjteményébe.

Térjünk vissza az ismerősséghez! Jelenléte a múzeum falai között többféle veszélyes reakciót válthat ki. Az első a közöny és az érdektelenség: Ilyen szódásszifonom nekem is van..., ilyen volt a tálalószekrényünk a nappaliban..., a nagyinak is ilyen volt a fürdőruhája... stb. A látogató kétségbe vonja a tárgyak muzeális értékét, a határfogalom nem indul be. E reakció kevéssé várható ebben a kiállításban, hiszen a Balatonhoz mindenkinek köze van, és másképpen van köze, mint a múlt egyéb tartományaihoz. Az

emlékezetben érzelmekkel vastagon kitapétázott, előkelő helyet foglalnak el az itt töltött nyarak. „A Balaton az egész nemzet öröme” – írta Németh László⁵ az 1960-as évek elején, és persze igaza volt a maga középosztályi nézőpontjából. Mi azért ne felejtjük el, hogy a nemzet egészének, nagy tömegeinek hétköznapi tapasztalataiba, sőt: egzisztenciális stratégiájába valójában csupán éppen ekkor, az 1960-80-as években épült be a Balaton. A balatoni nyár sajátos, semmihez nem hasonlítható létállapotát felidéző kiállítási tárgyak és fotók a nosztalgia veszélyes vizeire vihetik a látogatót, ráadásul, függetlenül attól, hogy milyen életkorban szerezte balatoni tapasztalatait, talán egyfajta gyermeki állapotba is. Menynyire sajátos – olvastam egy Balatonról szóló regényben⁵ –, hogy komoly emberek, államtitkárok és bankigazgatók, ahogy leszállnak a vonatról Szárszón vagy Akaliban, jelmezbe bújnak, hajóskapitányokká vagy fürdőköpenyes horgászokká változnak... Kicsit általánosabban fogalmazva: ez a mi Balatonunk mintha valóban átkapcsolná a kódokat, a sajátos élménytér átkalibrálja az időszámítást, és egy egészen új kulturális viselkedési és tapasztalati mintázatot hoz létre, amely leginkább talán az önfeledt és kissé infantilis gyermeki léte hasonlít. A Törő Balázs kezdeményezésére indult *Formákon túl* kerítéskampányban⁶ összesűrűsödő izgalmas értelmezések mellett vagy azon túl számomra a most nyíló kiállításba vezető vitorlásos-napocskás kerítésforma legfontosabb olvasata az óvodai rajzok vizualitásával kifejezett gyermeki létállapot. De vajon nem blokkolja-e túlságosan az intellektuális határfogalmat ez az önreflexivitást erősen nélkülöző, nosztalgiával terhelt gyermeki nézőpont?

És akkor még nem beszéltünk a retróról. Amely eredeti közegében, Nyugat-Európában egy olyan generáció rajongását jelenti az 1960-80-as évek forma-, szín- és hangzásvilága iránt, amely – miután nem élt abban a korszakban – egyfajta könnyed elkötelezetlenséggel fogyaszthatja a retró javakat.

A mi közép-európai retrónk követi ezt a nyugati mintát, egy kicsit mégis más. Az egyéni, családi, közösségi és nemzeti szinten egyaránt feldolgozatlan Kádár-kor homlokegyenest eltérő viszonyulást válthat ki belőlünk, és ezt örökítjük a korszakban nem élt generációkra is. A pozitív (nagyon pozitív) és a negatív (nagyon negatív) elköteleződés a kiállításban beindíthatja a különböző előjelű érzelmi láncreakciókat, és kérdés, hogy ez vajon segíti vagy gátolja-e majd azt a bizonyos határfogalmat. A retró tehát kétszeresen veszélyes terep: vagy a felszínességével takarja ki a valódi emberi sorsokat és tapasztalatokat, vagy a reflektálatlan érzelmek bekapcsolásával ugyan kapcsolatot teremt a tárgy és a látogató között, a megcsontosodott értékítéletek miatt a nyitott értelmezést azonban mégsem támogatja.

A jó hír az, a kiállítás többféle eszközzel él annak érdekében, hogy a bemutatott tárgyi világba kódolt veszélyeket elhárítsa. Visszafogottan él az illúziókeltés eszközével: a nosztalgiára csábító enteriőrök nem uralják, hanem részét alkotják a változatos tematikának, amely változatos világokat rendel egymás mellé: a kalákában épülő nyaralótelepet, a kertmozit, a hajókikötőt, a vállalati üdülőt. A témák esetlegesek, de mégsem teljesen azok, hiszen öszszeköti őket az, hogy a kurátor elmúlt évekbeli kutatásai állnak mögötte. A kiskapu tehát nemcsak magukra a tárgyi világokra nyílik, hanem azokra a végtelen lehetőségekre is, amelyek a 21. században a néprajzkutató előtt állnak, ha van mersze végiggondolni, hogy a térszervezés utáni társadalomtörténet-kutatásnak éppen a történet- és tárgyközpontú, empirikus, terepi etnográfiai kutatás lehet az egyik fontos autentikus forrása. Köszönjük meg Törő Balásznak és az őt ebben támogató múzeumnak, hogy volt, van mersze ezt az utat járni.

A másik fontos eszköz, amellyel a kurátor és a látványtervező él, az a magyarító tabló merész, a megszokott sémáktól elütő vizualitása, amely sajátos humorával illeszkedik is a korszakhoz, de jócskán el is emelkedik attól, lehetőséget adva az érzelmeken túlmutató látogatói viszonyulásra. Izgalmas látogatói feladat lesz a kuratori szövegekben kiemelt fogalmak és a tárgyak – az enteriőrökbe helyezett és az onnan szerencsésen kiugrasztott tárgyak – összeolvasása is.

És végül: segítheti a nosztalgiából vagy undorérzetünk-ből való kilépésünket a bemutatott korszak időbeliségének – jelzésszerű – kitágítása. Néhány tárgy és gondolat erejéig szóba hozza a kiállítás a hagyományos Balaton-parti kultúra időszakát és jelenségeit, és egy szimbolikusnak mondható objektummal, a

kékre festett, csigaszerkezetű öltözőfülkével már a rendszerváltás vizualitásába is átlép.

A kiskapu nem a balatoni zártkertre néz, nem egy véges, lezárt, enciklopédikus kiállításba vezet. Arra biztatom a látogatókat, hogy nyissák ki a kiskaput. A világot, amelyre nyílik, próbálják meg legalább annyira idegennek, mint ismerősnek látni. Nyissák meg a határforgalmat is, és osszák meg reflexióikat, saját történeteiket a múzeummal. És közben ne feledjük, hogy nincs jó válasz és rossz válasz, nincs jó történet és rossz történet. Dialógus van. Vagyis lehet. Vagyis legyen!

Schleicher Vera

Jegyzetek:

- ¹ <https://icomhungary.hu/hu/node/85>
- ² Peter Sloterdijk: Museum – Schule des Befremdens. In *Frankfurter Allgemeine Magazin*, 17. 3. 1989
- ³ vö.: Gottfried Korff: Néprajzi múzeum – a meghökkentés iskolája. (Ford. Varga Judit). *Néprajzi Értesítő*, 84. évf. 2002, 9–20
- ⁴ vö. Hermann Bausinger: Párhuzamos különidejűségek (A néprajztól az empirikus kultúratudományig). *Ethnographia*, 100. évfolyam (1989). 24–37.
- ⁵ Thury Zsuzsa: *Apollónia kisasszony vendégei*. Budapest, 1973.
- ⁶ <https://veszprembalaton2023.hu/projekt/formakontul>

Sétálj és élvezd a zenét!

25. Veszprémi Utcazene-fesztivál. 2024. július 24–27.

Elnézve az utca lelkes népét, elképesztő, mennyi energia képes összpontosulni egy-egy nagyobbr rendezvény mentén. Nincs tippem, mennyien látogattak el idén Veszprémbe, a város két leglátogatottabb fesztiváljára, de ez utóbbin úgy éreztem, hogy az emberek ereje sosem fogy el. Ez persze így van rendjén, Veszprém, én így szeretlek.

pár Gábor: Utcazene

Séd, 2023. 4. sz., 47. old.

Külön kihívás továbbá végighallgatni egy-egy produkciót úgy, hogy közben ne beszéljen hozzád egy ezer éve nem látott cimborád, merthogy ebből is sokkal több jut ilyenkor egy négyzetkilométerre, érthető okokból. Volt egy gondolatom, hogy oly sok év után egyszer már végre újra végigjárjak minden színpadot, mindenkibe belehallgatok, mindent alaposan megszakértek, de nem ment. Képtelenség. Jövőre újra megpróbálom, azért nem adom fel ilyen könnyen. Van adóságom ugyanis bőven. A kezdetek kezdetén még összefutottam a szervezőkkel, akik saját kézzel építették a színpadot, és este már azt kérdezték, hogyhogyan nem játszom valamelyik bandámmal valamelyik színpadon éppen? Miért lazszálok, amikor buli van? Ma már végtelen hosszú sor áll zenészekből, akiknek vágya fellépni az „Úzén” (UZ), ahogy lassan mindenki hívja az Utcazene-fesztivált. Murak személyes missziója olyan külföldi zenekarokat elhozni a veszprémi közönségnek, akiket itthon nemigen hallani, és akik távol állnak a mainstream zenei világtól. A világzene, az underground és a jazz finom elegyei általában ezek a muzsikák, megfűszerezve annyi popularitással, amennyi a szórakoztatáshoz feltétlen szükséges. Ezenfelül voltak kiváló bluesformációk is, funk, gypsy jazz, minél változatosabb és meredekebb hangszerelésben megszólaló csapatok, így aztán az idei fesztivál – már amit láttam-hallottam belőle – igen színesre sikerült. Az esti műsorsávban magyar zenekart már nem is találni, de tekintve, hogy az összes magyar fesztivál ugyanazt a 30–50 előadót pörgeti, ez kifejezetten üdítő. Mindennap délután 4 és este 9 között öt színpadon folyt az utcazenészszereny résztvevőinek 1-1 órás koncertje, akik mind a négy napon más-más helyszínen adták elő a műsorukat. Idén a

közönségdíjas az a Máklíkór zenekar lett, amely önmaga stílusát ekképp határozza meg: kromatikus eszkimórock neotruba-dúr színezettel. ☺ A nemzetközi zsűri pedig a High, Wide and Handsome-ot hozta ki legjobbnak. Ők kiválóan hozták ezt a western-country-rockabilly stílust már a Rozéfeszten is. Idén két színpadon délutánonként is kisebb külföldi utcazenész-formációkat hallhattunk, az úgynevezett utcazenész-megállóknál, hogy a magyar versenyzők ihletet meríthessenek külföldi kollégáiktól. A food truck show is visszatérő kísérője a rendezvénynek, bár a show szó használatát a pofás büfékocsi-különítmény esetében nemigen értem. A választék igen széles, de én nagyon ritkán veszem rá magam, hogy egy fesztiválon a papírtálcás hamburgerért maroknyi sült krumplival kifizessek 5-6 ezer forintot, hogy aztán állva elfogyaszthassam. Nem fejlődök ilyen ütemben, sajnálom. A fesztiválhangulatot a gasztróélmények nálam nem befolyásolták. Sodródtam az árral, keringtem a színpadok között, mindenhol megálltam 1-2 dal erejéig, és valamiért azt éreztem, hogy nagyon működik ez a hangulat. Ma divatos szóval élve: vibe. És idevonz a városba mindenkit, akinek zenei közlendője van. Ebben a négy napban azok is kijönnek a belvárosba zenélni, akiknek nem adatik meg a színpad, és vannak ezek között is kiváló produkciók. És az a legjobb, hogy a szervezők hagyják, nem zavarják el őket. A Kossuth utca közepén alakult spontán dobkörtől a régi

antikvárium mögött összeverődött népzeneészekig kaptunk minden jószágot lépten-nyomon. Jövök jövőre is, naná. Majd parókában, napszemüvegben, kellő inkognitóval. Telefon kikapcs. Akkor talán jut idő mindenre.

Nyakas Krisztián

jának nyitányát. A zenekar igen felkészülve, a nagy operaházak kiváló zenekarainak szintjén látta el feladatát, méltó partnere volt a világsztárnak. A zenekarvezető Kovács Péterrel való kapcsolatáról maga José Cura emlékezett meg még az első részben.

Ezután pódiumra lépett a pályája csúcspontján álló, minden stílusban járatos, rendkívül sokat foglalkoztatott, ugyancsak világhírű énekesnő, Pasztircsák Polina, s az *Otello*-ból szuggesztív, ihletett előadásban énekelte az *Ave Mariát*. Hangja gyönyörű színezetű, ám – nyilván a sokféle stílus eltérő igényeinek történő megfelelési kényszer és a terheltség miatt – ezen az estén kissé fáradtnak tűnt. Hiányzott a csengő drámai szopránra jellemző fény, ami különösen a Curával közösen előadott *Otello*-duettben volt érzékelhető. Énektechnikája mindazonáltal páratlan, interpretációs képessége lenyűgöző, amit meg is hálált a közönség...

A *Végzet hatalma* című operából csak a nyitány hangzott el, ezúttal José Cura vezényletével. Jó karmesteri adottságokról tett tanúságot, mozdulatai jól követhetők, ám nem véletlen, hogy az önmegvalósítás eszköze nála mindenekelőtt a hang, a maga csillogó fényével, ugyanakkor szívet facsaró líraiságával, ami még most sem vesztett ragyogásából.

Ezt követően a *Herceg*, majd Gilda áriája hangzott el a *Rigolettó*-ból, s Puccini-áriák zárták a műsort a *Toscából* és a kevésbé ismert *Fecské* című operából.

A műsor háromórásra sikeredett. Meg is jegyezte Cura, hogy ez már egy Wagner-opera időtartama. Ráadásként egy Manzanero-számmal búcsúztak a közönségtől.

Noha a műsorközlés hiánya igen csak zavaró volt (legalább szórólapon közléthetők volna), remek este volt. A forró levegőt szellőnél egy picit erősebb légmozgás enyhítette, nagyszerű volt a hangulat, még az enyhén túlárazott büféáruk is elfogytak.

Végezetül meg kell emlékeznünk egy csapatról, amely kiválóan végezte munkáját, mely nélkül az est meg sem valósulhatott volna: a hangmérnöki csapat. A hangosítás tökéletesen sikerült: minden egyes hangszer, minden egyes rezgés, minden egyes hang beállítása abszolút pontos volt, hűen adta vissza az ideális hangzásarányokat, nem volt sem bántóan hangos, a leghalkabb lírai motívumokat sem akarta túlságosan előtérbe hozni, egyszerűen profi munka volt a javából.

Rostetter Szilveszter

Az igazi telitalálat

A Toto együttes koncertje a *VeszprémFesten*. Steve Lukather – gitár, ének, Joseph Williams – ének, Greg Phillinganes – billentyűs hangszerek, vokál, Shannon Forrest – dobok, Warren Ham – fúvós és ütőhangszerek, vokál, John Pierce – basszusgitár, Dennis Atlas – billentyűs hangszerek, vokál. Veszprém Aréna, 2024. július 19.

Az időjárás nem volt kegyes a *VeszprémFest* záró koncertjéhez, az Arénába kényszerítette a 47 éve működő legendás amerikai popcsapat, a Toto produkcióját. A környezet talán nem annyira szép, mint a História kertben, de a muzsika ugyanaz: lehegerlően igényes, profi popzene, vagy annál is több...

no Jardim

Mariza koncertje a VeszprémFesten, Veszprém Aréna, 2023. július 13.

Minden alkalommal, amikor a latin világ bármely pontjáról felfedezek egy számmat, új zenei stílust, mindig azt éretem, hogy kedvem van, megértem, ez az én muzsikám. A portugál fado egy kis sziget ebben a világban. Ahogy 200 éves zenei stílus, erős afrikai gyökerekkal, de a latinokra oly jellemző "láthatatlansággal", vigyorral és szívet dobogtatással. Ha kifejező a szeretet, attól robban minden, ha nem, akkor meg áll.

Csodálatos és egyben szívtörő a látni azokat a ritkán kevésbé ismert dalokat, azokat a hangokat, amelyek a művészek által megalkotottak, és meg a legfontosabbak, de az éretem, hogy az én zene, ez az én muzsikám. A tudom, hogy a zene az a legnagyobb ajándék, amit a természet adott nekünk. És ez az én muzsikám. A tudom, hogy a zene az a legnagyobb ajándék, amit a természet adott nekünk. És ez az én muzsikám.

Séd, 2023. 4. sz., 25. old.

Személyes érzelmek is vezettek, amikor ezt a koncertet választottam a *VeszprémFest* eseményei közül. A húszas éveim közepét tapasztam, amikor berobbant a sessionzenészek alapította Toto együttes a zenei tudatomba. Ugyan akkoriban már jobban vonzott a jazz és az abból fakadó fúziós irányzatok, de a Toto rockzenei alapokon nyugvó, amúgy meg a fellelhető összes egyéb kiforrott zenei irányzatot, a popot, az R&B-t, a funkot, a soult, a bluest és távolabbról a jazzt is magába foglaló muzsikája annyira magas minőségű volt már akkor is, hogy lehetetlen volt figyelmen kívül hagynom. Kíváncsivá tett az is, hogy majd' ötvenévesi sikeres zenei karrier mit változtathatott hozzáállásukon, szemléletükön. Semennyit! Igényesen, magas hőfokon nyújtják azt, amit nagyon tudnak. Zenéjük a hosszú évek alatt nemes veretűvé érett, és még most is állja az idők próbáját.

Anno sessionzenészekből verbuválódott a csapat, ami eleve garantálta a magas minőséget, de betegség és halálesetek nyomán változott a csapat felállása, így az alapító tagok közül már „csak” Steve Lukather gitáros-énekes viszi a prímet a csapat koncertjein, tegyük hozzá, nagyszerű zenészek társaságában. Kedvesen mutatják

be egymást a koncert vége felé, némi érzelmeket, humort és jellegzetes zenei idézeteket használva egyedi munkásságukból. Maga Lukather az amerikai rockgitározás egyik legjobbja, és a zenekar igazi kulcsfigurája, hatalmas technikai tudással és invenciózussággal. Nem a Jimi Hendrix-féle elvontabb, jövőbe mutató játékmóddal, de mindenképpen figyelemre méltó. Éneke lágyabb tónusú pop-rock hagyományokon nyugvó. Greg Phillinganes, aki gazdag pályája során Quincy Jones, Lionel Richie, Stevie Wonder mellett számos popzenei nagysággal zenélt együtt, Michael Jackson *Thriller* című albumáról kap idézetet, nem csoda, ez az album a populáris zene csúcspontja, nagyszerű élmény lehetett részt venni a lemez felvételein. Phillinganes jazzérinetsége nyilvánvaló, szólói, improvizációi ezen a koncerten is ezt tükrözik, ő az, aki a legtávolabbra merészkedik a pop-rock vonaltól, de popos szólójátéka is ihletett a Yamaha Motif hangszereken. Engem az ő játéka fogott meg leginkább. Éneke a feketék intonációs hatásait hordozza. Mindössze 26 éves Denis Atlas (billentyűs hangszerek és – nem is akármilyen – ének). Lukather mély tisztelettel mondja róla, mindössze egy próbájuk volt vele a koncertturné előtt. A zenekar „svájci biciskája” névvel aposztrofálja Warren Hamet, aki az ütőhangszerek mögött áll leginkább, de fuvolán és szaxofonon is színesíti a muzsikát, nagyszerűen vokálozik, sőt szólót is énekel

lasztotta. Innen nézve ez helyes döntésnek bizonyult. A küzdőtéren hullámzó, tapsoló közönség dinamikája tükrözte a dalok „tetszési indexét”, és bár egyértelműen mindenki rajongott az előadó valamennyi daláért, az utolsó szám látszólag lekörözte a közönség megmozgatására korábban bevetett, kicsit szeleteléses jellegű *Cry on the Dance Floor* népszerűségét.

A koncert apró extrája, hogy a dobos betegség miatt nem tudott személyesen megjelenni, így felvételtől játszották be a futamait. Ez a fajta „semi-playback” bi-

zonyára nem könnyítette meg az együttes dolgát, a közönség számára viszont különleges hangulatot kölcsönzött az előadásnak. A színpadon az énekesnő és zenésztársai önmagában is tüzes szereplését egy, a színpad elején felállított szélgép által biztosított komolyabb légmozgás tette látszólag még dinamikusabbá. Ebben a tempóban a műsor nagyjából feléig voltak elviselhetőek a túsarkak, ott aztán a *Sweatpants* előadása alatt az énekesnő lábáról lekerült a csizma, és mezítláb folytatta tovább még önfeledtebben a táncot.

Glorification of Sadness – a szomorúság dicsőítése. Egy hosszú párkapcsolat végének elsiratása. Talán épp gyermekei apjával való szakítását fogalmazta ebbe az albumba. Mégis, a melankolikusabb dalok ellenére Paloma Faith koncertjéről az erős, energikus nőiesség, az életerő, a dinamizmus maradt meg – talán nem csak bennem. A História kert közönsége ismét egy meghatározó női előadó magával ragadó előadásával tért haza.

Hancz Karolina

